

Is weerstand tegen windmolens af te kopen?

Case: Windmolenpark de Drentse Monden

Kevin van Dijk
S1683616
Master Planologie
Docent: dr. ir. T. Van Dijk

Groningen, Oktober 2012

**rijksuniversiteit
groningen**

**faculteit ruimtelijke
wetenschappen**

Voor u ligt de scriptie, “Is weerstand tegen windmolens af te kopen? Case: Windmolenpark de Drentse Monden”. Deze scriptie is geschreven in het kader van het afronden van de masteropleiding Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. In deze scriptie is onderzoek verricht of de negatieve houding die vaak heerst onder de bewoners bij de realisering van een windmolenpark kan worden verbeterd of doen omslaan in een positieve houding door gebruik te maken van verschillende participatie- en/of compensatievormen.

De interesse voor dit onderwerp is al gewekt in het eerste semester tijdens het vak Interactie, samenleving en ruimte. Voor dit vak moest al een literatuurbespreking worden geschreven. Het onderwerp van onze groep werd uiteindelijk Social Responses to windfarming. De conclusie hieruit was dat er voldoende te vinden was over hoe deze negatieve gevoelens ontstonden maar dat hoe deze negatieve perceptie moest worden opgelost een onbekend gebied was binnen de wetenschappelijke literatuur.

Aangezien dhr. T. Van Dijk tijdens de scriptiemarkt het onderwerp: “het effect van compensatie/participatie bij windmolenprojecten” voorstelde als een mogelijk afstudeeronderwerp, werd mijn interesse steeds meer gewekt. De trigger die mij deed besluiten om uiteindelijk voor dit onderwerp te kiezen, was dat er binnen mijn eigen woonplaats Valthermond een plan was om een groot windmolenpark te realiseren.

Het doel van het onderzoek was dus of te onderzoeken of participatie en/of compensatie daadwerkelijk helpt, om de negatieve perceptie te verbeteren. Juist omdat in de toekomst de fossiele brandstoffen zullen opraken, en daardoor de roep om duurzame energie steeds groter wordt is het van belang voor de initiatiefnemers voor windmolenparken van belang om te zien of de geboden participatie helpt. De resultaten van deze scriptie zullen de eerste stap in dit proces zijn.

Voor het afronden van mijn scriptie wil ik in het bijzonder mijn afstudeerbegeleider dr. ir. Terry van Dijk bedanken voor de begeleiding, de adviserende rol en het kritische commentaar tijdens het schrijven van mijn scriptie. Uiteindelijk is mijn scriptie daardoor in kwaliteit versterkt. Tenslotte wil ik alle respondenten bedanken voor de deelname aan het onderzoek.

Valthermond, oktober 2012

Kevin van Dijk

Omdat in de toekomst de fossiele brandstoffen opraken, moet er gebruik worden gemaakt van duurzame energie. Er zijn hier verschillende vormen van, waaronder windenergie. Eigenlijk is iedereen wel voor het produceren van windenergie, maar daarnaast zit niemand te wachten op een dergelijk groot windmolenpark in zijn eigen omgeving. Dit noemt men binnen de planologie ook wel het NIMBY (not-in-my-backyard) gevoel. Dit negatieve gevoel wordt veroorzaakt door allerlei negatieve triggers zoals bijvoorbeeld het ontnemen van het uitzicht. De negatieve triggers kunnen worden samengevat in drie categorieën, namelijk: visueel, gezondheid en veiligheid. Om een windmolenpark toch te realiseren moet het NIMBY-gevoel worden verminderd of worden opgelost. Dit trachten de initiatiefnemers te bereiken door het draagvlak te vergroten. Dit draagvlak moet worden vergroot door gebruik te maken van verschillende vormen van participatie en/of compensatie. Voorbeelden hiervan zijn het aanbieden van obligaties/aandelen zodat men financieel participeert in de windmolen, of dat men participeert in het planningsproces van de windmolens. Hierbij kan men denken aan invloed op de positionering van de molen. Daarnaast zijn er nog enkele andere financiële participatiemogelijkheden die alle bewoners binnen het plangebied voordeel oplevert, namelijk de energiekorting en het windfonds. Bij de energiekorting krijgen alle bewoners binnen het plangebied een bepaalde mate van korting op de energierekening, en bij het creëren van een windfonds wordt een bepaald percentage van de exploitatieopbrengst in een fonds gestort waarmee maatschappelijke activiteiten kunnen worden ondersteund. Om te onderzoeken of bovenstaande verschillende participatieopties daadwerkelijk helpen om het draagvlak te vergroten zijn deze getoetst voor de plannen van windmolenpark de Drentse Monden, gesitueerd in de Drentse Veenkoloniën. Allereerst werd de perceptie gepeild van verschillende overheidslagen, namelijk de provincie en gemeenten. Beide zijn voor het ontplooiën van duurzame energie in het gebied, maar de huidige plannen die de initiatiefnemers hebben zijn gewoonweg te groot. Omdat de uiteindelijke beslissing over de doorgang van het windmolenpark niet bij de provincie of de gemeenten, maar bij het rijk ligt hebben zij besloten om een gebiedsvisie te creëren. Hiermee willen zij het rijk laten zien dat de grootte van de huidige plannen niet geschikt zijn voor het gebied. Een onderdeel van deze gebiedsvisie is de perceptie te peilen van allerlei belangrijke actoren binnen het gebied, zoals bijvoorbeeld belangrijke bedrijven (bijvoorbeeld AVEBE en LOFAR). Voor deze scriptie is een secundaire analyse uitgevoerd van de uitkomsten van de interviews met bovenstaande belangrijke actoren. Hierin kwamen onder andere verschillende kansen aan het bod, die zij voor de bewoners zagen die de komst van het windmolenpark met zich meebracht. Opvallend was dat in dit hoofdstuk ook verschillende vormen van participatie werden genoemd. Deze informatie werd als input gebruikt voor de enquête die is afgenomen onder de bewoners in het plangebied. Eerst werd er onderzocht of er sprake is van een NIMBY-gevoel bij deze mensen. Het bleek dat er bij 19% van de geënquêteerden een dergelijk gevoel heerste. Het grootste gedeelte van de geënquêteerden hadden last van een NIABY-gevoel. Het volgende gedeelte beschreef waardoor deze negatieve perceptie ontstond. Hieruit bleek dat de verlaging van de WOZ-waarde, het verpesten van het uitzicht en dat alleen de initiatiefnemers er van profiteren de belangrijkste redenen waren. Het laatste gedeelte liet zien of de participatie voor deze bewoners daadwerkelijk hielp. De conclusie was dat de bewoners het meest positief waren ten opzichte van de participatie en/of compensatie waarvan alle mensen binnen het plangebied kunnen profiteren. Uiteindelijk hebben 34,4% van de geënquêteerden geantwoord dat hun mening in beperkte mate zal worden verbeterd door gebruik te maken van participatie. Hierbij moet echter wel worden opgemerkt dat er bij deze conclusie ook de antwoordmogelijkheid Niet Eens/ Niet oneens mee is gerekend.

	Voorwoord	2
	Samenvatting/abstract	3
	Inhoudsopgave	4
H1	Inleiding	5
	1.1. Aanleiding en relevantie	5
	1.2. Probleembeschrijving	5
	1.3. Doel- en vraagstelling	6
	1.4. Methodologie	7
	1.5. Onderzoeksopzet	10
	1.6. Leeswijzer	11
H2	Theoretisch kader	12
	2.1.1. Reacties ten opzichte van windmolenparken	12
	2.1.2. Draagvlak creëren binnen een project	17
	2.1.3. Factoren van negatieve perceptie bij windmolenpark	20
	2.2.1. Participatie in windenergieprojecten	23
	2.2.2. De effecten van participatie binnen windmolenprojecten	24
	2.2.3. Praktijkvoorbeelden participatieopties windenergieprojecten	26
	2.3. Conceptueel model	29
	2.4. Kritiek op huidige literatuur	30
H3	Case Windpark de Drentse Monden	31
	3.1. Introductie project	31
	3.2. Windpark de Drentse Monden	31
	3.3. Reacties ten opzichte van plannen windpark de Drentse Monden	33
	3.3.1. Reacties overheid op plannen windpark de Drentse Monden	34
	3.3.2. Reacties verschillende actoren over kansen voor gebied bij komst windmolenpark	35
H4	Enquête windmolenpark de Drentse Monden	41
	4.1. Enquête en respons	41
	4.2. NIMBY-gevoel binnen windpark de Drentse Monden	42
	4.3. Redenen voor negatieve houding windpark de Drentse Monden	44
	4.4. Positiever ten opzichte van windmolenpark door participatie	47
	4.5. Verbeterd de houding van de bewoners door participatie?!	51
	4.6. Conclusie enquête windmolenpark de Drentse Monden	53
	4.7. Analytical Representation	55
H5	Conclusies en aanbevelingen	59
	5.1. Beantwoording onderzoeksvragen	59
	5.2. Reflectie	65
	5.3. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	66
	Literatuurlijst	67
	Bijlagen	69
	Bijlage A: Originele enquête	70
	Bijlage B: Uitwerkingen Interviews Elzinga & Oterdoom	73
	Bijlage C: Uitwerkingen Statistische toetsen SPSS Enquete	79

HOOFDSTUK 1: Inleiding

1.1 Aanleiding en relevantie

De laatste jaren is er erg veel discussie gaande over verschillende nieuwe energiebronnen. Het probleem is namelijk dat de fossiele brandstoffen waar de mens altijd van heeft kunnen profiteren langzaam opraken. Daarnaast stijgt de concentratie van koolstofdioxide in de atmosfeer door het gebruik van deze fossiele brandstoffen, wat weer een bijdrage levert aan de versterking van het broeikas effect.

Om het broeikas effect tegen te gaan hebben verschillende landen zich aangesloten bij het Kyoto protocol om de uitstoot van deze broeikasgassen te verminderen. Nederland is één van de landen die zich bij dit protocol heeft aangesloten. Afsproken is dat Nederland zijn emissie in 2012 reduceert met 6 procent in vergelijking met het niveau van de uitstoot in het jaar 1990.

Om aan deze verplichting te voldoen heeft Nederland verschillende maatregelen in het leven geroepen. Er zijn bijvoorbeeld subsidies gekomen voor auto's die weinig koolstofdioxide uitstoten, daarnaast wordt er bijvoorbeeld gekeken naar nieuwe bronnen van duurzame energie. Voorbeelden van zulke duurzame energiebronnen zijn zonne-energie, waterenergie, aardenergie, bio-energie en windenergie. De focus in deze scriptie zal liggen op windenergie. Eigenlijk is het putten van energie uit wind iets wat al heel erg lang bestaat. Mensen proberen de windkracht namelijk al eeuwen efficiënt te gebruiken, voorbeelden hiervan zijn de oude windmolens waarmee graan werd gemaal, of de oude zeilschepen van bijvoorbeeld het VOC. Door de komst van de industriële revolutie werd er aan het gebruik van windenergie weinig aandacht meer besteed. Dit veranderde dus door de problemen die in de eerste alinea al worden genoemd, namelijk de uitputting van de fossiele brandstoffen en de opwarming van de aarde.

1.2 Probleembeschrijving

Om een bijdrage te leveren aan de duurzame toekomst van Nederland moeten er dus onder andere windmolens worden gebouwd in allerlei gebieden in Nederland. Het probleem was echter dat dit tot verzet leidde onder de bewoners in de betrokken plangebieden. In de planologie wordt dit verschijnsel uitgelegd met het begrip NIMBY (Not-In-My-Backyard). De meeste bewoners zijn vaak wel voor windenergie of een andere vorm van duurzame energie, maar niet in hun eigen achtertuin. Het werd daardoor al snel duidelijk dat het bouwen van een windmolenpark tot een grote mate van verzet leidt onder de bewoners. Het is echter wel de bedoeling van de Nederlandse overheid om te voldoen aan de criteria van het Kyoto protocol, en zodoende moeten er wel windmolenparken komen. Het NIMBY-gevoel dat heerst onder de bewoners moet dus zodoende worden opgelost of verminderd.

In deze scriptie zal aan de hand van het project windmolenpark de Drentse Monden worden gekeken of het NIMBY-gevoel dat heerst onder de bewoners kan worden opgelost. Windmolenpark de Drentse Monden is een plan voor een windmolenpark van 70 tot 110 windmolens gelegen in de Drentse Veenkoloniën. Er is in deze scriptie voor dit windpark gekozen vanwege de grote mate van verzet dat heerst onder de bewoners van het plangebied. Er is een stichting opgericht die de belangen behartigt van de betrokkenen. De naam van deze stichting is Platform Storm. Deze stichting is niet tegen windenergie of andere vormen van duurzame energie, maar het moet wel onder de juiste voorwaarden worden geïmplementeerd. Omdat er vaak niet aan deze voorwaarden wordt voldaan ontstaat het NIMBY-gevoel onder de bevolking. Daarnaast laten veel bewoners ook zelf zien het niet eens te zijn met de plannen voor een windpark in hun omgeving. Veel mensen hebben al maanden lang een poster voor het raam met de tekst: NEE! Geen Windmolen!

Een windmolenpark wordt alleen gerealiseerd indien het de steun heeft van de lokale bevolking (of er wordt gebruik gemaakt van de rijkscoördinatie-regeling). Als er een grote mate van verzet in het gebied blijft heersen zal het park er waarschijnlijk niet komen. Het NIMBY-gevoel wat heerst onder de bevolking zal dus door de initiatiefnemers van het park moeten worden opgelost of tot op zekere mate worden vermindert. Hierin ligt het grote achterliggende probleem van deze scriptie, hoe moet dit worden gerealiseerd?

1.3 Doel- en vraagstelling

Dit onderzoek kent twee verschillende doelen. Het eerste doel is het laten zien van de verschillende mechanismen van participatie en compensatie die kunnen spelen bij windenergieprojecten. Het tweede doel van deze scriptie is om te laten zien of deze verschillende mechanismen van participatie en compensatie een positieve bijdrage kunnen leveren aan het verminderen van het NIMBY-gevoel. De achterliggende gedachte kan zijn om eventueel een bijdrage te kunnen leveren aan een duurzame toekomst van Nederland, indien het negatieve gevoel daadwerkelijk kan worden vermindert. Deze achterliggende gedachten worden in het laatste hoofdstuk van deze scriptie beschreven als aanbevelingen voor de initiatiefnemers van verschillende windmolenprojecten. Waarbij moet worden aangetekend dat deze aanbevelingen zijn gebaseerd op slechts één case.

Om de doelstellingen van dit onderzoek te kunnen halen is de volgende centrale hoofdvraag opgesteld:

Kan het NIMBY-gevoel (dat kan leiden tot weerstand/actie), dat heerst onder de bevolking bij de plaatsing van een windmolenpark, worden vermindert door middel van compensatie?!

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn er een aantal deelvragen opgesteld. De beantwoording van deze deelvragen vormt de basis voor het beantwoorden van de centrale hoofdvraag. Voor dit onderzoek zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- Wat zijn de reacties van verschillende actoren bij de bouw van een windmolenpark en wat zijn de verschillende factoren die deze houding veroorzaken?
- Welke vormen van participatie/compensatie kunnen worden gebruikt om het NIMBY-gevoel dat heerst onder de bevolking te doen verminderen?
- Welke actoren spelen een rol binnen het project Windpark de Drentse Monden? En wat is hun mening over het project?
- Laten de initiatiefnemers van het project Windmolenpark de Drentse Monden ruimte voor eventuele compensatie/participatie voor omwonenden? (Welke mogelijkheden bieden zij?)
- Wat zijn de uitkomsten van de enquêtes die gehouden zijn in het gebied over het verminderen van hun negatieve perceptie door middel van participatie/compensatie?

1.4 Methodologie

Deze scriptie is grotendeels opgebouwd uit literatuuronderzoek, een secundaire analyse en een enquête. Allereerst is er aan de hand van literatuuronderzoek een theoretisch kader opgesteld. Dit theoretisch kader (H2) bestaat hoofdzakelijk uit twee verschillende delen. Het eerste deel (A) gaat over de literatuur die geschreven is over weerstand ten opzichte van windmolenparken en de verschillende factoren die ervoor zorgen dat weerstand ontstaat. Het tweede gedeelte (B) van het theoretisch kader gaat over de verschillende participatie/compensatie-vormen voor bewoners bij de ontwikkeling van een windmolenpark. Dit gedeelte laat onder andere zien welke vormen van participatie/compensatie er zijn, of deze vormen terugkomen in de praktijk en wat de verschillende effecten van deze participatie/compensatie-vormen zijn. Het theoretisch kader wordt dan vervolgens afgesloten met de verschillende vormen van participatie/compensatie uit gedeelte B die de negatieve perceptie die bestaat bij windenergieprojecten uit gedeelte A moet oplossen. Deze conclusie wordt dan vervolgens getoetst voor de case die in deze scriptie wordt gebruikt.

De case die in deze scriptie wordt gekozen is het windmolenpark de Drentse Monden. Dit is een windmolenpark van waarschijnlijk 110 turbines groot die wordt gesitueerd in de Veenkoloniën. Er is voor deze case gekozen vanwege de grote maatschappelijke betrokkenheid die heerst onder de bewoners van het plangebied. Als men door het plangebied reist vallen meteen de posters op die bij veel bewoners voor de ruiten hangt. Daarnaast hangen op bepaalde plekken grote spandoeken, die duidelijk maken dat de komst van het windmolenpark in de Drentse Veenkoloniën niet gewenst is. Een andere reden waarom er voor deze case is gekozen is een persoonlijke. Het feit is namelijk dat ik mijn hele leven al woon in het dorp Valthermond, wat gelegen is in het plangebied. Om mijn afstudeeronderwerp te laten aansluiten bij mijn woonplaats komt men al snel uit bij de plannen voor het windmolenpark. Als laatste reden waarom er voor deze case is gekozen is de fase van besluitvorming waarin de plannen voor dit project zich bevinden. Indien dit project al afgerond was, is het erg lastig om te onderzoeken wat voor effect de compensatie/participatie op de bewoners heeft gehad. Aangezien de plannen van Windmolenpark de Drentse Monden zich nog in de beginfase bevinden, is het aantrekkelijk om bij deze case de effecten van participatie en compensatie te onderzoeken.

Het volgende onderdeel van deze methodologie beschrijft op welke manieren (de onderzoeksmethoden) deze case is getoetst, en waarom er gekozen is voor deze manieren. Er is dus zoals eerder vermeld gekozen voor een literatuuronderzoek, een secundaire analyse van interviews en een enquête die is afgenomen onder de bewoners binnen windmolenpark de Drentse Monden. Voor de introductie van de case Windpark de Drentse Monden is bijvoorbeeld ook gebruik gemaakt van een vorm van literatuuronderzoek. Bronnen op het internet zijn geanalyseerd, en alle benodigde informatie is vervolgens gevonden. De keuze waarom voor dit onderdeel geen interview is afgenomen, is dat alle benodigde informatie op het internet te vinden was.

De volgende onderzoeksmethode komt in hoofdstuk 3 aan het bod. Om de perceptie van enkele betrokken organisaties en overheidslagen in beeld te brengen is er gekozen om een secundaire analyse uit te voeren van interviews die zijn afgenomen door het bedrijf Elzinga & Oterdoom. Bij deze methode wordt gebruik gemaakt van bestaande datasets (dus de uitwerkingen van de interviews). Deze vorm wordt ook wel kwalitatief bureauonderzoek genoemd. Het grootste voordeel van deze methode is uiteraard dat de onderzoeker niet zelf het onderzoek hoeft te doen. Deze vorm van onderzoek is een kwalitatieve methode. Er zijn voldoende argumenten waarom er gekozen is voor een secundaire analyse van deze data en waarom de interviews niet zelf zijn afgenomen. Het levert namelijk tijdswinst op voor de onderzoeker, de data is al beschikbaar en meteen bruikbaar en normaal gesproken (voor dit onderzoek in mindere mate) levert het financiële voordelen op. In het betreffende hoofdstuk (3) is de perceptie ten opzichte van windmolenpark de Drentse Monden van bepaalde gekozen actoren dus in beeld gebracht, plus de achterliggende vragen waarom de geïnterviewde deze bepaalde perceptie is toegedaan. Om deze

perceptie van verschillende actoren in beeld te brengen zijn er zoals eerder vermeld met verschillende organisaties binnen het plangebied interviews afgenomen door het onderzoeksbureau Elzinga en Oterdoom. Van de volgende organisaties zijn interviews afgenomen: “GGD Drenthe, ASTRON/LOFAR, O.V.B.O., AVEBE, LTO Noord, recreatieondernemers N en O Drenthe, Natuur- en milieufederatie Drenthe, Windpark de Drentse Monden, Groenpark Boerveen, Windpark Greveling, Plan Drouwenerveen, Platform Storm, Tegenwind Hunzedal, WindNEE, Woningcorporaties, RWE en BOKD. De resultaten van deze interviews en de perceptie van andere belangrijke actoren zoals de provincie Drenthe en de gemeenten Aaen-Hunze en Borger-Odoorn zijn samen gebruikt als input voor de enquête die in hoofdstuk 4 is gebruikt. Deze input ziet er als volgt uit: Uit de secundaire analyse zal blijken wat voor kansen de voorstanders/initiatiefnemers(en andere actoren) zien voor het gebied. Waarschijnlijk zullen zij hier al enkele participatie/compensatiemogelijkheden aangeven. Deze verschillende participatievormen zullen dan uiteindelijk in de enquête worden gebruikt als enquêtevragen voor de bewoners. Deze voorgestelde participatievormen van bovenstaande actoren worden echter wel vergeleken met het literatuuronderzoek, zodat de bewoners een enquête krijgen voorgeschoteld, die zowel elementen van de praktijk(interview) als uit de theorie zal bevatten.

Aan al deze actoren is specifiek gevraagd wat hun mening is over de komst van windmolenpark de Drentse Monden, en wat voor eventuele kansen/ideeën zij zien, zodat de bewoners en/of hun organisaties kunnen meeprofiteren van de komst van het windmolenpark. Zodoende komen dus in dit hoofdstuk al enkele percepties ten aanzien van compensatie/participatie aan bod voor het windmolenpark de Drentse Monden (die dus worden gebruikt in de enquête).

Als laatste onderzoeksmethode is gekozen voor een kwantitatief onderzoek. Het belangrijkste onderdeel van deze scriptie gaat namelijk over het feit of de houding van de bewoners verbetert door gebruik te maken van participatie en/of compensatie. In dit hoofdstuk (4) komen dus de bewoners aan het woord. Indien er voor dit hoofdstuk gekozen wordt voor een kwalitatief onderzoek, ligt het in de lijn der verwachting dat er gekozen wordt voor interviews met bewoners. Het nadeel hiervan is echter dat de onderzoekspopulatie waarschijnlijk klein is, omdat dit een erg tijdrovende manier van onderzoek is. Het voordeel is echter dat er sprake is van een vorm van communicatie tussen de geïnterviewde en onderzoeker, waardoor de onderzoeker kan doorvragen op antwoorden van de geïnterviewde. De uitkomsten van deze interviews zijn echter erg uitgebreid en zijn om die reden vaak lastig statistisch te onderzoeken. Er is voor dit onderzoek dan ook gekozen voor een kwantitatief onderzoek. De antwoorden zijn beperkt door middel van multiple-choice, er kan een grote onderzoekspopulatie worden bereikt en de uitkomsten zijn statistisch verwerkbaar. Het nadeel is echter dat het “waarom” van de antwoorden onbekend blijft. Door gebruik te maken van een kwantitatieve onderzoeksmethode kunnen daarnaast wel procentuele verhoudingen worden weergegeven. De vorm van het kwantitatief onderzoek binnen deze scriptie is een enquête. Het eerste onderdeel van de enquête is het selecteren van de populatie. Er kan gekozen worden voor de gehele populatie of voor een deel van de populatie. Indien er gekozen is voor een deel van de populatie spreekt men wel van een steekproef. Ook binnen dit onderzoek is er gekozen om gebruik te maken van een steekproef. Er zijn veel verschillende vormen van steekproeven, zoals bijvoorbeeld: Aselecte, selecte, representatieve, quota, gelaagde enz. Voor dit onderzoek is gekozen voor een selecte steekproef. Dit betekent dat de geënquêteerden niet op basis van toeval uit de gehele populatie worden gekozen. Er is namelijk gekozen om het dorp Valthermond te kiezen om de enquêtes te verspreiden. Dit is namelijk omdat dit dorp aan de rand van het plangebied ligt, en zodoende nog het meest gevoelig lijkt voor de verschillende compensatie/participatievormen. De mensen komen namelijk niet tussen de molens in te wonen, en hebben relatief de grootste afstand tot de windmolens (in vergelijking met andere inwoners van het plangebied). Er is gekozen voor een schriftelijke (post)enquête en een kleine internetenquête. De andere vormen van enquêtes zoals bijvoorbeeld telefonisch of face-to-face waren te tijdrovend of de benodigde telefoonnummers waren niet beschikbaar. Deze schriftelijke enquête (ook beschikbaar als internetenquête) zijn verspreid door heel Valthermond, om zodoende de mening van zowel voorstanders als tegenstanders in beeld te brengen. Al is de mening van de tegenstanders van het windmolenpark het meest van belang voor de beantwoording van de hoofdvraag. In totaal zijn er 1250 enquêtes verspreid in de brievenbussen door heel Valthermond en daarnaast konden bewoners de enquête

invullen tijdens een hardloopwedstrijd in Valthermond, namelijk de Mond-tot-Mond Loop. Tevens lag de enquête ook in het plaatselijke zwembad, waarbij bewoners de enquête mee naar huis konden nemen (voornamelijk bedoeld voor de mensen die niet uit Valthermond kwamen). De laatste mogelijkheid wanneer mensen de enquête in konden vullen was tijdens de jaarlijkse ledenvergadering van de plaatselijke voetbalvereniging. Uiteindelijk zijn er in totaal 1500 enquêtes uitgedeeld.

Het laatste onderdeel van de methodologie beschrijft de samenstelling van deze enquête. Deze enquête is zoals eerder vermeld onder andere samengesteld aan de hand van de uitkomsten van het hoofdstuk (3) over de percepties van verschillende organisaties en overheidslagen over windmolenpark de Drentse Monden, en de kansen die dit windpark biedt. De uitkomsten van deze secundaire analyse zijn dus als het ware als input gebruikt in de enquête. De verschillende kansen/ideeën die de organisaties hebben voor de bewoners, zijn dus tenslotte voorgesteld aan de bewoners om hun mening daarover te peilen. Daarnaast zullen de bewoners worden gevraagd naar hun eigen perceptie ten aanzien van het windmolenpark en hun eigen perceptie ten aanzien van participatie en compensatie. Daarnaast worden er bijvoorbeeld in de enquête ook vragen gesteld over hoe de negatieve perceptie wordt veroorzaakt.

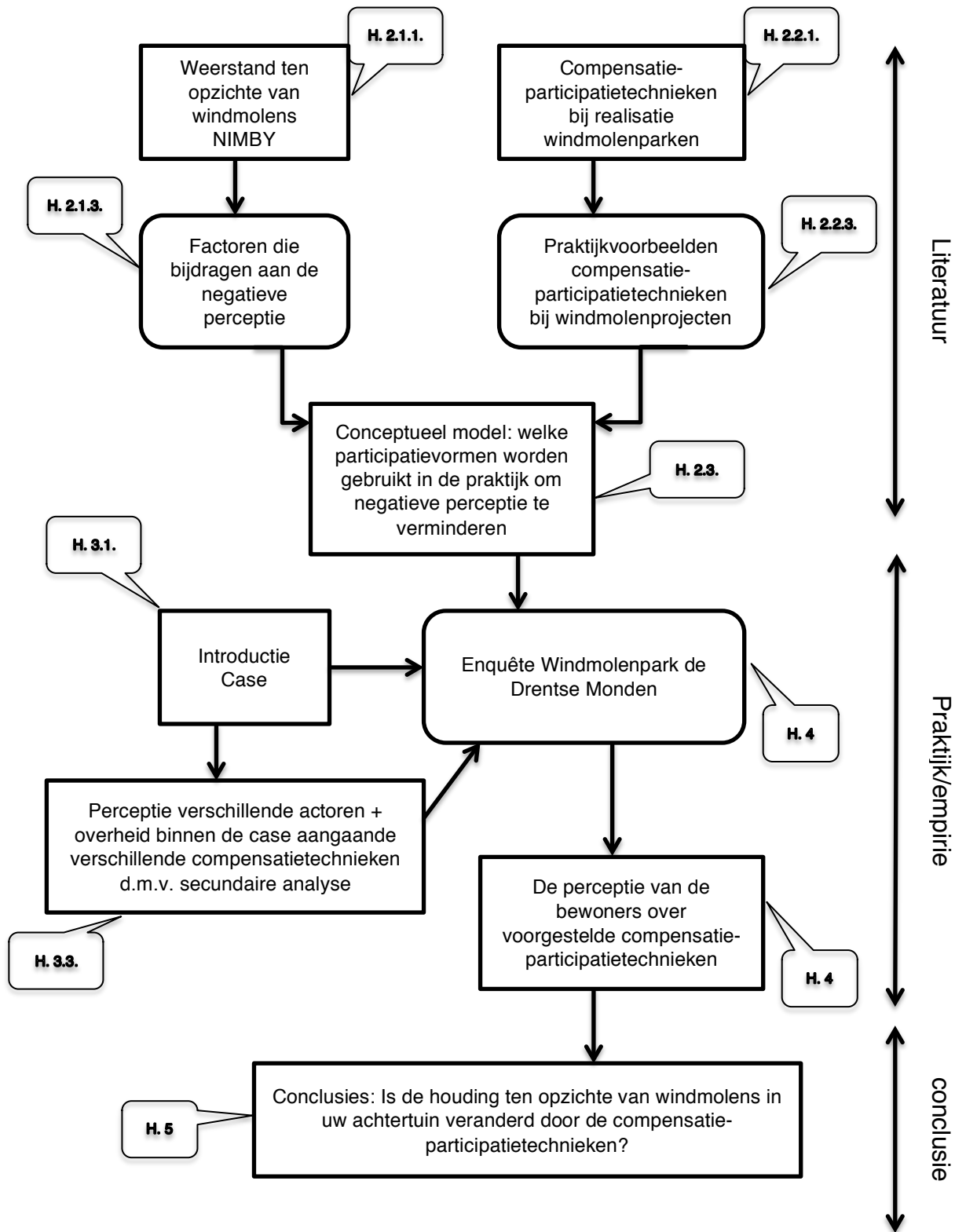
De enquête gaat dus specifiek gezien over drie verschillende aspecten. Het eerste aspect vraagt naar de perceptie van de bewoner ten aanzien van windenergie en windmolenpark de Drentse Monden. Het tweede aspect gaat over de factoren die een eventuele negatieve perceptie veroorzaken, en het laatste aspect gaat over de participatie- en compensatievormen die een eventuele negatieve perceptie kunnen doen omslaan in een positieve. U kunt deze enquête volledig terugvinden in de bijlage van deze scriptie. Het lastige binnen deze scriptie is om te onderzoeken of de bewoners wel het antwoord geven wat ze daadwerkelijk vinden op de stellingen. Het verschil tussen de stated en revealed preference moet hierbij worden opgemerkt. Mensen kunnen bijvoorbeeld een antwoord geven die ze in werkelijkheid helemaal niet bedoelen. Ze kunnen een dergelijk antwoord bijvoorbeeld geven omdat ze te maken kunnen hebben met een gevoel van groepsdruk. Daarnaast kunnen mensen bijvoorbeeld zeggen dat ze de energiekorting aan zullen nemen en dat ze dan zullen stoppen met protesteren, terwijl in werkelijkheid het protest van desbetreffende mensen niet zal stoppen.

De uiteindelijke resultaten van deze enquête zijn vervolgens statistisch getoetst door middel van het programma SPSS. Zodoende kan er hopelijk iets worden gezegd of de negatieve houding die bestaat bij een groot percentage van de bewoners om kan slaan in een positieve houding door gebruik te maken van de participatie/compensatie technieken. Uit deze resultaten zijn vervolgens enkele conclusies en aanbevelingen opgesteld die in het laatste hoofdstuk (5) van deze scriptie zijn genoemd.

In de volgende paragraaf is de onderzoeksopzet gepresenteerd. Deze paragraaf geeft de verschillende stappen die binnen het onderzoek genomen zijn weer in een figuur. De figuur geeft daarnaast de verbanden tussen de verschillende onderdelen weer. Deze stappen en verbanden zijn allemaal beschreven in bovenstaande paragraaf.

1.5 Onderzoeksopzet

Deze onderzoeksopzet maakt de stappen inzichtelijk die worden genomen tijdens dit onderzoek. Welke stappen dit zijn en hoe zij zich tot elkaar verhouden zijn te zien in onderstaand overzicht. Ook kunt u lezen in welk hoofdstuk welk onderwerp specifiek wordt behandeld.

Figuur 1.1. Onderzoeksopzet Scriptie

1.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 laat het theoretisch kader zien van deze scriptie. Het theoretisch kader bestaat eigenlijk uit drie verschillende onderdelen. Het eerste onderdeel gaat over de reacties die mensen hebben ten opzichte van windmolenparken. Daarnaast beschrijft dit onderdeel hoe draagvlak moet worden gecreëerd bij een complex project en hoe de negatieve perceptie die mensen vaak hebben bij een windmolenproject ontstaat. Het tweede onderdeel van het theoretisch kader laat zien wat de theorie zegt over het oplossen van de negatieve perceptie bij windenergieprojecten. Volgens de theorie moet dit gebeuren door middel van participatie en compensatie technieken. Dit onderdeel beschrijft de verschillende vormen die er zijn, de effecten van participatie en compensatie en of deze verschillende vormen van participatie en compensatie ook in de praktijk voorkomen. Het laatste onderdeel van het theoretisch kader bevat het conceptueel model van dit onderzoek.

In hoofdstuk 3 gaan we de theorie toepassen op de praktijk. Dit hoofdstuk begint met een introductie van de case: Windmolenpark de Drentse Monden. Daarnaast wordt er in dit hoofdstuk getracht om de verschillende meningen van zoveel mogelijk actoren in beeld te brengen binnen het plangebied. Dit van zowel verschillende organisaties en verschillende bewoners. De mening van de bewoners wordt getoetst aan de hand van een enquête. De resultaten van deze enquête worden vervolgens statistisch getoetst, en de uitkomsten hiervan worden in hoofdstuk 4 getoond. Zodoende kan er iets worden gezegd of participatie of compensatie bij windmolenprojecten daadwerkelijk helpt om de negatieve perceptie te verbeteren of te doen omslaan in een positieve perceptie. Deze scriptie eindigt met hoofdstuk 5, waarin de conclusies zullen staan. Deze conclusies bevat de antwoord op de hoofdvraag. Tevens zijn er aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan.

HOOFDSTUK 2: Theoretisch kader

Dit theoretisch kader heeft als doel een instrument te vormen voor de onderzoeker die de reacties die mensen hebben aangaande windmolenparken wil analyseren en uitleggen. Aan de hand van dit instrument moeten ingewikkelde begrippen zoals bijvoorbeeld NIMBY begrijpelijk gemaakt kunnen worden. Dit theoretisch kader bestaat hoofdzakelijk uit twee delen, waarvan het eerste deel weer uit drie verschillende onderdelen bestaat, het eerste onderdeel beschrijft de reacties die mensen hebben ten aanzien van windenergie. Het tweede onderdeel gaat over hoe om te gaan met complexiteit binnen een project. Binnen dit onderzoek is zoals eerder vermeld gekozen voor het project Windmolenpark de Drentse Monden, en om dit unieke project beter te begrijpen wordt er stilgestaan bij het belang van het projectmatig werken binnen de planologie. Binnen dit kader zal het creëren van draagvlak het centrale begrip zijn. Het laatste onderdeel van het eerste gedeelte beschrijft de factoren die de negatieve perceptie veroorzaakt bij mensen die bij een windmolenproject wonen.

Het tweede gedeelte van het theoretisch kader beschrijft de verschillende compensatie-participatietechnieken die er zijn om de negatieve perceptie die bewoners hebben te doen omslaan in een positieve perceptie. Daarnaast beschrijft dit gedeelte de verschillende effecten van participatie bij windmolenprojecten. Het laatste onderdeel van het tweede gedeelte laat zien of de verschillende participatievormen ook in de praktijk terugkomen.

Beide delen van het theoretisch kader zijn uiteindelijk wel nauw verbonden met elkaar. Wil men namelijk het NIMBY-probleem oplossen, dan is het verkrijgen van draagvlak bij het project van essentieel belang. Dit draagvlak zal moeten worden verkregen door de participatie/compensatie technieken. Zonder draagvlak zal er waarschijnlijk geen windpark de Drentse Monden komen.

2.1.1. Reacties ten opzichte van windmolenparken

Dit deel van de literatuurbespreking bespreekt de belangrijke begrippen uit de literatuur over reacties ten opzichte van windenergie en behandelt tevens de relaties en mogelijke tegenstellingen uit de beschouwde literatuur. Om deze bespreking vorm te geven is de opzet gebaseerd op een belangrijk artikel van Devine-Wright (2005). Dit artikel is als het ware al een soort van literatuurbespreking van verschillende artikelen over social responses to windfarming. Devine-Wright (2005) heeft enkele onderzoeksvragen opgesteld, om zijn artikel lijn te geven. Deze onderzoeksvragen worden ook gebruikt voor deze literatuurbespreking. Deze literatuurbespreking is dus als het ware een uitbreiding van het artikel van Devine-Wright (2005).

De eerste stap in deze literatuurbespreking is het onderzoeken of er eigenlijk wel belangstelling is van mensen om over te stappen naar duurzame energie. Uit verschillende onderzoeken die Devine-Wright (2005) beschouwt blijkt uiteindelijk dat zo'n vier op de vijf mensen een positieve houding hebben ten aanzien van het switchen naar duurzame energie (met daarin specifieke aandacht voor windenergie). Toch blijkt er over het algemeen een verschil te zijn tussen algemene steun voor windenergie en het specifieke project.

De bekendste verklaring van deze tegenstelling in reacties op windmolenparken in de literatuur is NIMBY (Not In My Back Yard). Volgens Wolsink (2000) zijn er vier verschillende vormen van het verschijnsel NIMBY. De vier verschillende vormen zijn:

- Weerstand type A: een positieve houding ten opzichte van windenergie, in combinatie met verzet tegen de bouw van een windmolenpark ergens in de eigen buurt. Deze houding is de klassieke NIMBY
- Weerstand type B: afwijzing en verzet tegen een windmolen park in de buurt, hierbij is het meestal zo dat mensen windmolens lelijk voor het landschap vinden. Deze variant van NIMBY wordt ook wel NIABY genoemd. (Not In Anybody's Backyard)

- Weerstand type C: een positieve houding ten aanzien van windenergie, die overgaat in negatief als gevolg van de discussie rond de voorgenomen bouw van een windmolenpark. Dit type laat de dynamiek van NIMBY zien.
- Weerstand type D: dit is weerstand tegen specifieke projecten, zonder een afwijzing van bijvoorbeeld windenergie. Dit type weerstand pleit het opwekken van windenergie, maar alleen onder bepaalde voorwaarden. Mensen zien andere plekken die misschien veel meer geschikt zijn.

Deze NIMBY is uiteindelijk het belangrijkste planologische begrip binnen deze scriptie. Maar om dit begrip goed duidelijk te maken moet eerst worden aangegeven hoe deze vormen terugkomen in de werkelijkheid. Bell et al. (2005) geven uiteindelijk al aan hoe bekritiseerd en beperkt de werkelijke NIMBY (type A) daadwerkelijk is. Net als in Wolsink (2000) geven de auteurs aan dat de klassieke NIMBY een beperkte rol heeft in de werkelijkheid. Desalniettemin wordt ook in Bell et al. (2005) de rol van NIMBY niet onderschat, deze wordt als *self interest* benoemd. De auteurs van Bell et al. (2005) geven aan welke andere oorzaken er aan te wijzen zijn voor het verschil in algemene acceptatie en specifieke oppositie. *Democratic deficit* gaat in op het feit dat de oppositie geen afspiegeling zou zijn van de algemene wil. Zo zouden bijvoorbeeld inspraakmomenten vooral de mogelijkheid bieden aan tegenstanders van een project om hun mening te ventileren. *Qualified support* behandelt de situatie waarin tegenstanders pas instemmen met een bepaald project zodra aan de voorwaarden van deze tegenstanders is voldaan. Deze variant is moeilijk te onderscheiden van de daadwerkelijke NIMBY (*Self Interest*).

In tegenstelling tot Wolsink (2000) worden in Bell et al. (2005) twee andere vormen van NIMBY niet benoemd, namelijk: 'eerst voor, later tegen' en 'altijd tegen'.

De volgende vraag is eigenlijk hoe dit NIMBY-gevoel nou eigenlijk ontstaat. Het antwoord op deze onderzoeksvraag wordt ook gegeven door Devine-Wright (2005), want op projectniveau bijvoorbeeld zijn visuele effecten en geluidsoverlast de belangrijkste fysieke factoren die bijdragen aan de negatieve perceptie van windenergie. Onbetrouwbaarheid van het project, hoge kosten en een gevaar voor vogels en andere dieren zijn andere factoren die ook een bijdrage leveren. Drewitt (2006) heeft bijvoorbeeld een heel artikel geschreven over de gevaren die windmolenparken hebben op de vogelpopulatie in het plangebied. De gevolgen van een windmolenpark is dat er een sterfte onder vogels plaatsvindt die een groot gevolg heeft voor de vogels in het gebied. De secundaire gevolgen zijn namelijk dat er steeds minder wordt gebroed onder vogels waardoor de populatie in aantallen steeds verder afneemt. De beschreven factoren worden ook bevestigd in Musall & Kuik (2011). In dit artikel wordt daarnaast nog het begrip slagschaduw gebruikt, wat een onderdeel is van de visuele effecten en eigenlijk betekent dat de inwoners overlast hebben van de schaduw van de windmolens. Dit zijn dus kort de verschillende triggers waardoor mensen een negatieve perceptie hebben ten aanzien van de aanleg van windmolenparken. In hoofdstuk 2.1.3. worden alle negatieve factoren nog eens uitgebreid benoemd. Pasqualetti (2011) heeft in zijn onderzoek deze karakteristieken samengevat in vijf verschillende categorieën, namelijk: *immobility*, *immutability*, *solidarity*, *imposition* en *place identity*.

Deze vijf factoren dragen naast de natuurlijke en culturele diversiteit bij aan de oppositie tegen windmolens. Er spelen zowel fysieke als mentale factoren in de weerstand tegen windmolens.

De volgende onderzoeken binnen dit theoretisch kader richten zich meer op kenmerken van de betrokken mensen. Is het bijvoorbeeld zo dat mensen die het dichtst bij de windmolen wonen, beschikken over de meest negatieve perceptie? Daarnaast is een belangrijke onderzoeksvraag of deze negatieve percepties verminderd over tijd. Empirisch onderzoek heeft echter niet aangetoond dat mensen die het dichtst bij de windmolenparken wonen over de meest negatieve perceptie bezitten. Deze negatieve perceptie wordt het meest beïnvloedt door andere factoren dan de nabije woonplaats van de betrokken actoren (Devine-Wright, 2005). Deze andere factoren zijn hierboven al kort genoemd, en zijn zoals eerder vermeld ook in hoofdstuk 2.1.3. uitgebreid behandeld.

Het artikel van Musall & Kuik (2011) laat bijvoorbeeld zien dat de nabije woonplaats van de betrokken actoren tot de windmolen weinig invloed heeft op de negatieve perceptie. In dit artikel is kwantitatief onderzoek gedaan naar twee dorpen in Zuidoost-Duitsland. In dit onderzoek zijn twee dorpen als cases gebruikt die dezelfde ligging en uitzicht hadden ten opzichte van een windmolenpark. Verder zijn beide

dorpen ook sociaaleconomisch op hetzelfde niveau. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat één dorp echt overlast heeft van een windmolenpark en één dorp bijna geen overlast heeft van de windmolens.

Ook wat betreft de verandering van (negatieve) reacties over tijd wordt volgens Devine-Wright (2005) niets gevonden in empirisch onderzoek. Er werd in de beschouwde literatuur niets geschreven over reacties die in een specifiek planningsproces kunnen veranderen. Daarentegen werd er wel iets gevonden over de afname van reacties over generaties. Sijmons (2011) verklaart hierover: "Jongeren lijken veel minder moeite te hebben met moderne, duurzame vormen van energieopwekking zoals windmolens dan oudere generaties. De weerstand tegen windmolens zal dan wellicht samen met de oudere generaties verdwijnen." Op deze manier zouden negatieve gevoelens aangaande windenergie minder kunnen worden over de tijd.

De mening van een individueel mens aangaande ontwikkelingen in de windenergie worden sociaal geconstrueerd, en worden zodoende dus beïnvloedt door sociale processen. De rol van vrienden en de omgeving waar men woont kan dus bijdragen aan de steun voor windenergie (Devine-Wright, 2005). Pasqualetti (2011) beschrijft dat er veel protestgroepen zijn over heel de wereld tegen windenergie, en dat personen zich snel bij zo'n groep aansluiten als zijn/haar vrienden zich ook in deze groep voegen. Al neemt dit wel verschillende vormen aan, zo bestaan er bijvoorbeeld in Mexico protestgroepen die erg gewelddadig zijn. De verbondenheid in deze groep blijft echter hoog door gemeenschappelijke gevoelens die de inwoners hebben gekregen door gezamenlijk iets mee te maken zoals bijvoorbeeld een revolutie (Pasqualetti, 2011).

Het volgende aspect van deze literatuurbespreking laat zien hoe initiatiefnemers volgens de literatuur moeten omgaan met grote projecten zoals een windmolenpark om het NIMBY-gevoel te beperken. Een belangrijk onderdeel hiervan is bijvoorbeeld het omgaan van de initiatiefnemers met een gevoel van rechtvaardigheid. Rechtvaardigheid kan worden gezien als een onderdeel van de *qualified support* uit Bell et al. (2005). Rechtvaardigheid wordt door Gross (2007) onderverdeeld in procedurele rechtvaardigheid (planningsproces) en distributieve rechtvaardigheid (uitkomst). In Gross (2007) wordt verondersteld dat de weerstand tegen windmolenparken kan worden beperkt door de rechtvaardigheid te vergroten. Verder kan er worden geconcludeerd dat een toename van procedurele rechtvaardigheid kan leiden tot een toename van de distributieve rechtvaardigheid. In het kwalitatieve onderzoek van Gross (2007) in Australië werd duidelijk dat dit het geval was, conflicten zouden worden beperkt en de uitkomst werd sneller geaccepteerd.

In lijn met de procedurele rechtvaardigheid ligt de veronderstelling dat de shift richting communicatieve planning zal zorgen voor betere uitkomsten en minder weerstand (Hindmarsh, 2010). In dit artikel geeft Hindmarsh (2010) aan dat de overheidsorganisaties in Australië tot op heden gekenmerkt worden door *top-down planning*. Door in te spelen op de context wordt het mogelijk de weerstand tegen nieuwe projecten te beperken.

In Jegen & Audet (2011) wordt het te kiezen proces verder uitgewerkt. Er kunnen twee uiterste ontwikkelingsmodellen worden onderscheiden, namelijk *hard path coalition* en *soft path coalition*. *Hard path coalition* kan worden gekenmerkt als *top-down*, centraal en grote schaal. *Hard path coalition* valt onder meer samen met de eerder genoemde weerstandscategorie *imposition* van Pasqualetti (2011). *Soft path coalition* wordt daarentegen gekenmerkt door het kleinschalige en decentrale karakter. Een voorbeeld van *hard path coalition* kan gevonden worden in de Australische case van Hindmarsh (2010), waar een voorzichtige shift wordt geschetst van *hard path coalition* richting *soft path coalition*. Een bekend verschijnsel in de *hard path coalition* is het omarmen van ideeën van de oppositie, om op deze manier tegemoet te komen aan de wensen van de tegenstanders (Jegen & Audet, 2011). Een voorbeeld is het aanpassen van details, zoals een aanpassing in de vormgeving van de windmolens, zodat op deze manier het werkelijke beleid nauwelijks veranderd. Dit tegemoet komen aan de oppositie kan er ook voor zorgen dat een deel van de *qualified support*, zoals beschreven in Bell et al. (2005), wordt gewonnen en zo de weerstand beperkter wordt.

In Hindmarsh (2010) wordt op eenzelfde manier geschetst hoe deze 'omarming' wordt toegepast. In het Australisch voorbeeld wordt aangegeven dat veranderingen door beleidsmakers worden toegezegd, maar vervolgens onduidelijk blijft op welke manier deze veranderingen vorm zullen krijgen.

Het volgende onderdeel laat de literatuur zien waar het eigenlijk in deze scriptie om draait. Indien er al sprake is van een NIMBY-gevoel bij de bevolking, moet dit worden opgelost door de initiatiefnemers. Want zolang dit gevoel blijft heersen, zal er geen draagvlak ontstaan onder de bewoners en zal het project waarschijnlijk niet worden gerealiseerd. Hoe dit gevoel kan worden verbeterd kan bijvoorbeeld worden bereikt door het verschijnsel *community benefits*. Deze *community benefits* kunnen worden gezien in relatie met de distributieve rechtvaardigheid zoals beschreven is door Gross (2007). *Community benefits*, zoals in Cowell et al. (2011), in de vorm van financiële of materiële steun door de ontwikkelaars voor de gemeenschap, zouden dus kunnen leiden tot een afname van de eventuele weerstand. In het artikel worden echter vraagtekens gezet bij de vraag of *community benefits* altijd de oplossing is om weerstand te beperken.

Deze maatregel zou bijvoorbeeld kunnen leiden tot een beperking van de klassieke NIMBY, die in Bell et al. (2005) wordt beschreven. Dit komt voort uit het feit dat in bepaalde gevallen de NIMBY 'afkoopbaar' is door aandelen of geld beschikbaar te stellen. In deze scriptie is onderzocht of dit daadwerkelijk zo is. In het artikel wordt namelijk terecht gewezen op de keerzijde van deze logische gevolgtrekking. Een klassieke NIMBY zou namelijk niet afkoopbaar kunnen zijn, de werkelijke acceptatie zou volgens Cowell et al. (2011) daarmee niet worden vergroot.

Musall & Kuik (2011) laten zien wat deze *community benefits* allemaal kunnen doen. In dit artikel is namelijk onderzoek gedaan naar de mening van de inwoners van twee dorpen in Zuidoost-Duitsland over windenergie. Interessant aan dit onderzoek is dat beide dorpen veel gelijkenis met elkaar vertonen. Beide dorpen hebben namelijk een gelijk uitzicht op de windmolens in hun omgeving en zitten op hetzelfde sociaaleconomisch niveau. Maar hun mening over windenergie is heel verschillend. Zo is men in het dorp Zschadraß positiever (80% voor) over het in gebruik nemen van windenergie in Duitsland dan het dorp Nossen (36% voor).

Volgens het artikel is dit verschil aan te tonen met het eigendomsrecht van de windmolens. Zo is de gemeenschap van Zschadraß heel betrokken bij het plaatsen van de windmolens en zijn ze mede-eigenaar van de windmolens. Doordat ze mede-eigenaar zijn gaat een deel van de opbrengst weer terug naar de gemeenschap, waardoor de inwoners meer positief zijn over windmolens. In Nossen zijn echter de windmolenparken volledig in handen van een private, commerciële partij. Het kan dus belangrijk zijn om de gemeenschap bij de plaatsing van windmolens te betrekken, dit kan leiden tot een hogere acceptatie van de lokale bevolking en ook tot een positievere houding ten opzicht van windenergie in het algemeen. Dit wordt ook bevestigd in Hindmarsh (2010). In dit onderzoek is de conclusie ook dat de gemeenschap een belangrijke rol moet spelen bij de plaatsing van windmolens. Waar de nadruk nu vooral ligt op het ontwikkelen van windenergie, moet de nadruk meer liggen op de samenwerking met de gemeenschap waardoor de acceptatie van de gemeenschap vergroot wordt. Dit is in lijn met de eerder genoemde verschuiving van *hard path coalition* naar *soft path coalition*, uit het artikel van Jegen & Audet (2011), en de bevindingen in Pasqualetti (2011) ten opzichte van *community benefits*.

Bij het ontwikkelingsproces met de gemeenschap moet in ogenschouw worden genomen dat er een belangrijke onderscheid bestaat tussen *property rule* en *liability rule*. Deze 'rules' omschrijven de verbinding van de gemeenschap met 'hun' gebied en hun zeggenschap erover. Is er een *property rule* dan heeft de gemeenschap zeggenschap over de omgeving. Er verandert dan pas iets indien er een overeenkomst is gesloten. Mensen uit de gemeenschap participeren actief en hebben een vetorecht. Is er sprake van een *liability rule* dan is de gemeenschap afhankelijk van een andere partij (bijvoorbeeld de staat). Zij kan de omgeving gebruiken tegen een vergoeding, zonder dat de gemeenschap daar een veto kunnen uitspreken.

Wanneer *community benefits* worden verstrekt onder een *property rule* zal de sociale acceptatie hoger zijn dan wanneer dit gebeurt onder een *liability rule* waarbij *community benefits* kunnen worden gezien als een vorm van af- of omkoping. De discourse wordt zo belangrijk. *Community benefits* moeten een duidelijk doel

hebben of duidelijk het planvormingsproces ondersteunen. Als de bedoeling van de benefits niet duidelijk is kunnen ze averechts werken.

Het bestaand onderzoek over de publieke perceptie aangaande windenergie heeft enkele verschillende aspecten aan het licht gebracht, die worden gekenmerkt als onafhankelijke variabelen hoe windenergie wordt gezien en geaccepteerd. Enkele voorbeelden van deze variabelen zijn fysieke, contextuele en sociaaleconomische aspecten. Ook zijn er nu al enkele tekortkomingen van het huidig onderzoek te noemen, waar verder onderzoek voor nodig is. Deze tekortkomingen zijn:

- Er is nauwelijks of geen onderzoek beschikbaar over publieke perceptie aangaande windenergie in ontwikkelingslanden. Dit komt mede voort uit het feit dat reacties ten opzichte van windmolens erg context gebonden zijn. Daarnaast missen vergelijkingen tussen verschillende sociaaleconomische en sociaal-culturele contexten.
- De methodologie van bestaande onderzoeken is vaak hetzelfde, er wordt telkens gebruik gemaakt van case studies en kwantitatieve enquêtes. Er zijn nauwelijks onderzoeken te vinden waarbij algemenere relaties worden getrokken.
- Het publiek of de gemeenschap wordt vaak te simplistisch gezien, er wordt weinig rekening gehouden met bijvoorbeeld sociale netwerken of sociale identiteit.
- Het vertalen van empirische bevindingen in beleid lijkt op vele vlakken nog een uitdaging. Zo wordt in Bell et al. (2005) onder meer gesteld dat hier nog een stap valt te maken.

Een volgend onderdeel binnen dit onderdeel van het theoretisch kader is het verklaren van de grote verschillen van windenergieproductie in verschillende Europese landen. Hoe kan het bijvoorbeeld mogelijk zijn dat er bijvoorbeeld in Denemarken veel windenergie voor komt, en dat er bijvoorbeeld in Nederland veel minder voorkomt. Volgens Toke et al (2008) komt dit verschil onder andere door enkele institutionele randvoorwaarden. Deze randvoorwaarden zijn: het planningsstelsel, de financiële steun mogelijk gemaakt door de staat, de aanwezigheid en sterkte van protestgroepen en het eigendom van de windmolen. Dit zijn de belangrijkste voorwaarden waardoor er verschillen zijn in de windenergie-programma's in verschillende landen. Het verschijnsel NIMBY (Wolsink, 2000) en *self interest* (Bell et al, 2005) komen terug in de randvoorwaarde: aanwezigheid en sterkte van protestgroepen. Daarnaast heeft Pasqualetti (2011) ook geschreven over protestgroepen in verschillende landen, de mening werd namelijk sociaal geconstrueerd en dus heeft de omgeving en de rol van vrienden een invloed op deze randvoorwaarde.

De community benefits komen daarnaast in zekere mate weer terug in de randvoorwaarde over het eigendom van de windmolens. Musall en Kuik (2011) laten zien wat de invloed is van eigendomsrecht van een windmolen op de mening van een inwoner van een dorp in Zuidoost Duitsland.

Volgens Olsen (2010) is de belangrijkste doelstelling bij het plaatsen van windmolenparken het NIMBY-probleem op te lossen. Zij laat in haar artikel het belang zien van een open-planproces waarbij informatie het centrale begrip is. Indien er veel informatie beschikbaar wordt gesteld kunnen er in een vroeg stadium problemen worden gesignaleerd en daarna worden opgelost. Daarnaast moeten er prikkels worden gegeven die betrokken inwoners stimuleren om in het planproces deel te nemen. Dit kan bijvoorbeeld ook in de vorm van de community benefits die Musall en Kuik (2011) al hebben beschreven. Volgens Olsen(2010) moet er echter wel worden opgepast met welke prikkels er worden uitgevoerd in welk land. De instrumenten verschillen namelijk voor verschillende landen. Hier kan wel weer een verband in worden gezien met de verschillende planningsssystemen die heersen in de Europese Unie. Deze planningsssystemen zijn echter wel weer een randvoorwaarde voor het verschil in windenergieproductie.

Richman (2002) benadrukt in zijn artikel ook het belang van informatie om het NIMBY-probleem op te lossen. In dit artikel wordt er zelfs geëist dat er onderhandelingen plaatsvinden om dit te bereiken.

Dit deel van de literatuurbespreking laat enkele artikelen zien over de reacties ten opzichte van windenergie. Als men dit gedeelte bekijkt, valt het op dat er niet veel bronnen in de tekst en literatuurlijst zijn gebruikt. Dit komt omdat er gebruik is gemaakt van het artikel van Devine-Wright (2005). Dit artikel heeft namelijk in zekere mate al een grote literatuurbespreking uitgevoerd van een groot aantal artikelen/onderzoeken. Deze artikelen/onderzoeken worden niet allemaal individueel benoemd in de literatuurlijst, maar in het algemeen door te verwijzen naar het artikel van Devine-Wright (2005). Wat opvalt

als het theoretisch kader wordt samengevat, blijkt het dat de meeste artikelen over het NIMBY-gevoel gaan dat er ontstaat (niet over het oplossen) bij het plannen van een windmolenpark. Alle artikelen maken dus maar gebruik van een beperkt onderdeel van de planologische aspecten die spelen bij het plannen van een windmolenpark. Op dit gebied ligt dus zeker een kans voor verdere onderzoek aangaande dit onderwerp. De gebruikte theorieën in dit deel van de literatuurbespreking komen allemaal uit wetenschappelijke tijdschriften die relevant zijn voor het onderwerp van deze scriptie. De belangrijkste strekking in dit onderzoek is dat er onderzocht moet worden of het NIMBY-gevoel kan worden opgelost door middel van community benefits. Deze community benefits worden in een later stadium van dit theoretisch kader verder uitgewerkt door middel van het beschrijven van verschillende participatie en/of compensatie mechanismen. Deze benefits worden namelijk in twee verschillende categorieën verdeeld. Deze categorieën zijn: Invloed in het planningsproces en financiële participatie. Daarnaast kunnen de specifieke negatieve factoren die bijdragen aan het gevoel die bewoners krijgen getracht te worden opgelost. Bijvoorbeeld door innovatieve technieken te gebruiken die bijvoorbeeld de geluidsoverlast verminderen. Dit onderdeel om het NIMBY-gevoel op te lossen is een tekortkoming in de huidige literatuur over het onderwerp. Ook in deze scriptie worden deze innovatieve technieken niet verder behandeld. De focus in deze scriptie ligt namelijk op de verschillende vormen van community benefits (participatie/compensatie).

2.1.2. Draagvlak creëren binnen een project

Het tweede deel van dit theoretisch kader gaat over een project in het algemeen. Volgens Kor en Wijnen (2005) is een project een uniek complex van werkzaamheden die zijn gericht op een vooraf met elkaar overeengekomen uniek resultaat dat met beperkte middelen moet worden gerealiseerd. Het doel van het project is om tot uitvoering te komen. Een project heeft een duidelijke einddatum in de planning staan, al zal het halen van deze datum bij bijvoorbeeld windpark de Drentse Monden erg moeilijk worden vanwege de vele betrokken actoren en de tegenstrijdige belangen. Kor en Wijnen (2005) onderscheiden binnen de projectmethode drie processen die ervoor zorgen dat een project een succes wordt. Deze drie processen zijn faseren, beheersen en beslissen. Als er wordt gekeken naar de fasering kan er onderscheid worden gemaakt tussen de volgende fasen: initiatieffase (idee), definitiefase (wat), ontwerpfase (hoe), voorbereidingsfase (hoe te maken), realisatiefase (doen) en de nazorgfase (in stand houden). Bij een relatief simpel project zal het makkelijker zijn om deze ordelijke gang van zaken te volgen. Bij een complex project zal dit veel lastiger worden. Bij zulke projecten zijn er namelijk vaak erg veel verschillende belanghebbenden met elk hun eigen wensen. Soms moet er daarom een stap terug worden gedaan in de verschillende fasen.

De vele actoren binnen een dergelijk project maken het dus een zeer complex proces. De duidelijke fasering die Kor en Wijnen (2005) onderscheiden wordt hierdoor lastiger gehaald. Daarnaast zullen er in het proces onverwachte gebeurtenissen voorkomen waarin de initiële aanpak niet voorziet. De werkelijkheid binnen een project is namelijk erg dynamisch van aard. De context is zodoende bepalend voor de mogelijkheden die het project biedt.

Het belangrijkste binnen het projectmatig werken is het er voor zorgen dat er draagvlak wordt gecreëerd. Deze draagvlak ontstaat door samen te werken met anderen oftewel interactie. Het rollenspel dat hiermee ontstaat, is onderdeel van de complexe besluitvorming. Alle actoren binnen het proces van het plannen van bijvoorbeeld een windmolenpark spelen binnen het proces dus een rol. Een volgend niveau van interactie die een bijdrage levert aan het creëren van draagvlak is participatie. Al deze begrippen worden verderop verder uitgelegd, maar er wordt begonnen met het overkoepelende begrip in dit deel van het theoretisch kader, namelijk complexiteit.

Met de 'complexity theory' wordt de theorie beschreven die van een dynamische en complexe samenleving uitgaat, waarin verstoringen aan de orde van de dag zijn waar goed op geanticipeerd dient te worden. De omgeving bevindt zich ergens tussen orde(stabiel) en chaos. In een stabiele(ordelijke) omgeving is de omgeving ongevoelig voor verstoringen. Het is hierdoor niet vernieuwend. Bij een staat van chaos kan van

alles gebeuren, er is namelijk sprake van een ongeordende en onvoorspelbare situatie waarin op elk moment van alles kan gebeuren. Door deze onzekerheid kan er een situatie ontstaan waarin het lastig is om de problemen te tackelen. Uiteraard zijn beide uitersten van orde en chaos puur theoretisch, en zodoende beschrijft de complexity theory waarin en de manier waarop orde en chaos elkaar in evenwicht houden.

Een complex project is erg ingewikkeld en bestaat meestal uit verschillende onderdelen. Voorbeelden van zulke onderdelen kunnen actoren, factoren, omstandigheden, interacties, etc. zijn. Volgens de complexity theory draait het bij complexiteit dus om het balanceren op de grens tussen orde en chaos. Het doel bij projectmatig werken is om goed om te gaan met de complexiteit die heerst bij het project. Teisman (2005) heeft een term bedacht voor de ingewikkelde manier van beleidsvorming, die moet omgaan met de ontwikkeling in de complexe omgeving. Teisman (2005) noemt dit *complexe besluitvorming*.

Zoals gezegd is bij de uitvoering van een project draagvlak het centrale begrip. Draagvlak is nodig bij de uitvoering van een project. Het draagvlak moet worden verkregen door middel van interactie en participatie, zodat de verschillende actoren het gevoel krijgen dat er naar hun geluisterd wordt en dat het project voor hun een positieve bijdrage levert. Draagvlak is echter wel een ongrijpbaar begrip, vanwege het feit dat de houding niet perse door kennis hoeft te zijn gedragen. Het is echter wel van groot belang bij de realisatie van een groot project. Een gebrek aan draagvlak kan verschillende redenen hebben zoals bijvoorbeeld een gebrek aan informatie of kennis van zaken. Het belangrijkste wat het draagvlak bepaalt is de perceptie die over het onderwerp bestaat. Bij de realisatie van bijvoorbeeld een groot windmolenpark moet het NIMBY-gevoel (Wolsink, 2000) dat heerst onder de bevolking worden opgelost. De projectleider moet dus voor draagvlak zorgen onder alle betrokken actoren, want bij een gebrek aan draagvlak zal het windmolenpark niet worden gerealiseerd. Deze negatieve perceptie wordt weer gevormd door de verschillende factoren die in hoofdstuk 2.1.3. worden genoemd.

Het eerste onderdeel dat een bijdrage levert aan het verkrijgen van draagvlak is interactiviteit.

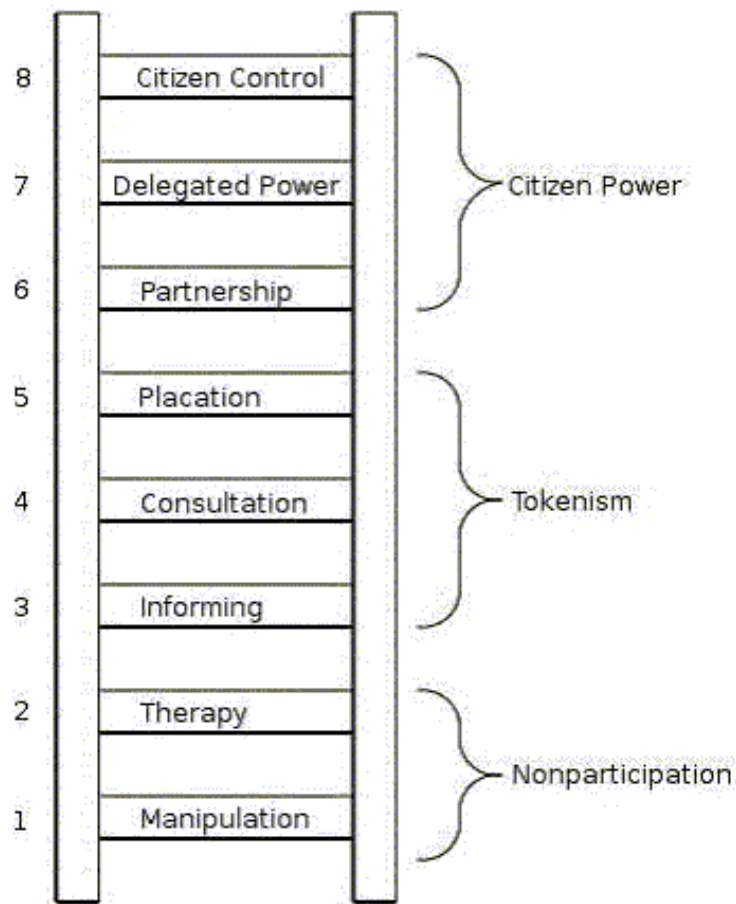
De bevolking is zich de laatste jaren gaan realiseren dat de beleidsmaker niet meer om hun heen kunnen bij het maken van plannen. Zonder in het plan rekening te houden met de standpunten van het publiek kunnen ze van hun plan geen succes maken. Deze relatief moderne samenwerking tussen publiek en planmakers heeft al vele verschillende namen gekregen. Voorbeelden zijn publiek-private samenwerking, open planprocessen, communicatief rationele aanpak en de shared governance. Al deze termen hebben gemeen dat er een bepaalde mate van interactiviteit in het proces is gekomen. Deze mate van interactiviteit kan in elk proces weer verschillen.

Interactief beleid is het begrip dat bij dit onderwerp thuis hoort. Volgens Propper en Steenbeek (2002) wil het zeggen dat een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en/of andere overheden bij het beleid betreft om in open wisselwerking en/of samenwerking met hen tot de voorbereiding, bepaling, uitvoering en/of evaluatie van beleid te komen. Des te eerder in het proces naar interactie wordt gezocht, des te groter de potentiële invloed van deze interactie. Vroeg in het stadium liggen veel zaken namelijk nog niet vast, zodat de speelruimte van het proces nog erg groot is. Om te spreken van een succesvol interactief beleid is het zaak om zo vroeg mogelijk te beginnen met contact te maken met alle betrokken actoren. In onderstaand tabel 1 zijn alle kenmerken van de ideale situatie van interactief beleid genoemd.

Doel	Coproductie, profiteren kennis, vergroot draagvlak, snellere implementatie
Partijen	Burgers, belangengroepen, organisaties, bedrijven, politiek, overheden en overheidsinstellingen
Relatie	Gelijkwaardig
Interactie	Intensief in vaste periode
Communicatie	Drukwerk, persoonlijk contact, internet, voorlichtingsbijeenkomst, discussiebijeenkomst, rondetafelgesprek, werkgroep
Middelen	Advertentie, free publicity, klankbordgroep, forum, tentoonstelling, interviews, artikelen, website

Tabel 2.1 – Kenmerken van interactief beleid

De doelen van interactief beleid zoals zijn weergegeven in tabel 2.1 zijn ook de voordelen van het beleid. De voordelen die het oplevert kunnen echter ook omslaan in nadelen. Extra kennis kan resulteren in meerdere (tegenstrijdige) belangen, waardoor het proces vertraging oploopt(+complexiteit). Het kan dus voorkomen dat door interactief beleid juist weerstand wordt veroorzaakt. De voordelen die het interactief beleid met zich meebrengen kunnen dus zodoende op gespannen voet komen te staan met de extra inspanningen die ervoor gemaakt moeten worden. Bij interactief beleid is er dus sprake van veel verschillende partijen die allemaal gelijkwaardige relaties met elkaar hebben(shared governance). De categorieën communicatie en middelen laten zien waarom dit beleid afwijkt van het traditionele gesloten model. Al deze factoren kunnen bijdragen aan een beter beleid, maar het is niet voor niets dat door de interactiviteit in het planningsproces de complexiteit toeneemt binnen het project. Daarnaast moet altijd in acht worden gehouden dat interactie altijd gedaan wordt door mensen, en dat reacties zodoende moeilijk zijn te voorspellen.

Figuur 2.1. Participatieladder Arnstein

Het tweede onderdeel dat een bijdrage levert aan

het verkrijgen van draagvlak is participatie. Bij interactie ging het om de mate waarin en de manier waarop interactie plaatsvindt tussen verschillende partijen binnen het project. Bij participatie gaat het daarentegen om de mate waarin en de manier waarop andere partijen worden betrokken bij plannen. Het gaat dan meer om de mate van actieve deelname aan het project. Interactie en participatie hebben dan ook met elkaar te maken. Participatie komt op verschillende niveaus voor, en kan worden onderverdeeld in verschillende categorieën. In figuur 2.1 wordt de participatieladder van Arnstein (1969) getoond.

Deze participatieladder bestaat uit acht treden die weer zijn onderverdeeld in drie hoofdgroepen. Bovenin de ladder bestaat de grootste mate van participatie binnen een project, en onderin de kleinste mate van participatie. Bij de Citizen power is bijvoorbeeld een grote rol weggelegd voor de burgers. In vergelijking met de literatuurbespreking over de reacties ten opzichte van een windmolenpark kunnen we ook met participatie een manier herkennen om het NIMBY-gevoel(Wolsink, 2000) op te lossen. Burgers laten deelnemen in het proces kan het draagvlak voor het windmolenpark vergroten. Indien er besloten wordt om burgers financieel te laten participeren door ze mede-eigenaar te laten worden van een windmolen kan er ook een groot gevoel van betrokkenheid ontstaan. Dit voorbeeld werd ook gegeven in het artikel van Musall en Kuik (2011).

Dit gedeelte van het theoretisch kader gaat over het feit dat er bij de komst van een complex project zoals bijvoorbeeld een windmolenpark er altijd moet worden gezocht naar draagvlak. Draagvlak onder verschillende actoren zal moeten worden gecreëerd indien er van het project een succes moet worden gemaakt. De twee onderdelen van dit kader zijn interactief beleid en participatie. Deze onderdelen herkennen we in de verschillende types van compensatiemechanismen die in paragraaf 2.2.1 van het theoretisch kader worden genoemd.

Het belang van dit gedeelte van het theoretisch kader is om te laten zien dat het creëren van draagvlak centraal staat binnen deze scriptie. Een complex project zal er uiteindelijk alleen komen als er voldoende draagvlak is onder de bewoners van het plangebied. Voldoende draagvlak zal alleen maar ontstaan indien er een bepaald niveau aanwezig is van de twee essentiële onderdelen: 'interactie en participatie'. Indien er voldoende draagvlak is onder alle actoren binnen het plangebied zal het hopelijk een behoorlijke bijdrage leveren om het NIMBY-gevoel te doen verminderen. Voorbeelden bij de onderdelen interactie en participatie zijn bijvoorbeeld het eigendomsrecht van een windmolen en de verschillende vergoedingen die een projectontwikkelaar beschikbaar stelt voor de omwonenden. Naast de interactie en participatie kan er ook worden getracht om bepaalde negatieve factoren van een windmolenpark op te lossen. Een voorbeeld hiervan is een innovatieve manier die het geluidsoverlast vermindert.

Het volgende gedeelte van het theoretisch kader laat de verschillende factoren zien waardoor de negatieve perceptie die bewoners hebben ontstaat. Dit is onder te verdelen in visuele aspecten, geluid en veiligheid.

2.1.3. Factoren van negatieve perceptie bij windmolenpark

Vanaf de planning tot aan de plaatsing van een windmolenpark zijn er vaak hevige discussie gaande over de bezwaren van omwonenden. Deze bezwaren zijn vaak de verschillende negatieve factoren van een windmolenpark. Deze bezwaren kunnen voortkomen uit angst voor verschillende gezondheidsrisico's, een gebrek aan participatie, de afwezigheid van lokale baten van windenergieprojecten en het gevoel dat de lokale belangen niet opwegen tegen de voordelen die het plan geeft op een hoger schaalniveau (RIVM, 2008).

In het begin van dit hoofdstuk gaan we bijvoorbeeld in op de bezwaren die voortkomen uit angst voor de verschillende visuele aspecten die kleven aan een windmolenpark. De angst voor de al deze negatieve factoren kunnen een bijdrage leveren aan het NIMBY-gevoel dat ontstaat bij de bewoners. De invloed van windturbines op de omwonenden worden in dit hoofdstuk in drie verschillende aspecten onderscheiden, namelijk: visuele aspecten, geluid en veiligheid (RIVM, 2008). Devine-Wright (2005) beschrijft deze verschillende negatieve triggers kort in hoofdstuk 2.1.3.. Het is echter de bedoeling van deze paragraaf om al deze negatieve triggers nog eens uitgebreider te beschrijven.

Visuele aspecten

De moderne windturbines steken boven alles uit in hun omgeving waardoor ze tot op erg grote afstanden zichtbaar blijven. Daarnaast trekken ze aandacht door de beweging van de wieken, en kunnen er bijvoorbeeld lichtvariaties ontstaan. Hierdoor hebben al deze aspecten een groot invloed op de beleving van omwonenden. Het eerste onderdeel gaat over de inpassing in het landschap. Mensen blijven de zichtbaarheid van eventuele windturbines in hun landschap erg belangrijk vinden, en zodoende is het toch een terugkerend element in de discussie over de aanleg van windparken. Toch bestaan er verschillende opvattingen tussen de mensen over deze inpassing. Sommige personen vinden dat er niks aan het landschap mag worden veranderd. Andere personen daarentegen laten meer ruimte open voor discussie. Sinds 2007 streeft het VROM (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu) naar een zorgvuldigere inpassing in het landschap. Dit gaat dan over bijvoorbeeld visuele aspecten als de kleur van de windmolen, de grootte van de windmolen en hoe ze ten opzichte van elkaar worden gesitueerd. GIS-modellen kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Het tweede onderdeel bij de visuele aspecten vertoont enige overlap met het eerste. Dit gedeelte gaat namelijk over het visueel contrast en de beweging van de wieken. Bij het visueel contrast gaat het er namelijk om in welk soort gebied het windmolenpark wordt gepland. In een natuurlijke omgeving is het contrast groter dan in een stedelijke omgeving omdat in een stedelijk gebied bijvoorbeeld grote gebouwen aanwezig zijn. Daarnaast veroorzaken draaiende wieken een element van onrust toe aan het landschap. Windturbines trekken daardoor meer aandacht dan een stilstaand element. Dit kan door mensen als een probleem worden gezien. Uit recent onderzoek bij mensen

die binnen 2500 meter van een windpark woonden met tenminste twee turbines, bleek het volgende (van den Berg et al., 2008)

- 68% van de respondenten kon een of meer windturbines zien vanuit huis.
- 57% van de respondenten vond dat (door de windturbines) het uitzicht vanuit hun huis veranderd was.
- 27% van de respondenten vond het uitzicht op de windturbines enigszins tot erg hinderlijk.
- 52% van de respondenten merkte, vanuit huis, de *beweging* van de wieken op
- 19% van de respondenten vond die beweging enigszins tot erg hinderlijk.

De volgende negatieve trigger onder de visuele aspecten is het begrip slagschaduw (RIVM, 2008). Met slagschaduw wordt bedoeld dat de zon achtereenvolgens “niet en wel” door een wiek wordt bedekt. Door dit effect ontstaan er lichtvariaties die mensen als hinderlijk kunnen interpreteren. Slagschaduw treedt dus op als de zon op de ronddraaiende wieken schijnt. Verschijnselen die hierdoor kunnen ontstaan zijn bijvoorbeeld zeeziekte of in een extreem geval een epileptische aanval. Het volgende negatieve aspect bevat de lichtschildering die ontstaat als de zon wordt weerkaatst op de rotorbladen. Op de moderne windturbines komt dit echter niet meer voor vanwege de anti-reflectielaag die wordt aangebracht op de rotorbladen. Daarnaast kunnen de knipperende lichtbakens 's nachts als erg hinderlijk worden ervaren.

Geluid

Bij de oudere windturbines was het mechanische geluid van de apparatuur vaak het overheersende geluid. Bij de moderne windturbines is dit echter niet meer het geval. Bij deze turbines is het aerodynamische, ruisachtige geluid van de wieken of rotorbladen hoorbaar. Dit geluid is echter sterk afhankelijk van de snelheid van de wieken (dus windsnelheid). De geluidsterkte kan daarom dus sterk variëren. Er is erg veel regelgeving beschikbaar omtrent het windturbinegeluid, waarbij voor elke afstand een bepaald niveau van geluidsvervuiling is toegestaan. Geluid is de meest negatieve factor die mensen hebben ten aanzien van windmolenparken. Slaapgebrek is een erg veel horende klacht onder de mensen. Uit onderzoek blijkt echter dat het geluid van windturbines geen invloed had op problemen met in slaap vallen (van den Berg et al., 2008). Als mensen na het inslapen wakker werden werd dit wel positief gerelateerd aan het geluid van windturbines. Een toename aan het geluidsniveau hing samen met een grotere kans op wakker worden. Daarnaast is een andere klacht van omwonenden het ontstaan van laagfrequent geluid. Met dit geluid worden frequenties beneden de 100 à 200 hertz bedoeld. Laagfrequent geluid is echter slecht waarneembaar omdat de waarneemdrempel met afnemende frequentie sterk toeneemt (RIVM, 2008). Het is zeker dat windturbines laagfrequent geluid produceren, maar het is niet zeker welke gevolgen dit heeft voor de omwonenden. Er zijn onderzoekers die beweren dat het kan leiden tot verschillende ziekten zoals bijvoorbeeld Vibro-Acoustic Disease (Alves-Pereira, 2007).

Veiligheid

Windturbines worden geplaatst onder toezicht van bevoegde instanties en volgens veiligheidseisen, en moet elk jaar deskundig worden nagekeken. Toch blijft er natuurlijk de kans dat er iets misgaat tijdens de levensduur van een windturbine. Voorbeelden hiervan zijn ijsafzetting op de rotorbladen (kan naar beneden vallen), en er kan mastbreuk optreden na bijvoorbeeld een blikseminslag. Daarnaast kan de rotor zelf naar beneden vallen of weggeslingerd worden. De kans op een dergelijk ongeluk is echter klein (eens per 500 turbinejaren), maar bij een windmolenpark met 10 turbines zal er statistisch gezien 1 keer per 50 jaar iets voorvallen. De kans dat een gebouw of een persoon wordt getroffen is echter nog weer kleiner. Er zijn echter voldoende veiligheidseisen die in acht moeten worden genomen bij de planning van een windmolen, waardoor de kans op een ongeluk erg klein is.

Daarnaast kan er worden gekeken naar de effecten van een windmolenpark op verschillende dieren. Het is bijvoorbeeld bekend dat vleermuizen omkomen door de drukverschillen nabij een windmolenpark. Daarnaast komen er allerlei andere vogels om door het feit dat ze een klap van een rotorblad niet

overleven. De grootte van de vogelpopulatie rondom het betreffende plangebied zal zodoende steeds verder afnemen. Er komen namelijk ook steeds minder vogels bij (door sterfte bij de ouders).

Een ander genoemd nadeel van een windmolenpark is de daling in de WOZ-waarde van een huis in het plangebied. Door de komst van een windmolenpark zal de waarden van huizen in de omgeving van de windmolens gaan dalen. Het gebied wordt namelijk minder aantrekkelijk. Huizen in het plangebied worden onverkoopbaar, en zodoende heeft de komst van een windmolenpark een drukkend effect op de WOZ-waarde.

Dit zijn allemaal voorbeelden van triggers die een negatief gevoel veroorzaken bij mensen waar een windmolenpark wordt gepland. Mensen willen door deze redenen voorkomen dat het desbetreffende park er uiteindelijk komt. Draagvlak onder de personen in het plangebied zal door deze redenen vrijwel niet aanwezig zijn. Het volgende gedeelte van het theoretisch kader beschrijft het tweede onderdeel, namelijk: Participatie/compensatievormen bij windmolenparken. Deze vormen moeten er voor zorgen dat de negatieve perceptie veroorzaakt door bovenstaande factoren omslaan in een positieve perceptie.

2.2.1. Participatie in windenergieprojecten

Als mensen gaan deelnemen in windenergieprojecten verwachten de initiatiefnemers dat het draagvlak voor de realisering van het project vergroot. Er ontstaat onder diverse partijen een groeiende behoefte aan informatie over participatie bij windenergieprojecten. Onder participatie wordt deelname van derden in een project verstaan. Bij participatie kunnen we vervolgens twee hoofdvormen onderscheiden, namelijk (Senternovem, 2009):

- Betrokkenheid bij de ontwikkeling van de plannen
- Financiële betrokkenheid

Onder derden verstaan we de personen anders dan de initiatiefnemers, zoals bijvoorbeeld: direct omwonenden, overige inwoners van de gemeente of exploitanten van elders. In het vervolg van dit hoofdstuk worden de verschillende participatievormen verder uitgewerkt. In het laatste gedeelte van dit hoofdstuk worden de mogelijke effecten van participatie genoemd.

Participatie in planning

Participatie in planning kan variëren van informatievoorziening, inspraak tot medezeggenschap. Bij ruimtelijke planprocedures wordt er voorzien in informatie (ter inzage legging) en inspraak. Elk windenergieproject doorloopt dezelfde procedure bij bijvoorbeeld het verlenen van de bouw- of milieuvergunning. Deze procedures beginnen echter vaak pas als het plan van de initiatiefnemers in verregaande mate gereed is. Een projectontwikkelaar zal pas met een plan tevoorschijn komen wanneer hij mogelijke locaties voor het project tot zijn beschikking heeft. De belangrijkste variabele van een windenergieproject ligt zodoende min of meer vast (Senternovem, 2009). Het doel van deze vorm van participatie is dat bezwaarprocedures worden voorkomen of verkort. Daarnaast is natuurlijk het uiteindelijke doel dat door deze vorm van participatie draagvlak wordt verkregen. Informatievoorziening vroeg en in het gehele proces zijn belangrijke tips om deze draagvlak te verkrijgen. Overleg moet er worden gevoerd tussen alle betrokken partijen, waarbij er nog verschillende planopties moeten worden uitgewerkt. Alhoewel de ruimtelijke ordeningsprocedures niet voorzien in participatieve planontwikkeling kan een samenwerking tussen initiatiefnemers en omwonenden wel kracht bij worden gezet wanneer overheden (gemeenten, provincies) hun medewerking geven aan het plan. Bij een zogenoemd open-planproces worden alle betrokken partijen gedwongen tot een goed overleg, waarin afspraken kunnen worden gemaakt over bijvoorbeeld locatie, grootte en turbinetype (Senternovem, 2009). Aan deze vorm van participatie zijn geen financiële consequenties verbonden, al kan er in het overleg natuurlijk wel worden gesproken over financiële deelneming.

Financiële participatie

Deze paragraaf binnen het hoofdstuk wordt weer onderverdeeld onder financiële participatie met risico en zeggenschap en financiële participatie met weinig risico en geen of beperkte zeggenschap. Agrariërs en andere ondernemers kiezen vaker voor de eerste optie, en de tweede optie is de modernere variant die gericht is op financiële deelname van burgers uit de omgeving. Bij een risicovolle financiële deelname is zowel deelname voor als na de bouw van het windpark mogelijk. In het laatste geval zijn de risico's enigszins beperkt, bijvoorbeeld tot de windopbrengst en elektriciteitsprijs.

Er bestaan ook vormen waarbij door de komst van een windmolen andere activiteiten kunnen worden gesteund. Het windpark draagt zodoende bij aan meestal de financiering van bijvoorbeeld een fonds (risicoloo). Vanuit dat fonds kunnen dan allerlei activiteiten (bijvoorbeeld een nieuw speeltoestel in speelzaal) worden gesteund. Dit komt ook in allerlei groottes voor van zowel dorpsmolens tot aan grote windcorporaties zoals Meerwind (Senternovem, 2009).

Indien er wordt gekeken naar de geschiedenis is er een lijn te ontdekken in de ontwikkeling van financiële deelname door omwonenden in windparken. De volgende fasen kunnen hierin worden onderscheiden (Senternovem, 2009):

- tot 2003 Coöperaties en dorpsmolens
- 2003-2008 Kleine deelnemingen, beleggings-cv's
- 2003-heden Ondernemende deelnemingen (met name agrarische sector)
- 2004-heden Gebied georiënteerde financiële deelneming (gericht op draagvlakontwikkeling)

Participanten kunnen op allerlei manieren investeren in een windmolenpark. Dit kunnen ze zowel privé als via een juridische entiteit doen. Daarnaast kan er worden geïnvesteerd via allerlei financieringsinstrumenten zoals bijvoorbeeld obligaties of leningen. Er zijn verschillende vormen waarin participanten zich onderling kunnen organiseren, zoals bijvoorbeeld een B.V. (besloten vennootschap), de CV (commanditaire vennootschap), de vof (vennootschap onder firma), de stichting en de vereniging.

Elke organisatievorm en elk samenwerkingsverband heeft zijn voordelen en nadelen en elke vorm heeft gevolgen voor de mate van zeggenschap van de verschillende partijen, het risico dat met loopt met de deelname en het rendement dat behaald kan worden.

Binnen deze participatievormen spelen zowel gemeenten als agrariërs een belangrijke rol bij de totstandkoming van windenergieprojecten. De agrariërs zijn vaak de grondbezitters, en verhuren hun grond daarom vaak ten behoeve van de windmolenparken of exploiteren hun eigen turbines (meer risico). De gemeenten kunnen daarentegen allerlei verschillende rollen hebben zoals (Senternovem, 2009):

- de gemeente adviseert initiatiefnemers
- de gemeente formuleert het ruimtelijk beleid
- de gemeente besluit tot planologische medewerking aan een specifiek windpark (deze rol is ook al eerder genoemd onder participatie in planning)
- de gemeente is grondeigenaar
- de gemeente wil zelf investeren in een windenergieproject

2.2.2. De effecten van participatie binnen windmolenprojecten

Dit gedeelte van het theoretisch kader gaat over de verschillende effecten die de komst van een windmolenpark heeft voor het gebied. Een komst van een windmolenpark wordt natuurlijk mede mogelijk gemaakt doordat de initiatiefnemers gebruik hebben gemaakt van de verschillende participatiemogelijkheden die in paragraaf 2.2.1. zijn genoemd. De verschillende effecten die de komst van het windmolenpark heeft worden onderverdeeld in maatschappelijke effecten, economische effecten en overige effecten. Het hoofdstuk over de social responses to windfarming (2.1.1.) noemt ook al enkele van deze effecten. Deze paragraaf is echter vollediger en dient ter verduidelijking van de al genoemde effecten.

Maatschappelijke effecten

Zoals al vermeld in het voorgaande hoofdstuk 2.1.3. worden veranderingen in het landschap belangrijk gevonden onder de bewoners van het gebied. De twee verschillende vormen van participatie kunnen inspelen op deze veranderingen. Financiële participatie kan bijvoorbeeld toegepast worden om draagvlak voor het project te bereiken. Het project wordt hierdoor immers als 'eigen' en positief ervaren. Het betrekken van de omgeving in de planvorming (participatie in planningsfase) verbetert de plannen. De plannen sluiten waarschijnlijk beter aan bij de wensen van de verschillende belanghebbenden. Door in verschillende stadia van het proces de omgeving te informeren en te laten deelnemen wordt het uiteindelijke planningsproces sneller doorlopen, vanwege het verkorten of ontbreken van bezwaarprocedures. Door deze openheid wordt het draagvlak waarschijnlijk ook vergroot.

In een onderzoek van van den Berg en Pedersen (2008) werd onderzocht hoe mensen windmolens in hun eigen buurt ervaren. Een opvallende uitkomst hierbij was dat wanneer mensen financieel participeren in het

project ze vrijwel geen hinder hebben van het geproduceerde windmolengeluid. Van de deelnemers aan het onderzoek hadden 14% procent een economisch belang in windmolens. Alle respondenten (dus zowel met als zonder economisch belang) horen de windmolens even sterk. Een voor de hand liggende verklaring hiervoor is dat mensen die participeren het windmolengeluid voor lief nemen, vanwege de financiële beloning die er tegenover staat.

Als laatste maatschappelijk effect kan de sociale cohesie worden versterkt binnen een gemeenschap die gezamenlijk een windmolen bezitten. De opbrengsten van deze molen komt in een fonds die wordt gebruikt voor sociale activiteiten voor de gemeenschap. Er kan bijvoorbeeld een buurtbarbecue worden georganiseerd van de opbrengsten.

Economische effecten

In Nederland werken ongeveer 2000 mensen in de windenergiesector. Het gaat hierbij om arbeidsplaatsen in verschillende sectoren zoals: windmolenproductie, toeleverende industrie voor de productie, promotie van windenergie, Research & Development en de gespecialiseerde dienstverlening rond windenergie zoals planning of de financiële sector. Het is daarom duidelijk dat door de komst van meer en grotere windmolenparken deze sector alleen maar zal doen toenemen. Nederland is met name sterk in de kennismarkt met betrekking tot het ontwikkelen van nieuwe technieken. De focus en daarmee de grootste banengroei zal dus ook in de toekomst in de Research & Development sector plaatsvinden. Daarnaast zal bij een clustering van windmolens het voor zulke bedrijven en instellingen plaatsvinden om zich dicht bij de windmolens te vestigen. Dit kunnen bijvoorbeeld de bedrijven zijn die het onderhoud aan de molens uitvoeren of bedrijven die onderzoek doen in de regio.

Daarnaast hebben windenergieprojecten een sterk regionaal effect. De opbrengsten kunnen bijvoorbeeld weer in de regio worden geïnvesteerd waardoor er een steeds versterkende regio zal ontstaan. Door participatie wordt dit effect zal dit effect groter zijn dan wanneer een groot bedrijf eigenaar is van de windmolen. Bij een groot bedrijf zullen de inkomsten de regio namelijk minder snel bereiken.

Een windmolenpark zal ook de gemeenten en provincies geld doen opleveren. Voorbeelden hiervan zijn de onroerendezaakbelasting(OZB) of de gebied gebonden bijdragen. Daarnaast zal de overheidslaag waarschijnlijk voordelen bij een volgend project ontvangen van de hogere overheidslaag onder het motto van: "voor wat, hoort wat". Een voorbeeld kan zijn: Wij hebben nu een windmolenpark in onze gemeente gesitueerd, maar daarvoor willen wij over twee jaar een groot evenement mogen organiseren.

Als laatste positief economisch-effect van participatie bij de realisatie van een windmolenpark is dat de continuïteit van de bedrijfsvoering gewaarborgd blijft. Neemt een agrariër bijvoorbeeld financieel deel aan een dergelijk groot project, dan is het in zekere mate verzekerd van een goed in te schatten inkomstenbron en zodoende wordt de toekomst van de boer minder onzeker.

Overige effecten

Landschappelijke verandering is één van de dingen die valt onder het kopje overige effecten. Veel overheden zien solitaire turbines bij boerderijen als een bijdrage aan de verfrommeling van de inrichting van de ruimtelijke orde. Dit vaak ook een reden van mensen waarom windmolens negatief worden beoordeeld. Door de komst van de vierde nota extra (VINEX) laat zien dat het gebeurd moet zijn met de solitaire windmolens. Zodoende biedt deze nota kansen voor grote windmolenparken die goed moeten worden ingepast in de ruimtelijke omgeving. Zoals eerder vermeld is participatie een instrument om dit mogelijk te maken. Als wanklanken ten opzichte van de VINEX laten sommige personen zich horen dat het juist een beeld is van duurzaamheid waarbij een boerderij zelf voor zijn energie zorgt (bijvoorbeeld door middel van een windmolen). Deze personen denken dan echter niet aan de landschappelijke effecten, waardoor de beleving van turbines opnieuw de aandacht moet krijgen.

Zoals al eerder genoemd kan het planningsproces verkort worden indien er sprake is van een groot draagvlak en een betere landschappelijke inpassing. Daarbij komt dat de hoeveelheid werk van de

verschillende overheden wordt verminderd, en er minder bezwaarprocedures zullen ontstaan. Er moet echter wel bij worden vermeld dat het project behoorlijk complexer wordt door de verschillende belanghebbenden. Doordat iedereen kan participeren in het project heeft iedere actor een mening. Iedere actor moet daarnaast op de hoogte worden gehouden en moet meedenken en meebeslissen. Hierdoor kan de snelheid van het project wel weer worden vertraagd. Als oplossing hiervoor is de rijkscoördinatie-regeling in het leven geroepen. Bij projecten vanaf 100 Megawatt heeft het rijk de verplichting te komen tot een gecoördineerde aanpak van bestemmingsplan en vergunningverlening. Bij 50 Megawatt ligt deze verplichting bij de provincie. De verwachting is dat door deze regeling weer proceduretijd kan worden gewonnen. De gemeente kan namelijk nog wel hun mening geven, maar het rijk zal bij een groot project uiteindelijk dus de knopen doorhakken.

Als laatste positieve effect van de participatie wordt de elektrische inpassing genoemd. De netcapaciteit in bepaalde gebieden is namelijk beperkt en zodoende kan een groot windmolenpark zijn gegenereerde energie helemaal niet kwijt aan het net. De oplossing hiervoor zal liggen om het net uit te breiden of de initiatieven van verschillende partijen beter op elkaar te laten aansluiten. Zodoende wordt er gericht geïnvesteerd in verzwaring van het net en worden de bestaande mogelijkheden optimaal benut. De kosten worden beperkt als zodoende de plannen van energiebedrijven, projectontwikkelaars en grondeigenaren op elkaar worden afgestemd.

Dit hoofdstuk laat zien dat participatie belangrijk kan zijn bij het verkrijgen van draagvlak voor het geplande windmolenpark. Nu is het belangrijk om te laten zien of deze modellen ook in de praktijk worden gebruikt. De volgende paragraaf zal hier aandacht aan schenken. Het laat dus enkele praktijkvoorbeelden zien waarbij verschillende participatiemodellen zijn gebruikt.

2.2.3. Praktijkvoorbeelden participatieopties windenergieprojecten

Zoals al in paragraaf 2.2.1. werd vermeld wordt participatie in windenergieprojecten op verschillende manieren worden vormgegeven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen betrokkenheid bij de ontwikkeling van plannen (participatie in planning) en financiële betrokkenheid (financiële participatie). Deze laatste categorie is ook weer onder te verdelen in participatie met risico en zeggenschap en participatie zonder risico en zeggenschap. In deze paragraaf is gekeken of deze vormen van participatie in de praktijk worden herkend. De paragraaf wordt beschreven aan de hand van vijf verschillende participatiemodellen met de daarbij behorende cases. De verschillende opties zijn: Profitregeling, Financiële participatie van de Gemeenschap, (duurzaamheids)fonds/Poldermolen, Spin-off mogelijkheden en polderstroom. (Berenschot, 2011)

Profitregeling (Berenschot, 2011)

Indien er gekeken wordt naar de afstand waarbinnen mensen wonen ten opzichte van een windmolenpark kan er een verschil worden aangebracht. Bij mensen die binnen ongeveer 800 meter van de molen wonen is er mogelijk meer sprake van een bepaalde mate van hinder dan voor mensen die er verder bij weg wonen. De grens waarbinnen dit gebeurd is altijd onderhevig aan discussie. De afstand tot de windmolen heeft zodoende een direct invloed op je leef- en woonomgeving. Het behoort daarom tot de mogelijkheden om mensen binnen een bepaalde afstand tot het windenergieproject een bepaalde profitregeling aan te bieden. Deze profitregeling kan in de praktijk verschillende vormen aan nemen, en hieronder zullen enkele voorbeelden van de praktijk worden genoemd:

- **Windpark Wieringermeer**

Direct omwonenden in de Wieringermeer die binnen een straal van 800-1000 meter van de windmolens van Nuon wonen krijgen een zogenoemde financiële regeling voor de hinder die ze ervan ondervinden. Het bedrag is een korting op de energierekening van ongeveer €130,- per jaar. Deze vergoeding komt voort uit de opbrengsten die Nuon genereert met de windmolens. Dit is dus een manier hoe direct omwonenden meeprofiteren van de windmolens. Daarnaast heeft

Nuon een project opgestart die Step2Save wordt genoemd. Dit project zorgt ervoor dat werkzoekende jongeren uit het plangebied een opleiding + een baan krijgen aangeboden tot energieadviseur. Dit kan ook worden gezien als een vorm van profitregeling aangezien de gemeenschap op twee manieren profiteert. De werkloosheid onder jongeren en de hoogte van de energierekening neemt namelijk af.

- Andere voorbeelden

In windpark de Noordoostpolder wordt ook een zelfde soort van profitregeling aangeboden aan de direct omwonenden. Het afstandscriterium is bij dit park echter niet gebaseerd op de afstand tot de windmolens maar op het uitzicht op de windmolens. Al deze voorbeelden zijn ontstaan doordat de initiatiefnemer het draagvlak wou vergroten. Indien er geen profitregeling wordt voorgesteld door de initiatiefnemer kan bijvoorbeeld de gemeente enkele randvoorwaarden opstellen waardoor er bijvoorbeeld bij een gebrek aan draagvlak uiteindelijk toch een soort van profitregeling moet worden vastgesteld.

Het is gangbaar in de huidige praktijk dat de direct omwonenden een soort van profitregeling wordt aangeboden vanwege de hinder en de invloed op hun woon- en leefomgeving die ze ervan ondervinden. Het is echter erg lastig om het begrip direct omwonenden goed te definiëren. Daarnaast kan de regeling negatieve gevoelens oproepen, indien mensen de regeling als een soort van compensatie gaan zien. Daarom blijft ook bij dit principe de communicatie erg belangrijk.

Financiële participatie van de gemeenschap (Berenschot, 2011)

De tweede optie houdt in dat de gemeenschap zelf kan investeren in nieuwe windturbineprojecten. Op deze manier kan er meegeprofiteerd worden van de opbrengsten uit windenergie. Er zijn verschillende financieringsinstrumenten en organisatievormen die allemaal al in het vorige hoofdstuk, onder het kopje financiële participatie, zijn genoemd. Deze optie van participatie wordt in veel praktijkvoorbeelden gebruikt. Een voorbeeld is windpark Burgervlotbrug in de gemeente Zijp. Dit windpark bestaat uit negen turbines met een totaal opgesteld vermogen van ruim 4 Megawatt. Een samenwerkingsverband van Eneco Wind en Kennemerwind heeft het windpark gerealiseerd in 2009. Particulieren hebben daarbij de mogelijkheid gehad om in 5 windturbines financieel te participeren in de vorm van obligaties. In Denemarken zijn zelfs richtlijnen vastgesteld voor financiële participatie bij de bouw van een windmolenpark. Minimaal twintig procent van de aandelen moet publiekelijk worden uitgegeven, waarbij de omwonenden voorrang krijgen. Andere financieringsinstrumenten zijn bijvoorbeeld aandelen of beleggingsfondsen. De aandelen komen bijvoorbeeld terug bij windpark Noordoostpolder en de beleggingsfonds bij windmolenpark Meewind op de Noordzee. Het is dus wel duidelijk dat er verschillende vormen van financiële participatie mogelijk zijn, en dat ze allemaal in allerlei vormen regelmatig voorkomen. Door te zorgen dat omwonenden daadwerkelijk in een specifiek project kan participeren, kan bij deelnemers het gevoel van eigenaarschap en zodoende draagvlak worden vergroot.

Duurzaamheidsfonds/Poldermolen (Berenschot, 2011)

Een derde vorm van participatie kan zijn het opstellen van een duurzaamheidsfonds. Dit fonds kan worden gevoed door de opbrengsten die de windmolen oplevert en eventuele andere duurzame activiteiten. Dit fonds kan dan vervolgens worden gebruikt voor maatschappelijke doelen en/of duurzame activiteiten in de omgeving. Ook zijn voor deze vorm van participatie allerlei verschillende opties wat betreft de voeding, besturing en besteding van het fonds. Deze verschillende vormen worden hieronder beschreven aan de hand van verschillende cases.

- Friese dorpsmolens

Het concept poldermolens kent zijn oorsprong in de provincie Friesland. Enkele gemeenschappen zijn rond 1995 met het idee gekomen om zelf een windturbine te gaan realiseren. Een deel van de opbrengst hiervan wordt daarna gebruikt voor stimuleringsbijdragen aan projecten met leefbaarheids, sociale en/of culturele doelstellingen. Momenteel zijn er 10 verschillende gemeenschappen aangesloten bij de overkoepelende organisatie Vereniging Friese Dorpsmolens, maar daarnaast zijn er nog enkele dorpsmolens die niet zijn aangesloten bij deze organisatie. Het fenomeen dorpsmolens lijkt echter nog niet algemeen bekend te zijn bij de bestuurders en de maatschappij in Nederland. Hierdoor liggen er voldoende kansen in de toekomst voor dit concept.

- Gebiedsgebonden bijdrage Noordoostpolder

Windpark de Noordoostpolder wordt ontwikkeld door ruim 100 agrariërs en verschillende ondernemers uit deze gemeente. De plannen zijn dat er een groot windmolenpark van 86 windturbines wordt gerealiseerd langs de dijken van het IJsselmeer. Er zijn echter afspraken gemaakt ten aanzien van een gebiedsgebonden bijdrage, waardoor er een soort van duurzaamheidsfonds ontstaat. Hiermee worden dan gebiedsgebonden projecten gefinancierd. Er zijn afspraken gemaakt waarbij gedurende de exploitatie een financiële bijdrage moet worden geleverd aan het duurzaamheidsfonds door de initiatiefnemers. Eigenlijk is de gebiedsgebonden bijdrage een goed alternatief voor de dorpsmolens voor parken met een groot aantal turbines.

Bij deze vorm van participatie wordt er dus een fonds opgesteld waardoor initiatieven voor de omwonenden mogelijk worden gemaakt. Bij deze vorm van participatie is onderscheid mogelijk door de verschillende vormen van financiële voeding, de besturing en wat er uiteindelijk gebeurt met het geld en op welk schaalniveau dat plaatsvindt. De fondsconstructie kan uiteindelijk wel bijdragen aan het versterken van het maatschappelijk draagvlak onder de omwonenden, waardoor de komst van een windmolenpark in de buurt weer een stapje dichterbij komt.

Spin-off mogelijkheden (Berenschot, 2011)

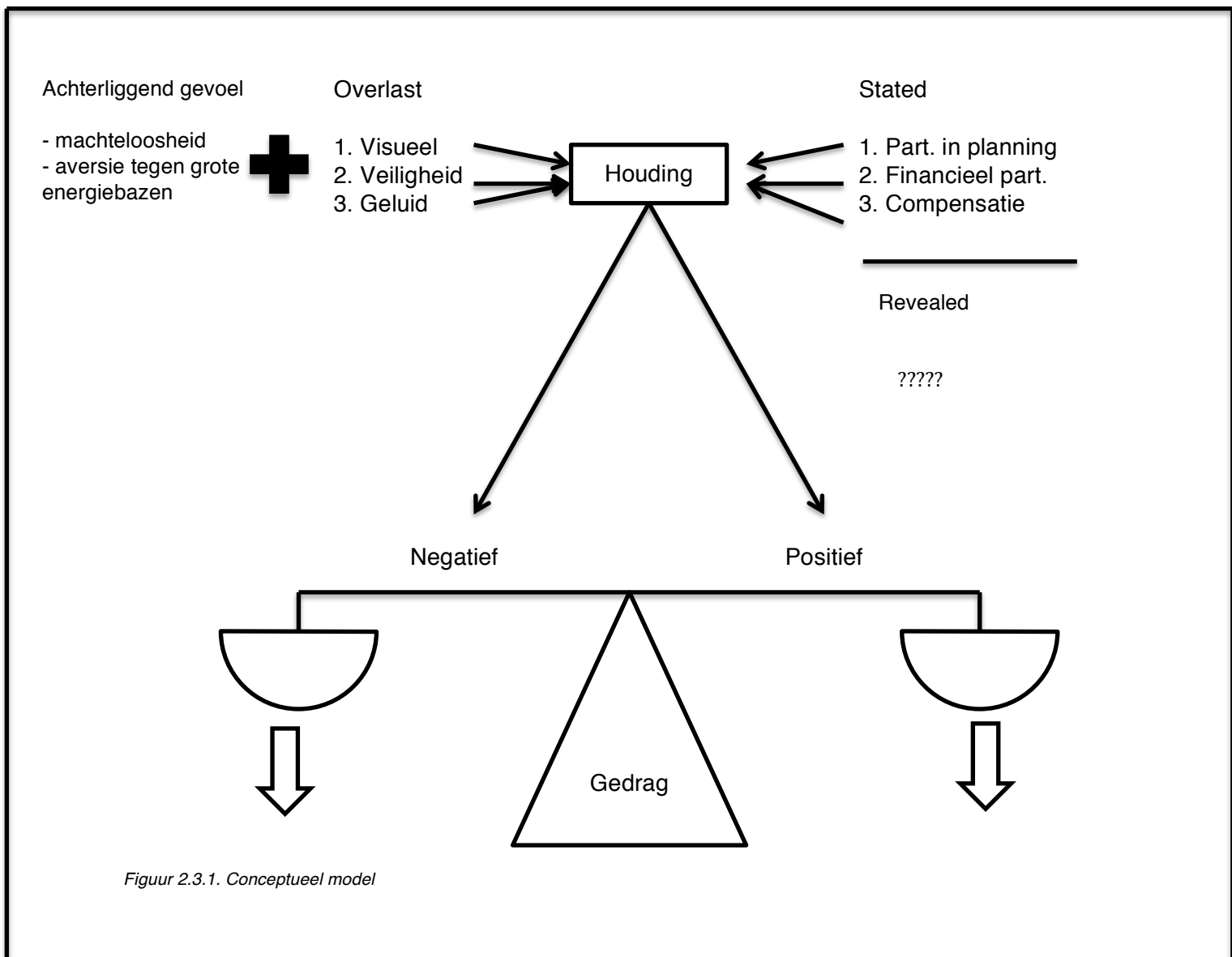
Als er wordt gesproken over een duurzaamheidsnetwerk worden de mogelijkheden bedoeld die een windturbine met zich meebrengt. Met spin-off wordt een verbreding van dit concept bedoeld. Bij een duurzaamheidsnetwerk bestaat namelijk de mogelijkheid om de betekenis van windenergie voor de gemeenschap te vergroten. Spin-off kan breder dan dit netwerk worden beschouwd. Bij een spin-off kunnen bijvoorbeeld investeringen in de aanleg en realisatie van windturbines gecombineerd worden met investeringen in toeristisch-recreatieve mogelijkheden (zoals excursies, fietsroutenetwerk en bezoekerscentrum). Of in andere sectoren zoals bijvoorbeeld natuur- en landschapsontwikkeling. Het uiteindelijke doel is om de identiteit van het gebied via de windopstellingen te verbeteren. Een voorbeeld hiervan is het participatielab Windweekend Wieringermeer. Het is een vorm van participatie in de planning van een windmolenpark want er moest onderzocht worden wat voor kansen en mogelijkheden op het gebied van sociaal economische ontwikkeling, onderwijs en maatschappelijk rendement liggen bij de ontwikkeling van het windmolenpark. Allerlei actoren (waaronder deskundigen) werden uitgenodigd om samen op zoek te gaan naar nieuwe ideeën om een invulling te geven aan deze opgave. Door alle actoren te betrekken wordt ook het draagvlak vergroot en kunnen personen aangeven hoe het windpark een positieve bijdrage kan leveren aan de gemeenschap.

Polderstroom (Berenschot, 2011)

Het aanbieden van duurzame windenergie tegen een gereduceerd tarief kan ook worden gezien als een vorm van participatie. Deze stroom wordt ook wel polderstroom genoemd. Een voorbeeld hiervan is het Windunie model. Windunie is een samenwerking tussen eigenaren van allerlei verschillende windmolens in Nederland. Als klant van Windunie kiest men zelf van welke molenaar hij zijn stroom wil hebben. De participatie ligt dan voornamelijk in het feit dat er gekozen wordt voor windenergie op de stroommarkt. Er ligt hier een verband met het principe van zelflevering aan het huis van de eigenaar, maar het verschil is dat bij zelflevering de energie direct naar het huis van de eigenaar gaat. Bij het winduniemodel gaat het daarentegen eerst het net op. In de huidige vorm zal echter de optie polderstroom slechts een beperkte bijdrage leveren aan draagvlak onder omwonenden. Het kan echter wel iets zijn voor in de toekomst, want verschillende bedrijven zijn bezig met het ontwikkelen van nieuwe modellen aangaande de stroomlevering van windenergie.

Dit is het laatste gedeelte van het theoretisch kader. Om al het bovenstaande samen te vatten is er voor dit onderzoek een conceptueel model ontworpen die alle relaties tussen alle theorieën beschrijft. Dit conceptueel model staat en wordt uitgelegd in de volgende (laatste) paragraaf 2.3 van het theoretisch kader.

2.3. Conceptueel model Scriptie Participatie bij Windenergieprojecten

Figuur 2.3.1. Conceptueel model

Bovenstaand model beschrijft alle relaties van het theoretisch kader. Het geeft dus in één figuur de belangrijkste theorieën van dit hoofdstuk weer. Het figuur laat op dit moment een weegschaal zien die in evenwicht is. Er is echter in de praktijk vrijwel nooit sprake van een evenwicht. Deze weegschaal gaat over het gedrag van mensen (die in het plangebied wonen waar plannen zijn voor de realisatie van een windmolenpark). In de praktijk is er het vaakst sprake van een stand waarbij de negatieve gevoelens sterker zijn dan de positieve gevoelens. Hierdoor is de weegschaal niet in evenwicht, maar hangt hij scheef (negatief naar beneden en positief omhoog). Het is echter de bedoeling van de initiatiefnemers om deze weegschaal weer in een evenwichtssituatie te brengen of in een situatie waarbij de positieve gevoelens de overhand hebben. Dit betekent namelijk dat er draagvlak is gerealiseerd, en dat de plannen van het windmolenpark waarschijnlijk doorgang kunnen vinden.

De negatieve kant van de weegschaal wordt gevuld (veroorzaakt) door verschillende factoren, zoals: Visueel, veiligheid en geluid. Deze verschillende factoren zijn allemaal beschreven in hoofdstuk 2.3.1. Daarnaast laat de figuur zien dat achter de negatieve factoren vaak een achterliggend gevoel schuil kan

gaan. Voorbeelden van een dergelijk achterliggend gevoel is een gevoel van machteloosheid of dat er een aversie heerst tegenover de grote energiebazen. Kort samengevat kan er gezegd worden dat de factoren: visueel, geluid en veiligheid en het achterliggende gevoel het negatieve gevoel/gedrag veroorzaken in de weegschaal. Maar zoals eerder vermeld trachten de initiatiefnemers deze weegschaal te doen kantelen richting de positieve kant. Dit willen zij bereiken door de verschillende participatie/compensatie vormen.

Met de vraagteken die onder het kopje revealed staat wordt bedoeld of de geboden participatie/compensatie mogelijkheden (de stated) daadwerkelijk helpt. Dit wordt namelijk wel zo in de literatuur genoemd, maar in deze scriptie zal worden onderzocht of dit daadwerkelijk helpt. Om het te bewijzen zal het daadwerkelijke probleem zijn binnen deze scriptie. Mensen kunnen namelijk wel zeggen dat de compensatie helpt voor hun leed (stated preference), maar of het te bewijzen is? Mensen kunnen namelijk ook iets anders zeggen dan dat ze daadwerkelijk willen.

Het is dus het doel van deze scriptie om te onderzoeken of de weegschaal in de praktijk ook gaat kantelen. In de theorie kan namelijk wel worden gesteld dat door de compensatie/participatie de weegschaal richting positieve kant gaat, in de praktijk moet dit echter nog maar blijken.

2.4. Kritiek op huidige literatuur

Aan het eind van elke paragraaf wordt kort gereflecteerd op de geschreven inhoud. Als het ware is dat dus al de kritiek op de huidige literatuur. In deze paragraaf wordt een korte samenvatting van al deze kritiek geschreven. Belangrijkste kritiekpunt op de huidige wetenschappelijke literatuur in paragraaf 2.1.1. is het feit dat er weinig literatuur beschikbaar is over hoe het negatieve gevoel dat ontstaat bij de plaatsing van een windmolen moet worden opgelost of worden verbeterd. De literatuur gaat vrijwel alleen maar over hoe het negatieve gevoel ontstaat. Daarnaast wordt het publiek of de gemeenschap nu nog vaak simplistisch gezien, er wordt namelijk weinig tot geen rekening gehouden met bijvoorbeeld sociale netwerken of de sociale identiteit. Daarnaast worden verschillende innovatieve technieken die bijvoorbeeld gebruikt kunnen worden om de geluidsoverlast te verminderen ook helemaal niet genoemd. Dit is een zwart gat in de huidige literatuur, en hier liggen nog voldoende mogelijkheden voor onderzoekers om te kijken wat voor effect dit heeft op bijvoorbeeld het NIMBY-gevoel. Paragraaf 2.1.2. beschrijft het belang van draagvlak binnen een complex project. In deze paragraaf wordt verondersteld dat het van essentieel belang is dat er draagvlak onder de bewoners is om een project tot een succes te benoemen. Deze draagvlak zal er echter alleen zijn indien er een bepaald niveau van interactie en participatie aanwezig is. Dit is echter te simplistisch voorgesteld, er komen namelijk veel meer factoren bij kijken die een project tot een succes moet maken. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan geld, of de zoals eerder genoemde innovatieve technieken die helemaal niets met interactie en participatie te maken hebben. De overige paragrafen van het theoretisch kader zijn niet gebaseerd op echte wetenschappelijke literatuur, waarbij natuurlijk ook direct het grootste kritiekpunt is genoemd. Bijvoorbeeld bij de factoren van een negatieve perceptie bij de realisering van een windmolenpark zijn voorbeelden genoemd die zijn onder te verdelen in drie verschillende subgroepen. Het is natuurlijk mogelijk dat voor andere personen weer hele andere redenen spelen die zijn/haar negatieve perceptie doet veroorzaken. Paragraaf 2.2.1. van het theoretisch kader gaat over de verschillende vormen van participatie/compensatie die het negatieve gevoel moet doen verbeteren. Hierbij komt men ook direct bij het belangrijkste punt van kritiek aan op dit hoofdstuk. Er is vrijwel geen wetenschappelijke literatuur beschikbaar die bewijst dat dit daadwerkelijk helpt. Volgens de initiatiefnemers helpt dit uiteraard wel, maar tegenstanders zullen natuurlijk het tegenovergestelde beweren. Het is dus een doel van deze scriptie om een bijdrage te leveren aan de huidige beschikbare informatie over het nut van participatie/compensatie bij de realisering van windmolens.

Het volgende gedeelte van deze scriptie gaat over de case: Windmolenpark de Drentse Monden. Aan de hand van dit project zal worden onderzocht of de daadwerkelijke geboden participatie/compensatie helpt ten aanzien van het verbeteren van de negatieve houding die heerst onder de bewoners in het plangebied

HOOFDSTUK 3: Case Windpark de Drentse Monden

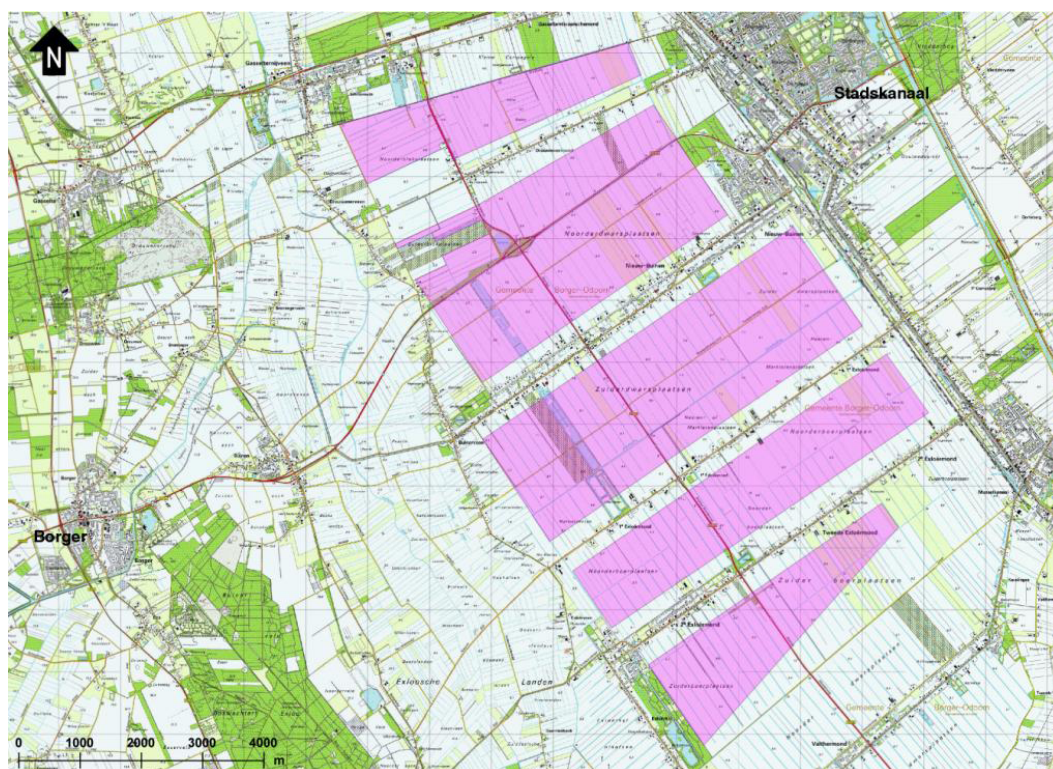
3.1. Introductie project

Om een bijdrage te leveren aan de duurzame toekomst van Nederland proberen twee instanties een groot windmolenpark te realiseren in de Drentse Veenkoloniën. De Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond en Raedthuys Windenergie zijn de twee verschillende instanties. De stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond bestaat uit meer dan 120 lokaal gevestigde agrariërs, al stellen de initiatiefnemers expliciet dat het windpark kansen biedt voor iedereen in het gebied (Drentse Monden, 2012 site). Ze willen omwonenden en ondernemers uitnodigen om op allerlei manieren te participeren in het project.

Dit initiatief is ontstaan doordat de Provinciale staten van Drenthe in 2010 de provinciale omgevingsvisie heeft vastgesteld. In deze omgevingsvisie is het veenkoloniale gebied van de provincie grotendeels aangemerkt als zoekgebied windenergie (Provincie Drenthe, 2010). Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het standpunt van de provincie is dat in de provincie Drenthe niet meer dan 200 tot 280 Megawatt aan windenergieproductie zal worden toegestaan.

3.2. Windpark de Drentse Monden

Het is de bedoeling van de initiatiefnemers om een windmolenpark te realiseren die gelegen is rondom Eerste en Tweede Exloërmond, Nieuw Buinen, Drouwenermond en Valthermond. De tijdsduur van bouw en aanleg beslaat naar verwachting een periode van ongeveer twee jaar na aanvang van de werkzaamheden, maar dit is onder andere afhankelijk van de uiteindelijke omvang van het windpark.

Figuur 3.1 Plangebied Drentse Monden

In figuur 3.1 is een kaart opgenomen met daarin de gearceerde vlakken waarbinnen de lijnopstellingen gepositioneerd moeten worden. De exacte positionering van de windturbines is nog niet bekend volgens de initiatiefnemers, al ligt het volgens de initiatiefnemers voor de hand dat de positionering langs de huidige inrichting (verkavelingsstructuur + bebouwing) gaat lopen. De positionering is echter afhankelijk van andere randvoorwaarden zoals de LOFAR en het laagvlieggebied van defensie. De uiteindelijk beste positionering zal een output worden van de Milieu-effect-rapportage waarin de bovenstaande randvoorwaarden meegenomen, plus andere omgevingsaspecten zoals geluid, slagschaduw, landschap.

Het totale elektrisch opgestelde vermogen van het windpark is afhankelijk van het aantal windturbines en het vermogen per turbine. Een uitgangspunt hierbij is dat de onderlinge afstand tussen de windmolens ongeveer 5 keer de rotordiameter moet zijn. Indien er gekozen wordt voor een windmolen van 3 MW kunnen er naar verwachting 100 tot 110 turbines worden opgesteld op ongeveer 11 verschillende lijnen. Hiermee zou dit een opgesteld vermogen produceren van 300 tot 330 MW. Indien er grotere afstanden tussen de windmolens wordt toegepast kan er een keuze worden gemaakt voor grotere windturbines. Wordt er bijvoorbeeld gekozen voor windturbines van 5 MW, dan kunnen er naar verwachting 55 tot 65 windturbines worden geplaatst. Dit sommetje kan ook nog worden uitgevoerd voor nog grotere windmolens van bijvoorbeeld 7,5 MW. Bij 60 turbines komt het geproduceerd vermogen dan zelfs op 450 MW.

In de Milieu-effect-rapportage zullen allerlei varianten van opstellingen worden getoetst aan de verschillende voorwaarden. Er wordt in de MER gekeken wat de komst van windpark de Drentse Monden voor effect heeft op de energieopbrengst en vermeden emissies, geluid, slagschaduw, flora en fauna, landschap, cultuurhistorie, archeologie, waterhuishouding en bodem, veiligheid, laagvliegroutes, radar en straalpaden, beïnvloeding LOFAR, licht en duisternisbeleving, sociaaleconomische effecten en mitigatie en compensatie.

Op het moment van schrijven is de MER-commissie bezig met het toetsen/schrijven van het uiteindelijke rapport, dus is de uiteindelijk opstelling nog niet bekend. Wel is duidelijk dat de initiatiefnemers hun voorkeur hebben voor een opstelling die langs de lintbebouwing is opgesteld. Op deze manier kunnen namelijk de meeste windmolens worden geplaatst, en zodoende zijn de opbrengsten voor de initiatiefnemers het hoogst.

Kort samengevat (Drentse Monden, 2011)

- Technische uitgangspunten
 - Windmolenpark de Drentse Monden is een windpark met een totaal van 300 – 450 MegaWatt (MW) opgesteld vermogen
 - De ashoogte van de turbines is 100 – 150 meter
 - Vermogen van de turbine bedraagt 3 – 8 MW
 - Jaarproductie 660 – 990 kilowattuur (kWh)
 - Groene stroom voor 190.000 – 280.000 huishoudens per jaar
 - CO2 reductie 375 – 560 kiloton per jaar
- Economische uitgangspunten
 - Twee jaar werk voor (regionale) bouwbedrijven
 - Opbrengsten bouwleges tussen 550.000 – 900.000 euro
 - Jaarlijkse economische impuls voor de regio van 10 – 15 miljoen euro
 - Jaarlijks 270.000 – 490.000 euro aan Onroerend Zaak Belasting (OZB)
 - Permanent 12 – 15 banen

In de volgende paragraaf wordt er bekeken wat de reacties zijn van verschillende instanties op de plannen van de initiatiefnemers. Ook wordt de reacties van de verschillende overheidslagen op deze plannen, bijvoorbeeld gemeente Borger-Odoorn, Aa en Hunze en de Provincie Drenthe. Het probleem is echter dat door de grootte van het windenergieproject het wettelijk valt onder de rijkscoördinatie-regeling. Dit komt omdat de beoogde schaalgrootte meer dan 100 MW geïnstalleerd vermogen bedraagt. Door de grootte wordt het park gezien als een park van nationaal belang, en zodoende worden als het ware de gemeenten

en provincies buitenspel gezet. Het rijk zorgt voor het ruimtelijk besluit, namelijk het rijksinpassingsplan dat te vergelijken is met een bestemmingsplan van de gemeenten. Daarnaast worden onder deze regeling de verschillende besluiten (zoals vergunningen en ontheffingen) die nodig zijn voor de komst van het windmolenpark, tegelijk en in onderling overleg met alle betrokken partijen genomen.

3.3. Reacties ten opzichte van plannen Windmolenpark de Drentse Monden

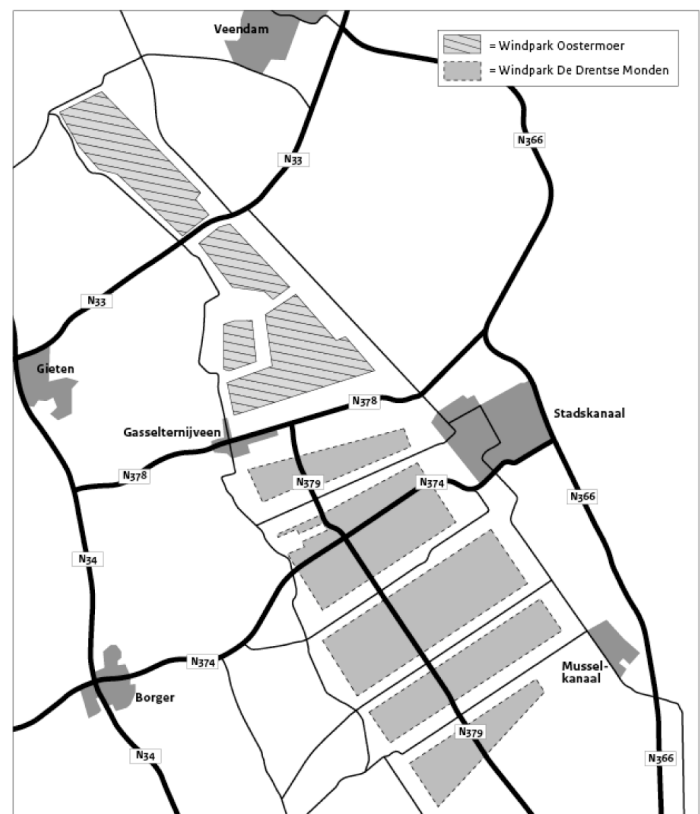
De provincie Drenthe is van mening dat het niet de bedoeling kan zijn om de Veenkoloniën helemaal vol te zetten met windmolens. Er moet gekeken worden naar de geschiktheid van locaties, de mogelijke omvang en de opstellingsmogelijkheden voor windturbines. Tegen deze achtergrond werken de provincie en verschillende gemeenten uit de provincie samen om een gebiedsvisie Windenergie te ontwikkelen. De samenwerkende gemeenten hierbij zijn: “Borger-Odoorn, Aa en Hunze, Emmen en Coevorden”. Er is besloten om een gebiedsvisie te maken omdat ook de provincie Drenthe moet voldoen aan duurzame eisen, en dat daarop besloten is dat de veenkoloniën als zoekgebied voor windmolenparken is vastgesteld. De gemeenten en provincie wil met de gebiedsvisie het volgende bereiken (Elzinga en Oterdoom, 2012):

- Een beoordelingskader voor windparken (minimaal 5 turbines) formuleren
- Communiceren met de bevolking
- De voor- en nadelen voor het gebied en de bevolking in beeld brengen en verbindingen maken tussen windenergieprojecten en andere ontwikkelingen in het gebied, zoals andere vormen van duurzame energie en demografie.

Voordat deze gebiedsvisie is afgerond zijn er inmiddels al initiatieven ontplooid voor grootschalige windmolenparken. In dit gebied zijn de volgende plannen bekend: Windmolenpark N33 (120 MW), Windmolenpark Oostermoer (120 tot 150 MW) en de case van deze scriptie Windmolenpark De Drentse Monden (300 – 450 MW). Al deze initiatieven vallen dus onder de Rijkscoördinatieregeling omdat ze groter dan zijn 100 MW. De provincie en gemeenten willen door middel van de gebiedsvisie windenergie zoveel mogelijk invloed uitoefenen op de besluitvorming door het rijk. De ideale volgorde was geweest dat eerst de gebiedsvisie windenergie was afgerond, en dat op de uitkomsten van deze visie enkele initiatieven voor windmolenparken naar voren kwamen.

Aangezien de eerste plannen voor een windmolenpark die van het windpark de Drentse Monden was, is er voor dat park een startnotitie gemaakt door de initiatiefnemers. Dit is in het begin van het jaar 2010 gebeurd. Aangezien er later plannen zijn gekomen voor het windmolenpark Oostermoer is er besloten om één gezamenlijke MER te laten maken. Dit komt omdat windpark Oostermoer grenst aan windpark de Drentse Monden, zoals te zien is in figuur 3.2. Deze opmerking is geplaatst omdat de onderstaande reacties van Provincie Drenthe en gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze gegeven zijn over windmolenpark de Drentse Monden in samenhang met windpark Oostermoer.

De reacties van de overige instanties zoals bijvoorbeeld LOFAR of AVEBE gaan alleen over windmolenpark De Drentse Monden. Aangezien het in deze scriptie gaat over participatie- en compensatie-vormen wordt alleen de informatie

Figuur 3.2 Plangebied beide windparken

gebruikt uit de interviews met betrekking tot dit onderwerp. De belangrijkste vraag wat aan deze instanties is gevraagd is: “Ziet u kansen / problemen / ideeën in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie? En zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?”

Deze informatie is gehaald uit deel 1 van de gebiedsvisie windenergie van de provincie Drenthe en de gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze. Er is een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd door onderzoeksbureau Elzinga en Oterdoom procesmanagement, waarvan de onderstaande reacties zijn gehaald. De reacties van de Provincie Drenthe en de gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze zijn gebaseerd op de standpunten, uit de zienswijzen en de website, die zij hebben ten aanzien van windmolenpark de Drentse Monden.

3.3.1. Reacties overheid op plannen Windpark de Drentse Monden

Het rijk wil dat in het jaar 2020 voor 14 procent gebruik wordt gemaakt van duurzame energie. Windenergie maakt hier natuurlijk deel uit. Doelstelling van het rijk is om voor alle 12 provincies door windenergie een totaal van 6000 MW te produceren in 2020. De provincie Drenthe heeft aangegeven in de provinciale omgevingsvisie (2010) dat hier een maximum van 200 – 280 MW aan windenergieprojecten gerealiseerd gaat worden. De Provincie Drenthe heeft hierbij aangegeven dat daarbij Zuidoost-Drenthe en de Veenkoloniën aangewezen zijn als zoekgebied.

De plannen die nu door verschillende initiatiefnemers zijn aangedragen bij het rijk vindt de provincie te groot. In totaal bedragen de plannen voor de Veenkoloniën een totaal opgewekt vermogen van 420 tot 600 MW (Windmolenpark de Drentse Monden + Windmolenpark Oostermoer). Dit overschrijdt het maximum van 280 MW voor de gehele provincie Drenthe ruim. Het andere zoekgebied in Drenthe zuidoost-Drenthe blijft volgens de huidige plannen nog gevrijwaard van windmolens. De provincie Drenthe wil door middel van de gebiedsvisie windenergie een goed plan opstellen voor beide zoekgebieden zodat bewoners van de plangebieden het gevoel krijgen dat ze naast een windmolenpark wonen en niet in een windmolenpark. Een onderdeel van deze gebiedsvisie was om verschillende opstellingen van windmolenpark de Drentse Monden visueel weer te geven. Uit dit rapport bleek dat de opstelling die de voorkeur had van de initiatiefnemers het slechtst qua uitzicht was. Met deze opstelling kregen de bewoners het gevoel dat ze in één groot windmolenpark woonden. Naast deze opstelling (ontginningslinten, huidige bebouwing) zijn de opstellingen clusters, transformatiezone LOFAR en de Semslinie onderzocht. De transformatiezone LOFAR + een cluster op het grondgebied van Aa en Hunze kwamen uit dit rapport als minst slechte wat betreft aantasting landschappelijke kwaliteit en leefkwaliteit.

Hierbij moet wel worden uitgegaan dat dit rapport is geschreven voor de maximale toegelaten hoeveelheid van de provincie namelijk 280 MW. Indien er een groter windmolenpark in de Veenkoloniën wordt gerealiseerd verwacht de provincie rampzalige gevolgen voor de leefbaarheid in het gebied. Met de huidige grootte van de plannen is het onmogelijk om bewoners het gevoel te geven dat ze naast een windmolenpark wonen in plaats van er midden in. Daarnaast maken zij zich zorgen door de huidige grootte over de sociaaleconomische kwaliteit van het gebied. Het toch al kwetsbare gebied zit namelijk in een periode van krimp qua aantal bewoners. Door de komst van een windmolenpark verwacht de provincie dat het gebied in een negatieve spiraal terecht komt, dit uiteindelijk leidt een sociaal economisch zeer slecht gebied met een lage leefkwaliteit. Uiteraard maakt de provincie zich ook zorgen voor de gezondheidsrisico's door de huidige grootte van het park, al moet dit in het MER-rapport nog allemaal worden onderzocht.

De beide gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze bundelen als het ware hun krachten in de strijd tegen de komst van windpark de Drentse Monden en windpark Oostermoer. Zoals verwacht zijn beide gemeenten geen voorstander van de komst van een windmolenpark van 300 – 450 MW in hun gemeenten. Gemeente Borger-Odoorn heeft bijvoorbeeld in hun structuurvisie geschreven (Borger-Odoorn, 2010): “Vanuit landschappelijke overwegingen heeft de gemeente dan ook bezwaren tegen de realisering van een grootschalig park met tussen de 80 en 200 windmolens. Ook wijst de gemeente op de mogelijke versterking van de bevolkingsdaling in het gebied als gevolg van een realisatie van dit project. De nadelen van een

dergelijk grootschalig park zijn in de ogen van de gemeente ook groter dan de voordelen.” Hieruit blijkt wel dat de gemeente Borger-Odoorn bang is voor vrijwel dezelfde consequenties, die de komst van het park heeft, dan de provincie Drenthe. Waar beide gemeenten ook bang voor zijn, zijn de gevolgen voor recreatie en toerisme. Aan de westzijde van het zoekgebied is bijvoorbeeld recreatiepark Hunzedal gelegen. In dit gebied zijn de afgelopen jaren miljoenen euro's geïnvesteerd ter versterking van de natuurontwikkeling als onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur. Een positieve landschapsbeleving is een belangrijke drager van de recreatie en toerisme sector. Deze sector is een belangrijke pijler van de lokale economie, en daarom zijn ze bang voor de gevolgen van de komst van een windpark voor deze sector.

Zowel de provincie en gemeenten wijzen erop dat de gebiedsvisie op korte termijn beschikbaar is voor de initiatiefnemers, en ze willen dan ook graag dat de initiatiefnemers deze meenemen in hun plannen. Echter zoals eerder vermeld is op het moment van dit schrijven de MER-procedure van de initiatiefnemers voor windpark Drentse Monden al in volle gang. Beide procedures lopen dus parallel langs elkaar, waardoor ze op dit moment elkaar niets toevoegen. Het plan van de provincie en gemeenten is nu om door de gebiedsvisie zoveel mogelijk invloed te hebben op de toekomstige vorm van windparken in Drenthe. Indien de gemeenten en de provincie namelijk met een goed verhaal komen, kan het rijk dit niet zomaar naast zich neerleggen. Het rijk gaat namelijk over de beslissing over het uiteindelijk tot stand komen van windpark de Drentse Monden in welke vorm en grootte.

Een belangrijk deel van deze scriptie gaat over participatie en compensatie technieken voor de bewoners van het plangebied. In de startnotitie van de plannen voor het windpark komt dit onderdeel niet terug. De provincie en gemeenten willen echter de bewoners wel in belangrijke mate betrekken bij de plannen. Zij willen dit onderdeel bijvoorbeeld terug laten komen in de gebiedsvisie windenergie. In de bovengenoemde doelstellingen van deze visie wordt ook visie 3 genoemd: “De voor- en nadelen voor het gebied en de bevolking in beeld brengen en verbindingen maken tussen windenergieprojecten en andere ontwikkelingen in het gebied, zoals andere vormen van duurzame energie en demografie”. Met de voordelen voor het gebied en de bevolking wordt natuurlijk een brug geslagen richting de participatie en compensatievormen. De provincie noemt deze voordelen voor het gebied en bevolking een verdienmodel. Mensen moeten gecompenseerd worden voor het leed dat ze hebben bij de komst van een windmolenpark. In een rapport geschreven door KNN in opdracht van de provincie Drenthe is onderzocht op welke manieren de plaatselijke bevolking een voordeel kan onttrekken aan de komst van het park. Dit bureau kwam tot de conclusie dat ook voor dit park compensatie/participatie moet worden aangeboden. Genoemde kansen zijn profitregeling, financiële participatie, fondsvorming en eigen stroom (komen ook terug in paragraaf 2.2.1). De initiatiefnemers van het project hebben echter ook voor dit plan enkele participatie en compensatievormen aangeboden voor de bevolking. In het volgende hoofdstuk komen we hierop terug, en is er onder andere getoetst, of dit daadwerkelijk helpt, onder de bewoners van het plangebied.

Kort samengevat is de reactie van de overheid als volgt: De plannen voor de windmolenparken zijn te groot voor het huidige plangebied. Er is een maximum van 280 MW beschikbaar voor het gebied, terwijl de plannen maximaal tot 600 MW zijn voor slechts een beperkt gedeelte van het plangebied. Door de huidige grootte zijn de overheden tevens bang voor de effecten op sociaaleconomisch gebied, op het gebied van toerisme en recreatie en op het gebied van gezondheid. Daarnaast moeten de bewoners iets terugkrijgen voor het geleden leed die ontstaat bij de komst van een windmolenpark.

De volgende reacties gaan over de reacties ten opzichte van compensatie en participatie onder een aantal verschillende organisaties die allemaal een eigen/andere mening hebben over grote windmolenpark in de Drentse Veenkoloniën. De informatie hieruit is gehaald uit fase 1 van de gebiedsvisie windenergie van de provincie Drenthe. (Elzinga en Oterdoom, 2012)

3.3.2. Reacties verschillende actoren over kansen voor gebied bij komst windmolenpark

Voor fase 1 van de gebiedsvisie windenergie zijn enkele interviews afgenomen met enkele organisaties die een belang hebben in het gebied, enkele dorpsbelangenorganisaties en enkele jongeren. Voor deze scriptie

zijn niet alle vragen die gesteld zijn in de verschillende interviews van belang. Er wordt in deze paragraaf alleen maar gekeken naar de meningen die de verschillende geïnterviewden hebben ten aanzien van kansen/ ideeën die de komst van een windmolenpark in de Drentse Veenkoloniën kan hebben voor het gebied, en hoe deze eventuele profijt er dan vervolgens kan gaan uitzien. Er wordt dus bijvoorbeeld gekeken of deze verschillende organisaties het belang van participatie en/of compensatie onderstrepen.

Uit de interviews van de gebiedsvisie blijkt dat er vier verschillende groepen zijn te onderscheiden wat betreft hun mening ten opzichte van een groot windmolenpark in de Veenkoloniën. Deze groepen zijn:

- De initiatiefnemers/voorstanders
- De tegenstanders
- Een groep die kritisch is ten opzichte van de (omvang van de) plannen maar op dit moment vooral veel vragen heeft, en
- De bewoners waarvan een grote meerderheid problemen heeft met de grootschalige opzet van de windparken en de daarmee gepaard gaande aantasting van het landschap.

Het is dus in dit hoofdstuk de bedoeling dat er een secundaire analyse wordt uitgevoerd van de verschillende interviews. Zoals eerder vermeld zijn voor deze scriptie slechts drie interviewvragen relevant. Deze interviewvragen zijn:

1. Wat is uw standpunt ten aanzien van windenergie in het algemeen en dan in het bijzonder in de veenkoloniën?
2. Ziet uw kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?
3. Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?

Er zijn in totaal 19 verschillende actoren geïnterviewd, die dus zijn te onderscheiden in vier verschillende groepen. Om het voor de lezer overzichtelijk te houden is besloten om de volledige uitwerkingen samen te vatten en deze in de scriptie te laten zien. De gehele uitwerking van de interviews kunt u vinden in de bijlagen van deze scriptie. Hieronder staan vier verschillende tabellen weergegeven, waarbij elke tabel een andere groep personen behandelt (bijv. voorstanders en tegenstanders).

Tabel 3.3.2.1: Initiatiefnemers/voorstanders

	Vraag 1:	Vraag 2:	Vraag 3:
Vereniging Windpark Greveling	Windenergie is onderdeel van duurzame energie. Gebied biedt mogelijkheden en omdat landbouwsubsidies veranderen is dit nieuwe bron van inkomsten.	Door windmolens komt er geld bij boeren en gemeenten. Daarvan moet het hele gebied profiteren, op allerlei manieren.	- Windfonds - opbrengst naar dorpsverenigingen - Energiekorting - obligaties/aandelen
Groenpark Boerveen	Overheid wil 14% duurzame energie. Daarmee ook windenergie, en veenkoloniën bieden mogelijkheid.	Ja, bewoners moeten profiteren van alle windenergie. Ook andere vormen van duurz.energie stimuleren. Daarbij kijken naar samenwerking met andere bedrijven.	- lagere stroomprijs -> biedt perspectief in tijden van krimp. - meer inkomsten gemeenten uit OZB.
Windpark de Drentse Monden	Windenergie is onderdeel van duurzame energie. Gebied biedt mogelijkheden en omdat	Ja, zie antwoord op vraag 3	- economische spin off - versterking toerisme - renewable energy valley - participatie burgers

	landbouwsubsidies veranderen is dit nieuwe bron van inkomsten.		- energiekorting - windfonds
Plan Drouwenerveen	Windenergie is economische drager voor gebied. Boeren kunnen meer investeren in hun bedrijf door extra inkomens uit windmolens.	- kansen in combinatie met natuurontwikkeling. - extra werkgelegenheid - energiekorting - windfonds	- kansen m.b.t. oude pingoruïne benutten. Voorlichting over hoe gebied ontstaan, veenwinning, totstandkoming huidig landschap. In relatie met windenergie voorlichting geven.
AVEBE	Licht positief. AVEBE focust zelf op groen gas. Maar omdat de agrarische achterban extra inkomsten krijgt positief standpunt.	- Werkgelegenheid. - versterking agrariërs.	- zie antwoord op vraag 2.

Tabel 3.3.2.1. voorstanders/initiatiefnemers.

Tabel 3.3.2.2: Tegenstanders

	Vraag 1:	Vraag 2:	Vraag 3:
Tegenwind Hunzedal	Negatief, want: - keuze voor windenergie begint een halsstarrige keuze te lijken. - besluitvormingsproces loopt niet netjes.	Nee, want alleen economische schade. Alle projecten die zijn gestart om de economische problemen en de krimp tegen te gaan worden zinloos.	Profijt komt alleen bij de boer terecht.
WindNEE	Negatief, de stichting is voor windenergie op zee. In de veenkoloniën worden de woon- en leefomgeving te veel aangetast.	Nee, windparken gaan de regio niet vooruit helpen. Het gaat averechts werken.	Profijt is er alleen voor de initiatiefnemers, niet voor de regio.
St. Bestemming Borger-Odoorn en de Recreatieondernemers Noord en Oost Drenthe	Negatief, recreatie en toerisme is nu belangrijke inkomstenbron. Plannen zijn nu te omvangrijk, goed onderzoek is nodig om gevolgen in kaart te brengen.	Het is geen oplossing voor krimp en de vergrijzing. Als enige kans wordt gezien dat het mogelijk een positieve impuls is voor technische beroepen.	Meer jongeren in het gebied vasthouden die een technisch beroep kunnen vinden.
Platform Storm	Negatief, Windenergie moet maatschappelijk verantwoord zijn. Veenkoloniën zijn windluw, en passen niet in de woon- en leefomgeving.	Nee, Platform storm ziet geen profijt. Ze opperen het idee om alternatieve vormen van duurzame energie uit te werken. Aansluiting met green deals zoeken.	Geen profijt. Het betekent de doodsteek voor de regio.

Tabel 3.3.2.2: Tegenstanders

Tabel 3.3.2.3: Een groep die kritisch is ten opzichte van de (omvang van de) plannen maar op dit moment vooral veel vragen heeft.

	Vraag 1:	Vraag 2:	Vraag 3:
GGD Drenthe	Neutraal standpunt	Lokale baten, die terug kunnen vloeien naar gemeenschap.	-

		Begrip kweken voor elkaars motieven.	
Ondernemers- vereniging Borger-Odoorn	Voor duurzame energie en windenergie, maar nu te veel vragen.	Kansen zijn gericht op het ontstaan van werkgelegenheid. Er moet echter rekening worden gehouden met pijlers toerisme en recreatie. Daarnaast moet er gekeken worden naar consequenties GeoPark	- Lagere energieprijs voor getroffen bewoners.
ASTRON: project LOFAR	Neutraal standpunt. Het mag het functioneren van LOFAR niet in de weg komen te staan.	Ervaring en kennis opdoen met EMC aspecten, met mogelijkheid tot uitgroeien spin-off.	Onbekend.
Natuur- en milieufederatie Drenthe	Positief ten opzichte van windmolens in Veenkoloniën. Alleen geen solitaire molens, en om de windmolens verantwoord te plaatsen moet er overleg komen met de bewoners.	Voordeel moet zijn dat de landschappelijke impact niet negatief is, en dat de bewoners daadwerkelijk profiteren. Gebied moet zelfvoorzienend worden qua energie.	- Financieel gewin bewoners. - Plus in de woonomgeving.
LTO Noord	Gematigd positief. LTO noord pleit vooral voor solitaire molens. We zien graag een groter zoekgebied, waarbij ook rekening wordt gehouden met solitaire molens.	Mogelijkheden voor versterken economische dynamiek in het gebied. Punt van zorg is ondernemersrisico. Daarnaast moet de balans op energienetwerk in orde zijn.	Uitwerken in overleg met gemeente en de streek.
BOKD	Neutraal standpunt.	Kansen: het creëren van een windfonds. Het geld wat hieruit voortvloeit moet niet worden ingezet als compensatie voor bezuinigingen gemeente.	Zie vraag 2.

Tabel 3.3.2.3. Een groep die kritisch is ten opzichte van de (omvang van de) plannen maar op dit moment vooral veel vragen heeft.

Tabel 3.3.2.4: De bewoners waarvan een grote meerderheid problemen heeft met de grootschalige opzet van de windparken en de daarmee gepaard gaande aantasting van het landschap.

	Vraag 1:	Vraag 2:	Vraag 3:
De heer Elerie, privé persoon	Redelijk positief, Zoekgebied moet echter worden ingeperkt op basis van duidelijke criteria. Huidige opzet is te groot.	Kansen: de bewoners iets teruggeven.	Compensatie in het ruimtelijke vlak, positieve elementen aan het landschap toevoegen (recreatieterrein, fietspaden, park, zwemplas). Windpark als een park inrichten.
Mevrouw G. de Vries, privé persoon	Negatief, de visuele impact in de veenkoloniën is te groot vanwege het open	Extra inkomsten van de boeren wegen niet op tegen de nadelen die het oplevert. Geboden	-

	karakter van het landschap.	leed kan niet worden gecompenseerd.	
Woningcorporaties	Energiebesparing en duurzame woningbouw staan hoog in het vaandel. De omvang en grootschaligheid zijn echter punten van zorg. Gebied wordt minder aantrekkelijk.	Opbrengsten terugvloeien naar de gemeenschap. Bijvoorbeeld door middel van een dorpsmolen.	Zie antwoord op vraag 2.
RWE	Gematigd positief. Huidige plannen zijn te groot, vanwege relatief laag windaanbod. Daardoor hogere turbines, met grotere rotordiameter. Daardoor niet meer rendabel.	- Horeca - Jaarlijkse WOZ-verlaging voor inwoners. - Profilering voor het gebied: Bekendheid Veenkoloniën aanwakkeren.	Economisch profijt. Regio speelt belangrijke rol in landelijke energievoorziening. Regionaal gezien moet er compensatie en participatie komen voor omwonenden.

Tabel 3.3.2.4: De bewoners waarvan een grote meerderheid problemen heeft met de grootschalige opzet van de windparken en de daarmee gepaard gaande aantasting van het landschap.

Hierboven is een samenvatting gegeven van de secundaire analyse die is gemaakt aan de hand van de uitwerkingen van de interviews die zijn uitgevoerd door onderzoeksbureau Elzinga en Oterdoom (2012). Zoals eerder vermeld zijn er vier tabellen afgebeeld, die elk een andere groep actoren onderscheid met elk een andere perceptie ten aanzien van windmolenpark de Drentse Monden. Er is zoals blijkt uit de tabellen een groot onderscheid aan standpunten ten opzichte van windenergie in het algemeen en specifiek ten opzichte van windmolenpark de Drentse Monden. Toch is er wel een duidelijke lijn in de antwoorden te ontdekken. De initiatiefnemers zijn namelijk zoals verwacht voor een windmolenpark, en de protestgroepen zijn tegen de komst van een windpark. Als men kijkt naar kansen voor de omgeving is ook een lijn te ontdekken. De initiatiefnemers willen de omwonenden allemaal compenseren voor het geboden leed. Deze aangeboden compensatie is echter voor de protestgroepen onvoldoende. Het leed dat namelijk ontstaat door de komst van het windmolenpark is te groot, wat volgens deze protestgroepen niet door verschillende community benefits kan worden gecompenseerd. Hier tussen zit een neutrale tussengroep die eigenlijk wel kansen ziet voor compensatie / participatie, maar hier nog wel kritische kanttekeningen bij plaatst. Vragen zoals: zal de geboden compensatie / participatie voldoende zijn voor het ontstane leed?

Verschillende actoren hebben het bijvoorbeeld een aantal keer over belangrijke economische pijlers binnen de twee gemeenten. De effecten op deze belangrijke economische pijlers, landbouw en toerisme(recreatie), moeten nog goed worden onderzocht. Volgens de initiatiefnemers zal de komst van een windpark namelijk een positief effect hebben op de toerisme, terwijl de protestgroepen het tegenovergestelde beweren.

Voor deze scriptie ligt eigenlijk de focus op het feit hoe het NIMBY-gevoel kan worden vermindert. Dit komt in de interviews als het ware terug in de tweede en derde interviewvraag. Hoe kan het gebied profiteren van de komst van het windmolenpark. Om de antwoorden nog eens kort samen te vatten, wordt hieronder een lijst gegeven met de verschillende kansen die in de interviews zijn genoemd.

De verschillende kansen zijn:

- Door middel van de coöperatiegedachte worden baten en lasten verdeeld. Cruciaal is dat er geen schade ontstaat -> voordelen en nadelen met elkaar in balans.
- Lokale baten die terug kunnen vloeien naar de gemeenschap.
- Opbrengsten in een gezamenlijke pot stoppen (fonds) waaruit jaarlijks een uitkering kan worden gefinancierd.
- Een gedeelte van de opbrengst gaat naar de dorpsverenigingen.
- Energie wordt gezamenlijk ingekocht, wat korting geeft op de energierekening.
- Bewoners kunnen participeren, door obligaties te kopen.
- De gemeenten krijgen meer inkomsten door de OZB van de windmolens -> terugvloeien in gemeenschap.

- Economische spin-off
- Versterking van toerisme door bijv. een bezoekerscentrum met informatie over het project en duurzame energie.
- Het op de kaart zetten van de regio als 'renewable energy valley'
- Er uiteindelijk voor zorgen dat het gebied zelfvoorzienend wordt qua energie.
- Er voor zorgen dat de extra inkomsten die ontstaan uit de windmolens gaan zorgen voor een passend antwoord op de krimpproblematiek.
- Positief effect voor de horeca
- De komst van een windmolenpark in combinatie met de natuurontwikkeling.
- Extra werkgelegenheid door de komst van een windmolenpark

Er is dus nu bekend hoe de verschillende actoren over de komst van windmolenpark de Drentse Monden denken, en wat voor kansen/ideeën zij zien, zodat de bewoners en/of hun eigen organisatie kan meeprofiteren van de komst van het park. Het valt op in de analyse van de interviews dat ook deze actoren participatie en/of compensatie voor de bewoners noemen. Zo worden de energiekorting, een soort windfonds en de coöperatiegedachte (financieel participatie) genoemd. De overige kansen die het meest worden genoemd zijn een soort van secundaire kansen die bijkomstig zijn bij de komst van een windmolen. Zoals een bezoekerscentrum met informatie over duurzame energie, het creëren van een renewable energy valley en allerlei andere economische voordelen die het oplevert (werkgelegenheid, horeca enz.).

Het is nu zaak om de perceptie van de bewoners in beeld te brengen. Deze perceptie wordt in beeld gebracht door de resultaten van deze secundaire analyse als input te gebruiken in de enquête. Voor deze enquête gaan we de informatie gebruiken die de verschillende voorstanders (vrijwel allemaal initiatiefnemers van verschillende windmolenparken) gegeven hebben ten aanzien van kansen voor het gebied bij windmolenpark de Drentse Monden. De perceptie van vereniging windpark Greveling, Groenpark Boerveen, Windpark de Drentse Monden en plan Drouwenerveen worden voor deze enquête gebruikt. De keuze waarom er juist voor deze actoren is gekozen, is omdat deze actoren bepalen welke compensatie/participatie aan de bewoners kan worden geboden. De antwoorden op vraag 3 zijn dus voor de enquête van belang. De genoemde kansen zijn: "windfonds, opbrengsten naar dorpsverenigingen, energiekorting, obligaties/aandelen, meer inkomsten uit OZB, economische spin-off, versterking toerisme, renewable energy valley en voorlichting geven in centra over de oorspronkelijke landschap/natuur in relatie met windenergie". Voor de bewoners zijn het windfonds, energiekorting, obligaties/aandelen het meest van belang, aangezien de overige kansen tot de eerder genoemde categorie secundaire kansen behoren die bijkomstig zijn bij de komst van een windmolen. De kansen die voor de bewoners het meest van belang zijn, worden dan ook gebruikt in de enquête. Daarnaast is besloten om ook gebruik te maken van participatie in het planningsproces, al is dit niet echt duidelijk genoemd in de uitwerkingen van de interviews van de betrokken actoren.

HOOFDSTUK 4: Enquête Windmolenpark de Drentse Monden

Dit hoofdstuk laat de belangrijkste actoren binnen het project Windmolenpark de Drentse Monden aan bod komen. Deze actoren zijn de bewoners in het plangebied. Ze zullen aan het woord komen aan de hand van een enquête die is verspreid onder de bewoners in Valthermond. Deze enquête is gebaseerd op de uitkomsten die zijn beschreven in het laatste gedeelte van hoofdstuk 3. In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste onderzoeksgegevens en –resultaten uit deze enquête worden beschreven. Allereerst zal in paragraaf 4.1 iets worden verteld over de respons en het verspreidingsgebied van de enquête. Paragraaf 4.2 zal laten zien of er ook bij windpark de Drentse Monden sprake is van een NIMBY-gevoel onder de bewoners. Dit wordt onderzocht door de ondervraagden stellingen over windenergie in het algemeen te laten beantwoorden en vervolgens meer specifieke vragen te stellen over windenergie in de Drentse Veenkoloniën. In paragraaf 4.3 wordt vervolgens onderzocht wat de belangrijkste redenen voor de bewoners zijn waardoor er een negatieve houding ten opzichte van het windpark is ontstaan. Aan de hand van negen verschillende stellingen wordt onderzocht welke factor het belangrijkste is, en welke het minst belangrijkst. In paragraaf 4.4 komt vervolgens het onderdeel participatie aan bod. In deze paragraaf komen vijf verschillende participatieopties aan bod, en aan de hand van stellingen wordt gekeken of deze opties daadwerkelijk helpen om de mening ten opzichte van windpark de Drentse Monden doet verbeteren. Als laatste onderdeel van deze paragraaf worden enkele concluderende stellingen gesteld, waaruit blijkt of de mening van de bewoners binnen het plangebied door middel van participatie is verbeterd.

4.1. Enquête en respons

Om de houding van de bewoners binnen het plangebied te peilen is gebruik gemaakt van een enquête. Er zijn in totaal 1500 enquêtes afgedrukt, en vervolgens verspreid door Valthermond. Er is gekozen voor dit dorp omdat het aan de rand van het plangebied voor project windpark de Drentse Monden ligt. Omdat Valthermond aan de rand ligt van het plangebied is het de verwachting dat deze mensen het meest gevoelig zijn voor compensatie/participatie (in vergelijking met dorpen die centraler in het plangebied liggen). Daarnaast is er gekozen om de enquêtes in één dorp (Valthermond) te verspreiden, en niet de 1500 enquêtes te verspreiden over verschillende dorpen. Door deze keuze kan een heel dorp worden ondervraagd en krijg je een goed beeld van alle bewoners (die bestaan uit voor- en tegenstanders). Alle huishoudens in Valthermond hebben een enquête in de brievenbus gehad, en daarnaast zijn er nog enquêtes uitgedeeld tijdens bijvoorbeeld de ledenvergadering van de plaatselijke voetbalclub en tijdens een hardloopevenement in het dorp. Ook kon de enquête worden meegenomen bij het plaatselijke zwembad.

De enquête kon vervolgens worden ingeleverd of opgestuurd naar meerdere adressen binnen Valthermond, en daarnaast was er de optie om de enquête digitaal op te sturen. De volledige enquête zoals hij is verspreid binnen Valthermond kunt u vinden in de bijlage van deze scriptie.

Van de 1500 enquêtes zijn er tenslotte 227 retour gekomen. Dit levert een responspercentage op van: 15,13 %.

In het statistische programma SPSS zijn de stellingen van de enquête vervolgens als afzonderlijke variabelen aangemaakt, waarna alle enquêtes zijn ingevoerd. Binnen dit onderzoek zullen alle variabelen worden onderzocht, en vervolgens worden geanalyseerd. De analyse van deze variabelen zullen in het vervolg van dit hoofdstuk worden beschreven. De enquête is vervolgens geanalyseerd aan de hand van het statistische programma SPSS. Om de tabellen die zijn afgebeeld in dit hoofdstuk enigszins overzichtelijk te houden zijn alleen de belangrijkste getallen weergegeven. De originele/uitgebreide uitwerkingen van het programma SPSS kunt u vinden in de bijlagen van deze scriptie. De eerstvolgende paragraaf (4.2) beschrijft of het NIMBY-gevoel ook binnen windpark de Drentse Monden bestaat onder de bewoners.

4.2. NIMBY-gevoel binnen windpark de Drentse Monden

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 wordt er met het NIMBY-gevoel bedoeld dat men wel voor de ontwikkeling is van bijvoorbeeld windenergie in het algemeen, maar dat deze ontwikkeling niet mag plaatsvinden in zijn eigen achtertuin. Deze mensen willen namelijk zelf geen last hebben van de windmolens, terwijl anderen dit wel mogen hebben. Dit wordt ook wel de klassieke NIMBY genoemd. Voor windmolenpark de Drentse Monden is dit verschijnsel onderzocht aan de hand van drie verschillende stellingen, namelijk:

1. Ik ben er bewust van dat de fossiele brandstoffen opraken en er zodoende duurzamere brandstoffen moeten worden gebruikt.
2. Ik ben voor het gebruik van windenergie op land.
3. Ik vind een windmolenpark van 110 turbines in de Drentse Veenkoloniën best een goed idee.

Indien stelling twee positief wordt beantwoord en stelling drie wordt negatief beantwoord, dan is er sprake van een NIMBY-gevoel onder de bewoners. Binnen SPSS kan dit allemaal worden getoetst. De eerste stap laat de frequentietabellen zien van de antwoorden die de ondervraagden hebben gegeven op bovenstaande stellingen. Zoals eerder vermeld betreft dit alleen de belangrijkste getallen. De volledige uitwerking is afgebeeld in bijlage C. De afgebeelde getallen zijn percentages.

De frequentietabellen:

	Stelling 1: Voor het gebruik van duurzame brandstoffen	Stelling 2: Voor het gebruik van windenergie op land	Stelling 3: Ik vind windpark de Drentse Monden een goed idee
Volledig oneens	1,8	24,2	48,0
Oneens	2,6	13,2	19,4
Niet eens/ niet oneens	6,6	13,7	13,7
Eens	50,7	35,2	7,0
Volledig Eens	38,3	13,7	11,9
Totaal	100,0	100,0	100,0

Tabel 4.2.1. Frequentietabellen stellingen aangaande NIMBY-gevoel binnen windpark de Drentse Monden

De getallen in de frequentietabellen laten zien dat eigenlijk iedereen het er wel over eens is dat men bewust is dat de fossiele brandstoffen op raken en dat er zodoende duurzame bronnen moeten worden gebruikt. 89% van de ondervraagden heeft namelijk op deze stelling een positief (eens of volledig eens) antwoord (geel gearceerd). Slechts 48,9% van de ondervraagden is voor het gebruik van windenergie op land, 13,7% heeft op deze stelling een neutraal antwoord en de rest is negatief ten opzichte van windenergie op land. Het laatste frequentietabel laat de mening van de ondervraagden ten opzichte van windpark de Drentse Monden zien. 18,9% van de ondervraagden vinden dit park een goed idee, terwijl 67,4% een negatieve houding ten opzichte van dit park hebben. De volgende stap binnen deze paragraaf is het onderzoeken door middel van een statistische toets of het NIMBY-gevoel daadwerkelijk binnen het plangebied bestaat. Om tot deze conclusie te komen wordt er gebruik gemaakt van een kruistabel die de verwachte en waargenomen cases voor de variabelen weergeeft. Om te onderzoeken of er verschillen zijn tussen groepen bewoners met een bepaalde mening over het gebruik van windenergie op land en de mening van deze groepen bewoners over windmolenpark de Drentse Monden is deze variabele met de Chi-kwadraat toets geanalyseerd. De Chi-kwadraat wordt berekend aan de hand van een kruistabel waarin de verwachte en waargenomen cases voor de variabelen worden weergegeven. Op basis van deze waarden in de tabel kan vervolgens met de Chi-kwadraat toets worden onderzocht of er een significant verschil bestaat tussen de groepen mensen met een bepaalde mening over windenergie op land (bijvoorbeeld: groep die het oneens is met de stelling, of een groep die het volledig eens is met de stelling. De Chi-

kwadraat toets kan worden gebruikt wanneer de twee verschillende variabelen (de testvariabele en de groeperingsvariabele) ordinaal zijn. De nulhypothese bij deze toets is dat de onderzochte variabelen onafhankelijk zijn, met andere woorden, er is geen verband tussen de twee variabelen. In dit geval is er ook sprake van ordinale variabelen, waardoor de Chi-kwadraat toets voor het analyseren van deze variabele geschikt is. Er is onderzocht of er een verband bestaat tussen groepen mensen die voor het gebruik van windenergie op land zijn en tussen groepen mensen die windmolenpark de Drentse Monden een goed idee vinden. De nulhypothese bij deze toets is dus dat er geen verband is tussen deze twee variabelen.

			Ik vind windpark de Drentse Monden een goed idee					Total
			Volledig oneens	Oneens	Niet eens / niet oneens	Eens	Volledig eens	
Voor het gebruik van windenergie op land	Volledig oneens	Count	51	2	2	0	0	55
		% of Total	22,5%	0,9%	0,9%	0,0%	0,0%	24,2%
	Oneens	Count	24	6	0	0	0	30
		% of Total	10,6%	2,6%	0,0%	0,0%	0,0%	13,2%
	Niet eens / niet oneens	Count	15	12	4	0	0	31
		% of Total	6,6%	5,3%	1,8%	0,0%	0,0%	13,7%
	Eens	Count	17	24	25	12	2	80
		% of Total	7,5%	10,6%	11,0%	5,3%	0,9%	35,2%
	Volledig eens	Count	2	0	0	4	25	31
		% of Total	0,9%	0,0%	0,0%	1,8%	11,0%	13,7%
	Total	Count	109	44	31	16	27	227
		% of Total	48,0%	19,4%	13,7%	7,0%	11,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	266,360 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	235,428	16	,000
Linear-by-Linear Association	116,659	1	,000
N of Valid Cases	227		

a. 10 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,11.

Tabel: 4.2.2. Kruistabel stellingen voor het gebruik van windenergie + windpark Drentse Monden is een goed idee

Bij de Pearson Chi-kwadraat toets komt een significantie uit van kleiner dan 0,1%. Dit is een waarde kleiner dan 0,5 % en daarom is de uitkomst van deze toets significant. Door deze uitkomst wordt de nulhypothese verworpen en wordt de alternatieve hypothese aangenomen. De alternatieve hypothese luidt dat er een verband is tussen de twee verschillende variabelen, en zodoende kan er iets worden gezegd of er sprake is van een NIMBY-gevoel onder de bewoners in het plangebied. Er is sprake van een klassieke NIMBY als men voor het gebruik is van windenergie op land, en als men windpark de Drentse Monden geen goed idee vindt. Dit kan worden afgelezen onder 'eens' en 'volledig eens' bij de stelling: voor het gebruik van windenergie op land. En onder 'volledig oneens' en 'oneens' bij de stelling: ik vind windpark de Drentse Monden een goed idee. Indien deze percentages worden opgeteld wordt het NIMBY-gevoel onder de bewoners gevonden. Zodoende wordt er gesteld dat: 7,5% + 10,6% + 0,9% + 0,0% = 19% van de bewoners in het plangebied de Drentse Monden bezit over een klassiek NIMBY-gevoel. Een andere vorm van NIMBY, namelijk de NIABY (Not-in-anybody's-Backyard) heerst onder de grootste groep ondervraagden. Dit percentage bedraagt namelijk: 22,5% + 0,9% + 10,6% + 2,6% = 36,6% van de ondervraagden. Als laatste kan dit ook worden gedaan voor de groep bewoners die voor windenergie is, en voor de ontwikkeling van windpark de Drentse Monden in de Drentse Veenkoloniën is. Deze groep beschikt

dus over een soort van YIMBY (Yes-in-my-backyard). Deze groep bedraagt: 5,3% + 0,9% + 1,8% + 11,0% = 19,0% van de ondervraagden.

Als laatste kan er bij deze variabelen gekeken worden naar de mate van correlatie tussen beide. De waarde van correlatie varieert altijd tussen 0 en 1. Daarbij betekent dat er bij 0 geen sprake is van lineaire samenhang en dat er bij 1 sprake is van een perfecte lineaire samenhang. Hoe verder de correlatiecoëfficiënt verwijderd is van het getal 0, des te sterker de correlatie. Aangezien er in bovenstaand geval sprake is van een ordinale schaal, wordt er in SPSS om achter de correlatiecoëfficiënt te komen gebruik gemaakt van de Kendall's tau-b of Kendall's tau-c. Bij deze twee variabelen wordt een coëfficiënt gevonden van 0,672 (Kendall's tau-b) en 0,611 (Kendall's tau-c). Zodoende kan er worden vastgesteld dat er een behoorlijke mate van correlatie bestaat tussen beide variabelen.

4.3. Redenen voor negatieve houding Windmolenpark de Drentse Monden

Dit gedeelte gaat over de mensen die een negatieve houding ten opzichte van windpark de Drentse Monden hebben, en waardoor deze negatieve houding wordt veroorzaakt. Zoals beschreven in het theoretisch kader kan deze houding verschillende oorzaken hebben, zoals bijvoorbeeld: geluidsoverlast of slagschaduw. Aan de hand van negen verschillende stellingen wordt er onderzocht wat bij Windmolenpark de Drentse Monden de verschillende redenen zijn waarom deze mensen niet een dergelijk windpark in hun achtertuin willen. Ook wordt er gekeken wat de belangrijkste reden is, en welke reden de minst belangrijke reden is. Dit wordt gedaan om een cijfer te geven aan de negen verschillende stellingen, waarbij het cijfer 1 het belangrijkste is en het cijfer 9 het minst belangrijk. De negen verschillende stellingen waar de bewoners een mening over gevraagd is, zijn:

Ik wil geen windmolenpark in mijn achtertuin want:

- Alleen de boeren (initiatiefnemers) profiteren hiervan.
- Ik heb gewoon het gevoel dat er überhaupt niet naar me wordt geluisterd.
- Mijn uitzicht wordt verpest door de windmolens.
- Ik ben bang heel veel hinder te ondervinden van de slagschaduw die het veroorzaakt.
- Ik ben bang heel veel hinder te ondervinden door het geluid (ook laagfrequent) die het veroorzaakt.
- Ik ben bang voor de overige gezondheidsrisico's (zoals hoofdpijn/duizelingen) die een windmolen veroorzaakt.
- Ik ben bang dat er iets gebeurt met de windmolen zoals bijvoorbeeld mastbreuk of dat er een wiek naar beneden valt.
- Door de komst van een windmolenpark gaat de WOZ-waarde van mijn huis naar beneden, en kan ik mijn huis in de toekomst niet meer verkopen.
- De windmolens zorgen voor een hoger aantal van vogels/vleermuizen sterfte, omdat deze dieren in de molen vliegen.

De eerste stap om dit te onderzoeken is om de cases te selecteren die een negatief beeld hebben ten opzichte van windmolenpark de Drentse Monden. Door gebruik te maken van SPSS houden we voor deze paragraaf 184 cases in totaal over. Ook zijn sommige enquêtes niet volledig ingevuld, sommige mensen zijn bijvoorbeeld vergeten om een cijfer aan de redenen te geven. Dat is de reden dat sommige frequentietabellen een ander cijfer aan zullen geven voor het totaal aantal cases dan de 184 die hierboven is genoemd. Hieronder volgen de frequentietabellen voor de verschillende stellingen. De genoemde getallen zijn percentages.

	Stelling 1: Alleen initiatiefnemers profiteren van het windpark	Stelling 2: Er wordt überhaupt niet naar mijn mening geluisterd	Stelling 3: Mijn uitzicht wordt verpest door de windmolens
Volledig oneens	3,3	2,2	0,0
Oneens	5,4	4,3	6,5
Niet eens/ niet oneens	12,0	23,9	8,7
Eens	45,1	31,0	37,5
Volledig Eens	34,2	37,5	47,3
Totaal	100,0	98,8	100,0
Missing		1,1	

Tabel 4.3.1. Frequentietabel stellingen redenen voor negatieve houding 1

	Stelling 4: Ik ben bang voor de slagschaduw	Stelling 5: Ik ben bang voor het geluidsoverlast	Stelling 6: Ik ben bang voor de overige gezondheidsrisico's
Volledig oneens	2,2	2,2	2,2
Oneens	12,0	5,4	14,1
Niet eens/ niet oneens	22,8	27,2	32,6
Eens	37,0	37,5	25,5
Volledig Eens	25,0	27,7	25,5
Totaal	98,8	100,0	100,0
Missing	1,1		

Tabel 4.3.2. Frequentietabel stellingen redenen voor negatieve houding 2

	Stelling 7: Ik ben bang voor mastbreuk of overige ongevallen	Stelling 8: De WOZ-waarde van mijn huis wordt verminderd	Stelling 9: Ik ben bang voor een hoge mate van vleermuizen/vogelsterfte
Volledig oneens	14,1	1,1	2,2
Oneens	35,5	1,1	21,7
Niet eens/ niet oneens	18,5	6,5	24,5
Eens	23,4	32,6	30,4
Volledig Eens	8,7	58,7	21,2
Totaal	100,0	100,0	100,0

Tabel 4.3.3. Frequentietabel stellingen redenen voor negatieve houding 3

Dit zijn alle frequentietabellen van de stellingen over waarom mensen geen windmolenpark willen in hun eigen achtertuin. Als men deze cijfers bekijkt, kan men concluderen dat men met deze cijfers eigenlijk niet zoveel kunt. Verschillende stellingen worden voornamelijk met volledig eens beantwoord, zoals bijvoorbeeld: "Er wordt überhaupt niet naar mijn mening geluisterd", "mijn uitzicht wordt verpest door de windmolens" en "de WOZ-waarde van mijn woning wordt verminderd door de komst van de windmolens". Daarnaast kunnen we zien dat de stellingen: "Ik ben bang voor mastbreuk of andere ongevallen" en het "risico op overige gezondheidsrisico's" voornamelijk beantwoord worden met een neutraal antwoord. Toch kunnen we hier niet zoveel uit afleiden. Daarom zijn alle ondervraagden gevraagd hoe belangrijk zij een bepaalde reden vinden. In onderstaande tabel zijn daarom de gemiddelden cijfers per stelling weergegeven.

Statistics

		Hoe belangrijk is reden B1a?	Hoe belangrijk is reden B2a?	Hoe belangrijk is reden B3a?	Hoe belangrijk is reden B4a?	Hoe belangrijk is reden B5a?
N	Valid	160	160	160	160	160
	Missing	24	24	24	24	24
Mean		4,08	4,76	3,28	4,67	4,48
Median		3,00	5,00	3,00	4,00	5,00

Tabel 4.3.4. Gemiddelde cijfer per stelling

Statistics

		Hoe belangrijk is reden B6a?	Hoe belangrijk is reden B7a?	Hoe belangrijk is reden B8a?	Hoe belangrijk is reden B9a?
N	Valid	160	160	160	162
	Missing	24	24	24	22
Mean		5,18	6,88	3,19	5,67
Median		6,00	8,00	3,00	6,00

Tabel 4.5. Gemiddelde cijfer per stelling

Hierboven in tabel 4.3.4 en tabel 4.3.5 staan de gemiddelden per reden. Van de 184 ondervraagden die negatief antwoorden op een windpark in de Drentse Veenkoloniën hebben 24 personen geen cijfer gegeven per reden. Daarom staan bij de meeste redenen het getal 24 bij missing. De cijfers B1a t/m B9a verwijzen naar de verschillende redenen zoals genoemd in de oorspronkelijke enquête (zie bijlage). In de onderstaande tabel zijn bovenstaande gegevens samengevat, zodat het allemaal wat overzichtelijker wordt:

	Reden	Gemiddelde
1	WOZ-waarde naar beneden	3,19
2	Uitzicht verpest door de windmolens	3,28
3	Alleen initiatiefnemers profiteren ervan	4,08
4	Geluidsoverlast	4,48
5	Slagschaduw	4,67
6	Er wordt überhaupt niet naar me geluisterd	4,76
7	Ik ben bang voor de overige gezondheidsrisico's	5,18
8	Vleermuizen/vogel sterfte	5,67
9	Mastbreuk / overige ongevallen	6,88

Tabel 4.3.6. Samenvatting gemiddelde cijfers belangrijke reden voor negatieve perceptie

Bovenstaande tabel laat dus de verschillende redenen zien met de bijbehorende gemiddelden die de bewoners aan de verschillende redenen hebben gegeven. Er komt dus bijvoorbeeld uit dat mensen de WOZ-waarde, het uitzicht en dat de initiatiefnemers er als enige van profiteren de meest belangrijke factoren vinden waarom er geen windmolenpark moet komen in hun achtertuin. Een reden zoals dat er überhaupt niet naar me wordt geluisterd wordt in de enquête het vaakst met volledig eens beantwoord, maar tegelijkertijd vinden mensen deze reden niet belangrijk genoeg voor een hoger cijfer. Deze reden wordt dan ook pas op de zesde plaats teruggevonden in de tabel. Daarnaast tillen mensen in het algemeen niet erg zwaar aan de vleermuizen/vogel sterfte en de kans op mastbreuk en/of overige ongevallen. Deze redenen komen namelijk pas op plaats 8 en 9 in de lijst terug.

Het volgende gedeelte binnen dit hoofdstuk gaat over compensatie/participatie. Het is nu duidelijk dat er bij een groot gedeelte van de ondervraagden een negatief beeld heerst ten aanzien van de bouw van windmolenpark de Drentse Monden. Daarnaast zijn de redenen waardoor dit negatieve beeld is ontstaan nu

ook bekend. Om dit negatieve beeld te doen omslaan in een positief beeld, maakt de initiatiefnemers gebruik van participatie/compensatie voor de bewoners in het plangebied. In de volgende paragraaf is onderzocht of dit daadwerkelijk helpt.

4.4. Positiever ten opzichte van windmolenpark door participatie

Het volgende gedeelte van de enquête gaat over de mogelijkheden die bij andere windmolenparken aan de bewoners werd gegeven, om hun houding ten opzichte van het windmolenpark te verbeteren. Aangezien nog niet precies bekend hoe de participatie/compensatie mogelijkheden eruit gaan zien voor de bewoners binnen het plangebied van de Drentse Monden, is er gebruik gemaakt van andere projecten uit de praktijk. Daarnaast zijn de genoemde participatie/compensatiemogelijkheden uit hoofdstuk 3 ook gebruikt in deze enquête. Dus als het ware de kansen die de verschillende actoren (alleen voorstanders) hebben genoemd. In deze enquête zijn in totaal vijf verschillende participatiemogelijkheden gebruikt, en deze mogelijkheden worden hieronder kort uitgelegd:

Obligaties: De bewoner koopt een obligatie van € 500 per stuk. Zodoende profiteert de bewoner financieel mee omdat er een rentevergoeding op de obligatie wordt uitgekeerd. (De bewoner kan hierbij denken aan een percentage van ongeveer 7/8%).

Mede-eigenaar: De bewoner kan mede-eigenaar worden van het windpark door bijvoorbeeld aandelen van het windpark aan te schaffen. Het voordeel ten opzichte van de obligatie is dat de bewoner veel meer geld kunt verdienen. Het risico is echter dat de bewoner bij het mede-eigenaarschap risicodragend en resultaatafhankelijk is, zodat de bewoner misschien wel helemaal geen geld gaat verdienen.

Energiekorting: De bewoner krijgt korting op zijn energierekening omdat hij/zij dicht bij de windmolens komt te wonen. Inwoners die dichtbij het windpark wonen krijgen weer een hogere korting dan mensen die er verder vanaf wonen. Hierbij is gekeken naar het voorbeeld in windpark Wieringermeer, de bewoners van dit windpark kregen een energiekorting van gemiddeld € 130 euro per jaar.

Windfonds: De initiatiefnemers willen samen met de bewoners een fonds oprichten van waaruit verschillende initiatieven kunnen worden ondersteund. Een percentage van de opbrengsten van de windmolens worden in het fonds gestort, en de bewoners krijgen vervolgens het zeggenschap over dit fonds. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat de plaatselijke sportvereniging een nieuw speeltoestel nodig heeft. Deze kan dan worden gerealiseerd uit het windfonds. Daarnaast kan bijvoorbeeld de dreigende sluiting van het plaatselijke zwembad worden tegengegaan, door geld uit dit fonds.

Participatiepanel: Door deel te nemen aan het participatiepanel neemt de bewoner deel aan het planningsproces van het windmolenpark. De bewoner kan hierbij aangeven welke positie van de windmolens zijn/haar voorkeur heeft. Daarnaast kan er bijvoorbeeld over de kleur of de grootte van de windmolens gepraat worden. De initiatiefnemers willen graag de mening van de bewoners horen, zodat zij samen met hun een windmolenpark kunnen realiseren die voldoet aan de wensen van de bewoners.

In deze enquête is aan de bewoners van Valthermond gevraagd of zij per compensatie/participatie-optie positiever staan ten opzichte van de komst van een windmolenpark rond zijn/haar dorp. Daarnaast is gevraagd of de bewoner zich waarschijnlijk niet (meer) zal verzetten als hij op deze wijze zal worden gecompenseerd. En als laatste is gevraagd welke optie van compensatie/participatie zijn/haar voorkeur heeft. De bewoners kunnen namelijk per participatieoptie aangeven of het zijn/haar eerste, tweede, derde, vierde of vijfde optie is om te participeren. De exacte vraagstelling van deze stellingen staan in de uiteindelijke enquête die te vinden is in de bijlage van deze scriptie. Ook is er binnen deze paragraaf een onderscheid te maken tussen de groepen die positief ten opzichte van windpark de Drentse Monden staan en de groep die negatief ten opzichte van windpark de Drentse Monden staan. Mensen die positief tegenover een groot windpark staan in hun eigen achtertuin nemen namelijk direct genoegen met de geboden compensatie, vanwege het feit dat zij zonder compensatie ook instemmen met de plannen voor een windmolenpark. Daarom is er ook in deze paragraaf voor gekozen om alleen te kijken naar bewoners die negatief kijken ten opzichte van windmolenpark de Drentse Monden, zodat daarna eventueel iets kan worden gezegd of de negatieve houding kan worden afgekocht door participatie of compensatie.

Het eerste gedeelte bevat de frequentietabellen over hoe de bewoner denkt over de komst van een windmolenpark indien zij op een bepaalde manier worden gecompenseerd. De verschillende stellingen zijn: Ik sta positiever ten opzichte van de komst van een windmolenpark rond mijn dorp, omdat...

- Ik een obligatie kan kopen. Zodoende profiteer ik financieel mee van de komst van een windmolenpark.
- Ik mede-eigenaar kan worden. Zodoende kan ik veel geld verdienen (maar eventueel ook verliezen).
- Door de energiekorting iedereen in het plangebied profiteert van het windmolenpark.
- Door de komst van het windfonds maatschappelijke activiteiten in mijn dorp worden gestimuleerd.
- Ik mee heb gepraat in het planningsproces en zodoende het gevoel heb dat er naar me is geluisterd.

De frequentietabellen:

	Stelling 1: Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik een obligatie kan kopen	Stelling 2: Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik mede-eigenaar kan worden	Stelling 3: Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat door energiekorting iedereen in het plangebied meeprofitteert
Volledig oneens	42,4	40,2	25,0
Oneens	31,0	26,6	17,9
Niet eens/ niet oneens	16,8	29,9	16,8
Eens	8,7	3,3	32,6
Volledig Eens	1,1	0,0	7,6
Totaal	100,0	100,0	100,0

Tabel 4.4.1. Frequentietabel stellingen positiever t.o.v. windmolenpark door participatie1

	Stelling 4: Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat door de komst van een windfonds activiteiten zullen worden ondersteund	Stelling 5: Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik kan participeren in het planningsproces
Volledig oneens	32,6	33,7
Oneens	22,8	21,7
Niet eens/ niet oneens	13,0	31,5
Eens	30,4	10,9
Volledig Eens	1,1	2,2
Totaal	100,0	100,0

Tabel 4.4.2. Frequentietabel stellingen positiever t.o.v. windmolenpark door participatie2

Hierboven zijn alle frequentietabellen afgebeeld die laten zien of bewoners positiever ten opzichte van het windpark zijn door gebruik te maken van de verschillende participatie/compensatiemogelijkheden. Ook in deze tabel zijn de afgebeelde getallen percentages. Als er bijvoorbeeld naar de mogelijkheid om te participeren door aandelen of obligaties wordt gekeken, dan is er een onderscheid te zien tussen twee

verschillende groepen. De grootste groep is het totaal oneens met deze stelling, daarnaast is er toch een kleine groep die het wel wat lijkt om op deze manier financieel te participeren. De bewoners staan meer positief ten opzichte van de participatieopties die een meer maatschappelijk belang toebehoren. Iedereen profiteert door middel van de energiekorting of het windfonds. Als van bovenstaande stellingen een gemiddeld cijfer wordt berekend, krijgen we de volgende tabel (4.4.3):

Statistics

		Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik een obligatie kan kopen	Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drenste Monden omdat ik mede-eigenaar kan worden	Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat door energiekorting iedereen in het plangebied meeprofiteert	Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat door de komst van een windfonds maatschappelijke activiteiten zullen worden ondersteund	Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik kan participeren in het planningsproces
N	Valid	184	184	184	184	184
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		1,95	1,96	2,80	2,45	2,26

Tabel 4.4.3. Gemiddelde cijfer stellingen verschillende participatieopties

Bovenstaande tabel laat de gemiddelden zien van de antwoorden die de bewoners hebben ingevuld. Hierbij moet worden opgemerkt dat het cijfer 1 is ingevuld als de bewoner het volledig oneens is met de stelling, en dat het cijfer 5 is ingevuld indien de bewoner het volledig eens is met de stelling. Zodoende kan er worden geconcludeerd dat de bewoners gemiddeld het meest positief staan ten opzichte van een windmolenpark als er sprake is van een energiekorting voor alle bewoners. Hierbij moet echter wel worden opgemerkt dat het gemiddelde cijfer tussen de 2 en 3 ligt, wat met andere woorden betekend tussen Oneens en Niet eens/niet oneens. De volgende stap binnen deze paragraaf is te onderzoeken of mensen zich nog zullen verzetten of ze op bovenstaande manieren zullen worden gecompenseerd. De bewoners kunnen namelijk wel positiever ten opzichte van een windmolenpark komen te staan, maar ze moeten zich daarna ook niet meer verzetten tegen de komst van het park. De reden voor de initiatiefnemers om de bewoners te compenseren is namelijk om het verzet te doen afnemen. Per stelling (participatiemogelijkheid) is daarom gevraagd aan de bewoners of, hij/zij zich niet meer zou verzetten tegen de windmolens als hij/zij op deze wijze gecompenseerd gaat worden. Hieronder staan de frequentietabellen van deze stellingen.

Hierboven zijn de frequentietabellen afgebeeld van de stellingen of de bewoners zich nog zullen verzetten tegen de komst van het windmolenpark indien ze op een bepaalde manier worden gecompenseerd. Wat opvalt is dat heel veel mensen zich blijven verzetten tegen de komst van het park, ook als ze worden gecompenseerd. Zo is bijvoorbeeld bij de stelling over obligaties en aandelen een percentage van bijna 90% het oneens en volledig oneens met de stelling. Met andere woorden: Ongeveer 90% van de bewoners blijven zich verzetten ten opzichte van de komst van windmolenpark de Drentse Monden als ze worden gecompenseerd door te participeren door middel van obligaties en/of aandelen. Dit percentage ligt lager bij de participatiemogelijkheden die zich inzetten voor het maatschappelijk belang (windfonds en energiekorting). Bij deze twee mogelijkheden ligt het percentage namelijk rond de 60%. Ook de laatste participatieoptie, namelijk participeren in het proces zelf kan rekenen op 65,9% negatieve respons op de stelling. Als van deze stellingen ook een gemiddeld antwoord wordt gegeven, kan er worden vastgesteld welke stelling het minst negatief is beantwoord. Daarom is hieronder de tabel afgebeeld met de gemiddelde waarden.

Statistics

		Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens omdat ik een obligatie heb gekocht	Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens omdat ik mede- eigenaar ben	Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens bij de komst van de energiekorting	Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens bij de komst van een windfonds	Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens indien ik kan participeren in het proces
N	Valid	184	184	182	184	184
	Missing	0	0	2	0	0
Mean		1,63	1,63	2,30	2,12	1,75

Tabel 4.4.6. Gemiddelde cijfers stellingen over het verzet.

Hierboven staan de gemiddelden van de antwoorden die de verschillende bewoners hebben ingevuld. Hierbij moet worden opgemerkt dat er sprake is van een schaal, waarbij het cijfer 1 betekent volledig oneens, cijfer 2 betekent oneens, cijfer 3 betekent niet eens/ niet oneens, cijfer 4 betekent eens en het cijfer 5 betekent volledig eens. Wat opvalt is dat de gemiddelde waarden erg laag liggen. De gemiddelde cijfers voor de antwoorden op de stellingen die gaan over obligaties en aandelen liggen op 1,63, wat betekent dat het gemiddelde antwoord tussen volledig oneens en oneens in ligt. Het meest hoge cijfer (de 2,30) is gegeven op de stelling aangaande de energiekorting. Al moet ook hierbij worden opgemerkt dat dit cijfer tussen oneens en niet eens/ niet oneens in ligt. Indien de bewoners op deze manier worden gecompenseerd levert dit dus in principe het minste verzet op (in vergelijking met de overige participatievormen), al is dit slechts relatief vanwege het lage cijfer die aan deze participatievorm is gegeven. Als laatste onderdeel van deze paragraaf hebben de bewoners nog in kunnen vullen wat hun eerste, tweede, derde, vierde en vijfde optie zal zijn, indien ze kunnen kiezen voor een participatievorm. Het ligt in de lijn der verwachting dat de cijfers die genoemd zijn in het eerste gedeelte van dit hoofdstuk, hierin worden versterkt. Er is gekozen om voor deze stellingen alleen de gemiddelde cijfers te tonen in deze paragraaf. De gemiddelde cijfers zijn afgebeeld in onderstaande tabel.

Statistics

		Ik zal kiezen voor het kopen van een obligatie om te participeren bij een windmolenproject	Ik zal kiezen voor het mede- eigenaarschap om te participeren bij een windmolenproject	Ik zal kiezen voor de energiekorting om te participeren bij een windmolenproject	Ik zal kiezen voor de komst van een windfonds om te participeren bij een windmolenproject	Ik zal kiezen voor participatie in het proces om te participeren bij een windmolenproject
N	Valid	135	135	135	135	135
	Missing	49	49	49	49	49
Mean		3,99	3,93	2,10	2,93	3,69

Tabel 4.4.7. Gemiddelde cijfer keuze welke participatieoptie.

Bovenstaande tabel maakt gebruik van een schaal waarbij 1 de eerste optie is, 2 de tweede optie, 3 de derde optie, 4 de vierde optie en 5 is de vijfde optie. Het laagste gemiddelde cijfer betekent dus automatisch het meest positief gewaardeerd onder de bewoners. Zoals afgebeeld in de tabel zullen de bewoners er als eerste optie voor kiezen om gebruik te maken voor de energiekorting en als tweede optie prefereren zij de komst van een windfonds ter stimulering van maatschappelijke activiteiten. Zoals eerder aangenomen,

worden de cijfers die in de vorige delen van deze paragraaf worden genoemd alleen maar versterkt door deze gemiddelde cijfers. De volgende stap binnen dit hoofdstuk is het onderzoeken of de houding van mensen is verbeterd ten opzichte van de komst van een windmolenpark in hun achtertuin door gebruik te maken van de verschillende participatiemogelijkheden. Dit is dus eigenlijk het belangrijkste gedeelte van deze scriptie. Dit alles wordt in de volgende paragraaf onderzocht

4.5. Verbeterd de houding van de bewoners door participatie?!

Dit hoofdstuk zal onderzoeken of de houding van de verschillende bewoners verbeterd door gebruik te maken van de verschillende participatievormen bij de komst van een groot windmolenpark. Eerst wordt er gekeken of de bewoners zich kunnen voorstellen dat de houding van andere personen ten opzichte van het windpark wordt verbeterd door gebruik te maken van de participatie. Vervolgens wordt er onderzocht of de bewoner zijn/haar eigen mening is verbeterd door gebruik te maken van de verschillende vormen van participatie. Nadat de uitkomsten van deze twee stellingen bekend zijn, kan er vervolgens worden gekeken of het beeld van de mensen die in het begin van de enquête negatief dachten over de komst van windmolenpark de Drentse Monden in de veenkoloniën is verbeterd nadat zij gebruik hebben kunnen maken van de verschillende vormen van participatie/compensatie die de initiatiefnemers bij andere windmolenparken hebben voorgesteld. Het eerste gedeelte van deze paragraaf laat de twee frequentietabellen zien, die de antwoorden geeft op de stellingen:

- Door gebruik te maken van een combinatie van de verschillende participatie/compensatiemogelijkheden kan ik mij voorstellen dat de houding van andere mensen ten opzichte van het windmolenpark wordt verbeterd.
- Mijn houding ten opzichte van het windmolenpark is verbeterd (door gebruik te maken van de participatiemogelijkheden).

	Stelling 1: Door gebruik te maken van verschillende participatietechnieken kan ik mij voorstellen dat de houding van andere mensen wordt verbeterd	Stelling 2: Mijn houding t.o.v. het windmolenpark is verbeterd (door gebruik te maken van de participatiemogelijkheden)
Volledig oneens	11,5	23,8
Oneens	12,3	31,3
Niet eens/ niet oneens	15,4	21,6
Eens	52,9	19,8
Volledig Eens	7,0	2,6
Weet niet	0,9	0,9
Totaal	100,0	100,0

Tabel 4.5.1 Frequentietabel stellingen verbeterd de houding van de bewoners door participatie?

Indien bovenstaande tabel 4.5.1. worden bekeken valt op dat mensen zich wel kunnen voorstellen dat de mening van andere bewoners wordt verbeterd, maar dat hun eigen mening daarentegen veel minder wordt verbeterd. Het verschil hiertussen bedraagt ruim 30%. Deze frequentietabellen zijn echter ook ingevuld door de mensen die van te voren al positief waren ten opzichte van de komst van een windmolenpark, terwijl het uiteindelijke doel van deze scriptie was dat er onderzocht moet worden of mensen die een negatieve houding hadden kan worden verbeterd door de participatie/compensatie-vormen. Duidelijke conclusies kunnen dus alleen worden genomen indien ook voor deze paragraaf de cases worden geselecteerd waarbij het antwoord op de stelling, : "Ik vind windmolenpark de Drentse Monden een goed idee", negatief is.

	Stelling 1: Door gebruik te maken van verschillende participatietechnieken kan ik mij voorstellen dat de houding van andere mensen wordt verbeterd	Stelling 2: Mijn houding t.o.v. het windmolenpark is verbeterd (door gebruik te maken van de participatiemogelijkheden)
Volledig oneens	14,1	29,3
Oneens	15,2	35,5
Niet eens/ niet oneens	19,0	23,4
Eens	48,8	10,9
Volledig Eens	2,2	1,1
Weet niet	1,1	0,0
Totaal	100,0	100,0

Tabel 4.5.2 Frequentietabel (na selectie) stellingen verbetert de houding van de bewoners door participatie?

Indien bovenstaande tabellen worden bekeken valt het nog wel mee wat het verschil is tussen het effect van bewoners die voor en tegen het windmolenpark zijn. Tussen beide stellingen zit een verschil van ongeveer 10 procent die dus wordt veroorzaakt door de selectie van cases die tegen het windmolenpark zijn.

Wat opvalt is dat ongeveer 50% van de mensen die tegen windmolenpark de Drentse Monden zich kan voorstellen dat de houding van andere personen is verbeterd door gebruik te maken van participatie. De houding van de bewoners zelf is echter slechts met 10,9% verbeterd door gebruik te maken van participatie. Indien het ruim wordt bekeken en de bewoners die een neutraal antwoord (niet eens/ niet oneens) worden meegenomen is de conclusie, dan kan er worden gesteld dat bij 34,3% de houding in beperkte mate is verbeterd. Zodoende kan dus worden geconcludeerd dat bij deze 34,3% het verzet zal worden verminderd, al is natuurlijk de vraag of dit percentage voldoende is om genoeg draagvlak te krijgen om de komst van het windmolenpark mogelijk te maken.

Het verband tussen de variabelen: "ik vind windmolenpark de Drentse Monden een goed idee" en "mijn houding ten opzichte van het windmolenpark is verbeterd (door gebruik te maken van de participatiemogelijkheden)" kan ook worden onderzocht door de Pearson Chi-kwadraat toets. Hierbij wordt er net zoals in de tweede paragraaf gebruik gemaakt van een kruistabel die de verwachte en waargenomen cases voor de variabelen weergeeft. De nulhypothese bij deze toets is dat de onderzochte variabelen onafhankelijk zijn, en dat er dus met andere woorden geen verband is tussen beide variabelen. Voor de Chi-kwadraat toets maken we wel gebruik van alle geselecteerde cases (dus niet zoals in bovenstaand voorbeeld van de cases die een negatieve mening hebben ten opzichte van windmolenpark de Drentse Monden. De uitkomst van de Pearson Chi-kwadraat toets is:

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	186,762 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	166,857	20	,000
Linear-by-Linear Association	87,398	1	,000
N of Valid Cases	227		

a. 13 cells (43,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,14.

Tabel 4.5.3. Chi-kwadraat toets

Uit deze Chi-kwadraat toets komt een significantie uit die kleiner is dan 0,1%. Dit is een waarde kleiner dan de 0,5% en daarom is de uitkomst van deze toets significant. Door deze uitkomst kan de nulhypothese worden verworpen en wordt de alternatieve hypothese aangenomen. De alternatieve hypothese luidt dat er wel een verband is tussen de twee verschillende variabelen, en deze hypothese wordt dan ook aangenomen. Er bestaat dus een verband tussen beide variabelen, en zodoende kan er iets worden gezegd over het feit dat de houding van mensen (die eerst negatief waren ten opzichte van de bouw van windmolenpark de Drentse Monden) verbeterd door gebruik te maken van verschillende participatievormen. Indien er wordt gekeken naar de mate van correlatie kan er worden geconcludeerd dat er een gemiddelde mate is van correlatie. De Kendall's tau-b bedraagt namelijk 0,586 en de Kendall's tau-c bedraagt 0,532.

4.6. Conclusie enquête windmolenpark de Drentse Monden

Indien dit hoofdstuk wordt samengevat, kan het worden verdeeld in verschillende paragrafen. Deze paragrafen bevatten elk een onderdeel van de enquête. Dit hoofdstuk is gebaseerd op een enquête verspreid in Valthoorn, die uiteindelijk eindigde met een respons van 15,13%. Het eerste gedeelte dat onderzocht of er sprake was van een NIMBY-gevoel onder de bewoners in het plangebied. De conclusie van dit gedeelte was dat er sprake was dat 19% van de bewoners te maken had met een gevoel dat te omschrijven was als een NIMBY. Deze mensen waren dus voor de ontwikkeling van windenergie in het algemeen, maar geen ontwikkeling van een windmolenpark in zijn/haar eigen omgeving. De NIABY(not-in-anybody's-Backyard) herbergde de grootste groep bewoners namelijk 36,6% van het totaal. Het tweede gedeelte beschreef vervolgens waardoor de negatieve houding die de bewoners hadden bij de komst van windmolenpark de Drentse Monden uiteindelijk door ontstond. De conclusie was uiteindelijk dat de verlaging van de WOZ-waarde, het verpesten van het uitzicht en dat alleen de initiatiefnemers er van profiteren de belangrijkste redenen waren, die het negatieve gevoel deden ontstaan. Het derde gedeelte beschreef de poging van de initiatiefnemers bij andere windmolenparken om dit negatieve gevoel te doen omslaan in een positieve. Zij trachten dit te bereiken door middel van participatie en/of compensatie. De bewoners in het plangebied van de Drentse Monden hebben het meest positief gereageerd op de participatiemogelijkheden waarvan iedereen van kan profiteren. Deze twee participatievormen zijn het geven van een energiekorting en het oprichten van een windfonds van waaruit maatschappelijke activiteiten kunnen worden ondersteund. Wat vervolgens onderzocht is, is het feit of de bewoners zich nog zullen verzetten of zij worden gecompenseerd op de voorgestelde manieren. Ook bij deze stellingen werden de participatievormen waarvan iedereen kan profiteren het positiefst gewaardeerd. Al moet hierbij wel worden opgemerkt dat de meeste bewoners zich waarschijnlijk blijven verzetten tegen de komst van de windmolens, ook al worden ze op de beschreven manieren gecompenseerd. Uiteindelijk werd dit hoofdstuk afgesloten met de belangrijkste vraag van deze scriptie. Helpt de participatie eigenlijk wel om de negatieve houding die de bewoners nu hebben in het plangebied te doen omslaan in een positieve. Wat opviel in dit hoofdstuk is dat mensen verwachten dat de houding van andere mensen in het plangebied wel wordt verbeterd door de verschillende participatievormen. Hun eigen houding daarentegen wordt echter niet verbeterd door gebruik

te maken van de verschillende participatievormen. De uiteindelijke conclusie was dat de houding van 34,4% van de bewoners in beperkte mate is verbeterd door gebruik te maken van verschillende vormen van participatie en/of compensatie. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat de bewoners die de stelling neutraal hadden beantwoord ook worden meegenomen als bewoners die een positievere houding hebben gekregen door de participatie/compensatie. Deze korte samenvatting van de onderzochte data kan ook worden weergegeven door de belangrijkste tabellen nog één keer af te beelden in een soort van poster. Dit wordt ook wel de analytical representation genoemd, en deze poster vat als het ware hoofdstuk 4 in één A4 samen. Deze analytical representation wordt in de volgende paragraaf 4.7 weergegeven.

4.7. Analytical Representation

Deze enquête is in totaal 1500 keer afgedrukt, en vervolgens verspreid door Valthermond(brievenbus, ledenvergadering voetbalclub, zwembad, hardloopwedstrijd) In totaal kwamen er 227 retour. -> Dit levert een responspercentage op van 15,13%

Uitkomsten Enquête

Paragraaf 4.2: Het Nimby-effect bij windmolenpark de Drentse Monden

		Ik vind windpark de Drentse Monden een goed idee					Total	
		Volledig oneens	Oneens	Niet eens/ niet oneens	Eens	Volledig eens		
Voor het gebruik van windenergie op land	Volledig oneens	Count	51	2	2	0	0	55
		% of Total	22,5%	0,9%	0,9%	0,0%	0,0%	24,2%
	Oneens	Count	24	6	0	0	0	30
		% of Total	10,6%	2,6%	0,0%	0,0%	0,0%	13,2%
	Niet eens/ niet oneens	Count	15	12	4	0	0	31
		% of Total	6,6%	5,3%	1,8%	0,0%	0,0%	13,7%
	Eens	Count	17	24	25	12	2	80
		% of Total	7,5%	10,6%	11,0%	5,3%	0,9%	35,2%
	Volledig eens	Count	2	0	0	4	25	31
		% of Total	0,9%	0,0%	0,0%	1,8%	11,0%	13,7%
Total	Count	109	44	31	16	27	227	
	% of Total	48,0%	19,4%	13,7%	7,0%	11,9%	100,0%	

Bovenstaande tabel laat zien of er sprake is van een NIMBY-gevoel onder de bewoners. Bij een NIMBY-gevoel is er sprake dat de bewoner wel voor het gebruik van windenergie op land is, maar tegen de komst van windmolenpark de Drentse Monden. In bovenstaande tabel is er in 19% van de gevallen sprake van een dergelijk NIMBY-gevoel. (het NIABY-gevoel is 36,6% groot)

Paragraaf 4.3: Wat zijn de belangrijkste redenen waardoor het NIMBY-gevoel ontstaat?

	Reden	Gemiddelde
1	WOZ-waarde naar beneden	3,19
2	Uitzicht verpest door de windmolens	3,28
3	Alleen initiatiefnemers profiteren ervan	4,08
4	Geluidsoverlast	4,48
5	Slagschaduw	4,67
6	Er wordt überhaupt niet naar me geluisterd	4,76
7	Ik ben bang voor de overige gezondheidsrisico's	5,18
8	Vleermuizen/vogel sterfte	5,67
9	Mastbreuk / overige ongevallen	6,88

Bovenstaande tabel laat de verschillende redenen voor het ontstaan van het NIMBY-gevoel zien. Het gemiddelde geeft de waarde van belangrijk aan, voor de geënquêteerden. De waarde 1 = meest belangrijk en cijfer 9 = het minst belangrijk. Hierdoor kan men dus stellen dat de WOZ-waarde, het uitzicht en het feit dat alleen de initiatiefnemers profiteren de belangrijkste redenen zijn voor het ontstaan van het NIMBY-gevoel.

Paragraaf 4.4: Positiever ten opzichte van windmolens door participatie

	Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat,	Gemiddelde
1	Ik een obligatie kan kopen	1,95
2	Ik mede-eigenaar kan worden (aandelen)	1,96
3	Door energiekorting iedereen in het plangebied meeprofiteert	2,80
4	Door de komst van een windfonds activiteiten zullen worden ondersteund	2,45
5	Ik kan participeren in het planningsproces	2,26

Bovenstaande tabel laat de gemiddelden van de antwoorden zien die de bewoners hebben ingevuld om de eventuele negatieve houding te verbeteren. Hierbij moet worden opgemerkt dat het cijfer 1 betekent volledig oneens, en het cijfer 5 betekent volledig eens. Bewoners staan dus het meest positiefst tegenover de energiekorting en de windfonds. Hierbij moet echter wel worden opgemerkt dat deze gemiddelden ook nog tussen de 2 en 3 liggen. Wat met andere woorden betekend tussen Oneens en niet eens/niet oneens.

Paragraaf 4.4: Geen verzet meer tegen windmolens per participatieoptie

	Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens, ..	Gemiddelde
1	Omdat ik een obligatie heb gekocht	1,63
2	Omdat ik mede-eigenaar ben	1,63
3	Bij de komst van de energiekorting	2,30
4	Bij de komst van een windfonds	2,12
5	Indien ik kan participeren in het planningsproces	1,75

Deze tabel laat zien of de bewoners zich nog zullen verzetten tegen de plannen van de komst van een windmolenpark indien ze op een bepaalde wijze worden gecompenseerd. Hierbij betekent het cijfer 1 wederom volledig oneens, en het cijfer 5 betekent volledig eens. Ook hierbij kan dus worden geconcludeerd dat indien mensen worden gecompenseerd door de energiekorting of het windfonds dit relatief het minste verzet oplevert. Al moet hierbij ook worden opgemerkt dat dit cijfer ook tussen de 2 en de 3 ligt.

Paragraaf 4.4: Keuze voor welke participatieoptie?

	Ik zal kiezen voor om te participeren bij een windmolenproject.	Gemiddelde
1	Het kopen van een Obligatie	3,99
2	Het mede-eigenaarschap	3,93
3	De energiekorting	2,10
4	De komst van een windfonds	2,93
5	participatie in het proces	3,69

Deze tabel laat de keuze van de bewoner zien welke participatieoptie zij prefereren, indien er gekozen moet worden. Het cijfer 1 is de eerste optie en het cijfer 5 de vijfde optie. De meeste mensen zullen dus als eerste kiezen voor de energiekorting of de komst van een windfonds. Mensen zijn dus het meest positief ten opzichte van energiekorting en windfonds, zullen zich hierbij relatief het minste verzetten en daardoor kiezen zij uiteraard ook voor deze participatieoptie. De tabellen laten dus een relatie zien.

Paragraaf 4.5 De houding van andere personen wordt verbeterd

	Door gebruik te maken van verschillende participatietechnieken kan ik mij voorstellen dat de houding van andere mensen wordt verbeterd	Antwoord (percentages %)
1	Volledig oneens	14,1
2	Oneens	15,2
3	Niet eens/ niet oneens	19,0
4	Eens	48,8
5	Volledig eens	2,2
6	Weet niet	1,1

Voor deze en de volgende tabel is er een selectie van de geënquêteerden genomen, omdat men voor het beantwoorden van de hoofdvraag alleen maar geïnteresseerd is of de mening van personen die eerst negatief ten opzichte van windmolenpark de Drentse Monden is verbeterd door gebruik te maken van participatie. Deze bewoners (51,0%) kunnen zich dus voorstellen dat de houding van andere bewoners in het plangebied wordt verbeterd door gebruik te maken van participatie. Het meest interessante is echter om te kijken of de bewoner zijn eigen houding is verbeterd door de participatie/compensatietechnieken, dit wordt in de volgende tabel weergegeven.

Paragraaf 4.5 Mijn houding wordt verbeterd door participatie/compensatie

	Mijn houding ten opzichte van het windmolenpark is verbeterd (door gebruik te maken van de verschillende participatiemogelijkheden)	Antwoord (percentages %)
1	Volledig oneens	29,3
2	Oneens	35,4
3	Niet eens/ niet oneens	23,4
4	Eens	10,9
5	Volledig eens	0,0
6	Weet niet	1,1

Er is dus ook voor deze tabel een selectie van de geënquêteerden genomen (namelijk personen die een negatieve perceptie hebben ten opzichte van windpark de Drentse Monden). Wat opvalt is dat de mening van 10,9% van de geënquêteerden verbeterd is door gebruik te maken participatie en compensatie. Als men ook de neutrale antwoorden (niet eens/niet oneens) meeneemt in de conclusie, dan kan er worden gesteld dat in 34,4% van de gevallen de houding in beperkte mate is verbeterd door de participatie en compensatie. Dus het verzet zal bij deze 34,4% waarschijnlijk worden verminderd, maar de vraag blijft natuurlijk of dit percentage

Hierboven is de analytical representation weergegeven. Dit geeft als het ware de conclusies in afbeeldingen weer, zodat het overzichtelijk is te lezen. Als het ware geven deze afbeeldingen het gehele hoofdstuk 4 kort weer. Indien deze afbeeldingen alleen worden gelezen, moet het als het ware voldoende zijn om het gehele hoofdstuk te snappen.

HOOFDSTUK 5: Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk vormt de conclusie van deze scriptie. In paragraaf 5.1 wordt de hoofdvraag van dit onderzoek beantwoord aan de hand van de afzonderlijke beantwoording van de deelvragen binnen dit onderzoek. In paragraaf 5.2 wordt vervolgens een reflectie op dit onderzoek gegeven, waarbij ook enkele discussiepunten aan bod zullen komen. Ten slotte worden er in paragraaf 5.3 enkele aanbevelingen gedaan, op basis van dit onderzoek, voor vervolgonderzoek.

In dit onderzoek stond het gevoel dat omwonenden hebben, als er besloten wordt tot het bouwen van een windmolenpark in hun omgeving. Er zijn groepen bewoners die voor deze ontwikkelingen zijn, maar er zijn ook groepen bewoners die fel tegen deze ontwikkelingen zijn. Het is interessant om te onderzoeken hoe de initiatiefnemers met deze laatste groep bewoners omgaat. In deze scriptie is getracht om dit alles in beeld te brengen. Initiatiefnemers verwachten dat door middel van participatie en/of compensatie het negatieve gevoel kan worden verminderd, of kan omslaan in een positief gevoel. Of dit daadwerkelijk helpt is onderzocht aan de hand van de plannen die verschillende boeren hebben om windmolenpark de Drentse Monden te bouwen in de Drentse Veenkoloniën.

Om bovenstaande allemaal duidelijk te maken zijn er verschillende onderzoeksvragen opgesteld, die zodoende een antwoord kan geven op de hoofdvraag van deze scriptie. Dit wordt allemaal behandeld in de volgende paragraaf 5.1.

5.1. Beantwoording onderzoeksvragen

Bij dit onderzoek zijn verschillende onderzoeksvragen opgesteld. Om deze vragen te beantwoorden is een uitgebreid literatuuronderzoek gehouden, een secundaire analyse van interviews gehouden en een enquête afgenomen onder de bewoners van Valthermond. Daarnaast zijn natuurlijk ook onderzoeksgegevens van externe bronnen (internet) gebruikt voor het beantwoorden van de deelvragen. De deelvragen die voor dit onderzoek zijn opgesteld dienen een antwoord te geven op de centrale hoofdvraag. Zodoende kunnen de afzonderlijke deelvragen ook worden gezien als een opsplitsing van de hoofdvraag. Aan het eind van deze paragraaf wordt uiteindelijk de centrale hoofdvraag beantwoord.

Centrale Hoofdvraag: Kan het NIMBY-gevoel (dat kan leiden tot weerstand/actie), dat heerst onder de bevolking bij de plaatsing van een windmolenpark, worden verminderd door middel van compensatie?!

Er wordt echter begonnen met de antwoorden op de vijf verschillende deelvragen.

Deelvraag 1: Wat zijn de reacties van verschillende actoren bij de bouw van een windmolenpark en wat zijn de verschillende factoren die deze houding veroorzaken?

Volgens verschillende onderzoeken bestaan er verschillende groepen mensen bij de plaatsing van een windmolenpark waarbij elke groep ongeveer dezelfde mening heeft. Ten eerste kan er een onderscheid worden gemaakt tussen voorstanders en tegenstanders van de bouw van een windpark. Voor deze scriptie zijn echter alleen de tegenstanders van de bouw van een windmolenpark van belang, en deze groep kan dan ook weer verdeeld worden in verschillende groepen. De belangrijkste verklaring voor de negatieve reacties op windmolenparken benoemd Wolsink (2000). Hij noemt dit verschijnsel NIMBY (Not-in-my-backyard), en deze NIMBY kan ook worden onderverdeeld in vier verschillende groepen. De klassieke NIMBY behelst de groep mensen die in het algemeen voor de ontwikkeling van windenergie is, maar dat deze ontwikkelingen niet bij deze groep mensen in de eigen omgeving mag worden geplaatst. Daarnaast komt ook de NIABY (Not-in-anybody's-Backyard) veel voor. Deze vorm is ook tegen de ontwikkeling van

windenergie, en daarbij uiteraard ook de plaatsing in de eigen omgeving. De volgende vraag is echter hoe deze negatieve houding wordt veroorzaakt. Dit NIMBY-gevoel wordt veroorzaakt door verschillende negatieve factoren. Deze factoren kunnen worden onderverdeeld in drie verschillende groepen, namelijk: visueel, geluid en veiligheid. Bij de visuele aspecten is de belangrijkste discussie wat voor invloed de plaatsing van een windmolenpark heeft op de beleving van omwonenden. Bijvoorbeeld de inpassing in het landschap vinden mensen erg belangrijk. De moderne windturbines steken namelijk boven alles uit, waardoor ze tot op erg grote afstanden zichtbaar blijven. Daarnaast wordt er de aandacht getrokken door de beweging van de wieken, en kunnen er lichtvariaties ontstaan. Met deze lichtvariaties wordt het begrip slagschaduw bedoeld. Hiermee wordt bedoeld dat de zon achtereenvolgens "niet en wel" door een wiek wordt bedekt, waardoor er lichtvariaties ontstaan die mensen als hinderlijk kunnen interpreteren. De volgende groep noemt de negatieve factor geluid. Bij de moderne turbines is er het aerodynamische, ruisachtige geluid van de wieken of rotorbladen waar te nemen. Dit geluid is echter sterk afhankelijk van de snelheid van de wieken, waardoor de geluidssterkte dus sterk kan variëren. Een veelgehoorde klacht onder de mensen is hierbij dat het slaapgebrek kan opleveren. Ook is er sprake van laagfrequent geluid bij de windturbines. Het is echter niet zeker wat voor schadelijke gevolgen dit geluid heeft voor de omwonenden. Volgens verschillende onderzoekers kan het ziekten opleveren zoals bijvoorbeeld de Vibro-Acoustic Disease (Alves-Pereira, 2007). De laatste groep noemt het begrip veiligheid. Windturbines worden geplaatst onder streng toezicht, maar de kans blijft natuurlijk altijd bestaan dat er iets misgaat tijdens de levensduur van een windmolen. Het is namelijk mogelijk dat er ijsafzetting op de rotorbladen vormt, en vervolgens naar beneden valt. Daarnaast kan er bijvoorbeeld mastbreuk optreden na een blikseminslag. De kans op dergelijke ongelukken is echter erg klein. Daarnaast wordt er onder veiligheid, het welzijn van dieren genoemd. Het kan voorkomen dat vogels de windturbine invliegen, en zodoende een klap van een rotorblad ontvangen. Hierdoor zal de grootte van de vogelpopulatie sterk doen afnemen. Een ander genoemd nadeel van een windmolenpark is de daling in de WOZ-waarde van een huis. De waarde van huizen zal namelijk gaan dalen door de komst van een windmolenpark, omdat het minder aantrekkelijk zal worden om in het gebied te gaan wonen. Dit zijn allemaal voorbeelden van triggers die het negatieve gevoel bij omwonenden kan doen veroorzaken.

Deelvraag 2: Welke vormen van participatie/compensatie kunnen worden gebruikt om het NIMBY-gevoel dat heerst onder de bevolking te doen verminderen?

De initiatiefnemers trachten het NIMBY-gevoel dat heerst onder de bewoners te verbeteren door gebruik te maken van verschillende participatievormen. Door deze vormen denken zij het draagvlak voor de realisering van bijvoorbeeld een windmolenproject te vergroten. Bij participatie worden vervolgens twee hoofdvormen onderscheiden, namelijk: Betrokkenheid bij de ontwikkeling van de plannen en financiële betrokkenheid. De participatie in planning kan variëren van informatievoorziening, inspraak tot medezeggenschap. Aan deze vorm van participatie zijn geen financiële consequenties verbonden, al kan er in het overleg natuurlijk wel gesproken worden over financiële deelneming. Deze financiële deelneming kan worden onderverdeeld in financiële participatie met risico en zeggenschap en financiële participatie zonder risico en zeggenschap. Het verschil tussen beide vormen zit vaak in het verschil tussen het afnemen van een obligatie of een aandeel. Een obligatie is risicoloos, waardoor men een vast bedrag elk jaar krijgt uitgekeerd. Bij een aandeel kan het bedrag echter veel hoger worden, maar het risico blijft bestaan dat het bedrag ook lager uitvalt (eventueel helemaal geen winst).

Deze vormen van participatie kunnen in de praktijk op verschillende manieren worden vormgegeven. Verschillende opties zijn: Profitregeling, financiële participatie van de gemeenschap (obligaties/aandelen, duurzaamheidsfonds/poldermolen, spin-off mogelijkheden en polderstroom. Bij de profitregeling wordt bijvoorbeeld gekeken naar de afstand waarbinnen mensen wonen ten opzichte van een windmolenpark. Bij mensen die binnen ongeveer 800 meter van de molen wonen is er mogelijk meer sprake van een bepaalde mate van hinder dan voor mensen die er verder bij vandaan wonen. Het behoort daarom tot de mogelijkheden om mensen binnen een bepaalde afstand tot het windenergieproject een bepaalde profitregeling aan te bieden. Bij de financiële participatie van de gemeenschap komen bovengenoemde aandelen en obligaties weer terug. De gemeenschap kan dus zelf investeren in nieuwe projecten, en op deze manier kan er meegeprofiteerd worden van de opbrengsten uit windenergie. Bij een

duurzaamheidsfonds/poldermolen, wordt er een fonds opgestart die wordt gevoed door opbrengsten die de windmolen oplevert en eventuele andere duurzame activiteiten. Dit fonds kan vervolgens worden gebruikt om maatschappelijke doelen en/of duurzame activiteiten te ondersteunen. Ook binnen deze vorm van participatie bestaan verschillende modellen. Bij de spin-off mogelijkheden wordt gekeken wat voor mogelijkheden de komst van de windmolen heeft voor de omgeving. Windturbines kunnen bijvoorbeeld worden gecombineerd met investeringen in de toeristisch-recreatieve sector (excursies, bezoekerscentrum etc.). Als laatste mogelijkheid kan het aanbieden van duurzame windenergie tegen een gereduceerd tarief worden gezien als een vorm van participatie. Deze stroom wordt ook wel polderstroom genoemd. Er ligt hier een verband met het principe van zelflevering, maar het verschil is dat het energie niet direct naar het huis van de eigenaar gaat. Het is dus de bedoeling van de initiatiefnemers dat alle bovengenoemde modellen een oplossing kunnen bieden om het NIMBY-probleem te doen oplossen of te doen verminderen. In de antwoorden op de volgende deelvragen zal blijken of dit daadwerkelijk het geval is.

Deelvraag 3: Welke actoren spelen een rol binnen het project Windpark de Drentse Monden? En wat is hun mening over het project?

Het onderzoek binnen deze scriptie richt zich op windmolenpark de Drentse Monden. Hier hebben ongeveer 120 lokaal gevestigde agrariërs de plannen om een groot windmolenpark te bouwen van ongeveer 100 windmolens groot. Het is de bedoeling om deze windmolen te situeren rondom Eerste en Tweede Exloërmond, Nieuw Buinen, Drouwenermond en Valthermond. De exacte positionering van de windmolens is echter nog niet bekend. De initiatiefnemers hebben een voorkeur om de windmolens te bouwen langs de huidige verkavelingsstructuur (meeste winst te behalen). De positionering is echter nog afhankelijk van andere randvoorwaarden zoals LOFAR en het laagvlieggebied van defensie. Het is echter nog helemaal niet zeker dat het windpark er uiteindelijk wel komt. Er zijn heel veel actoren die allemaal een bepaalde mening over het windpark hebben. Volgens de provincie Drenthe bijvoorbeeld kan het niet de bedoeling zijn om de gehele Veenkoloniën helemaal vol te zetten met windmolens. Daarop heeft de provincie besloten om een gebiedsvisie op te stellen samen met enkele betreffende gemeenten omdat zowel de provincie en gemeenten moeten voldoen aan eisen die zijn opgesteld door de Europese Unie aangaande duurzaamheid. Het grote probleem volgens de verschillende overheidslagen (gemeenten + provincie) is de huidige grootte van de plannen van het windmolenpark. Windpark de Drentse Monden is namelijk niet het enige plan wat in dit gebied ligt. Volgens hun moet het park in samenhang worden gezien met windpark Oostermoer en windpark N33. Volgens de gemeenten + provincie is er in het totale gebied (de gehele provincie Drenthe) slechts plaats voor 280 MW aan windmolens, terwijl de huidige plannen maximaal tot 600 MW gaan voor slechts een beperkt gedeelte van het plangebied. Door de huidige grootte zijn de overheden tevens bang voor de effecten op sociaaleconomisch gebied, op het gebied van toerisme en recreatie en op het gebied van gezondheid. Daarnaast vinden zij dat de bewoners iets moeten terugkrijgen voor het geleden leed die is ontstaan bij de komst van een windmolenpark. Het probleem blijft echter dat door de huidige grootte van de plannen van de windmolenparken de uiteindelijke beslissing bij de nationale overheid ligt. De provincie en gemeenten kunnen hun mening aangaande de projecten geven aan het rijk, maar indien het rijk de plannen als nationaal belang beschouwen kunnen zij besluiten dat het project uiteindelijk doorgaat. Ook indien de bewoners, de gemeenten en de provincie het er niet mee eens zijn. Ook is er een secundaire analyse van interviews geweest met andere belangrijke actoren binnen het plangebied. Deze actoren zijn onder te verdelen in vier verschillende groepen, wat betreft hun mening ten opzichte van een groot windmolenpark in de Veenkoloniën. Deze groepen zijn: De initiatiefnemers/voorstanders, tegenstanders, een groep die kritisch is ten opzichte van de plannen maar op dit moment vooral veel vragen heeft, en de groep waarvan een grote meerderheid problemen heeft met de grootschalige opzet van de windparken en de daarmee gepaard gaande aantasting van het landschap. Ook is aan deze actoren gevraagd of zij ideeën hebben of kansen zien hoe het gebied mee kan profiteren van de komst van een windpark. De uitkomsten laten zien dat er uiteraard voor- en tegenstanders zijn van een windmolenpark, waarbij de echte diehard tegenstanders geen enkele kans zien voor compensatie of participatie. Er is echter wel een grote neutrale tussengroep die wel kansen zien voor compensatie en/of participatie, maar hier nog wel kritische kanttekeningen bij plaatst. Meeste vragen gaan dan over het feit of de geboden compensatie wel voldoende is voor het ontstane leed. Verschillende organisaties hebben het

bijvoorbeeld over belangrijke economische pijlers binnen het gebied. De effecten op deze belangrijke economische pijlers zoals, landbouw en toerisme(recreatie) moeten goed worden onderzocht.

Deelvraag 4: Laten de initiatiefnemers voor het project Windmolenpark de Drentse Monden ruimte voor eventuele compensatie/participatie voor omwonenden? (welke mogelijkheden bieden zij?)

Aangezien op het moment van schrijven het nog niet duidelijk was of het uiteindelijke windmolenpark de Drentse Monden er zal komen is het nog lastig te benoemen welke vormen van compensatie en participatie zij zullen bieden aan de omwonenden. Dit komt ook omdat de uiteindelijke positionering van de windmolens nog niet bekend is. Dit komt onder andere door de zogenoemde milieueffectrapportage. De initiatiefnemers trachten namelijk zoveel mogelijk opbrengsten te genereren, en dit kan worden gerealiseerd door de windmolens te bouwen langs de huidige verkavelingsstructuur. Zij kunnen op deze manier de meeste windmolens bouwen. Het is echter ook de grootste ingreep op de ruimtelijke kwaliteit, waardoor er dus keuzes moeten worden gemaakt. Aangezien de opbrengsten voor de initiatiefnemers op het moment van schrijven nog niet precies bekend waren, is er gekozen om de geboden compensatie en/of participatie af te leiden van een vergelijkbaar gerealiseerd project. Deze verschillende opties worden vervolgens voorgelegd aan de bewoners van Valthermond om zodoende hun mening te peilen hierover. De verschillende participatiemogelijkheden zijn:

Obligaties: De bewoner koopt een obligatie van € 500 euro per stuk. Zodoende profiteert hij financieel mee omdat er een rentevergoeding op de obligatie wordt uitgekeerd. Waarschijnlijk zal dit percentage tussen de 7/8 procent liggen.

Mede-eigenaar: De bewoner kan mede-eigenaar worden van het windpark door middel van bijvoorbeeld aandelen(grote bedragen). Het voordeel ten opzichte van obligaties is dat de bewoner veel meer geld kunt verdienen. Het risico is echter dat de bewoner bij het mede-eigenaarschap risicodragend is en resultaat afhankelijk. Zodoende bestaat het risico dat de bewoner misschien wel helemaal geen geld gaat verdienen.

Energiekorting: De bewoner krijgt korting op de energierekening omdat hij dicht bij de windmolens woont. Inwoners die dichtbij het windpark wonen krijgen weer een hogere korting dan mensen die er verder vanaf wonen. Bij windpark Wieringermeer kregen bewoners bijvoorbeeld gemiddeld een korting van € 130 euro per jaar op de energierekening.

Windfonds: De initiatiefnemers willen samen met de bewoners een fonds oprichten van waaruit verschillende initiatieven kunnen worden ondersteund. Een percentage van de exploitatieopbrengsten van het windmolenpark worden vervolgens in het fonds gestort, en de bewoners krijgen over dit fonds daarna de zeggenschap. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat de plaatselijke sportvereniging een nieuw speeltoestel nodig heeft. Deze kan dan eventueel worden gefinancierd door het windfonds. Ook kan bijvoorbeeld de dreigende sluiting van het plaatselijke zwembad worden tegengegaan met geld uit dit fonds.

Participatiepanel: Door deel te nemen aan het participatiepanel neemt de bewoner deel aan het planningsproces van het windmolenpark. De bewoner kan hierdoor bijvoorbeeld aangeven welke positionering van de windmolens zijn voorkeur heeft. Ook kunnen kleur en grootte van de windmolens hier bijvoorbeeld een rol in spelen. De initiatiefnemers willen de bewoner zijn mening graag horen in het proces, zodat ze samen met de bewoners een windmolenpark kunnen realiseren.

Dit zijn de verschillende participatiemogelijkheden die gesteld zijn aan de bewoners, waarover hun mening over werd gehoord. De eerste drie mogelijkheden behoren tot de financiële mogelijkheden. Het windfonds behoort tot een maatschappelijke vorm van participatie en het participatiepanel behoort tot de mogelijkheid tot participatie in het proces.

Deelvraag 5: Wat zijn de uitkomsten van de enquêtes die gehouden zijn in het gebied over het verminderen van hun negatieve perceptie door middel van participatie/compensatie?

Om de mening van de bewoners binnen het plangebied in beeld te brengen is er gekozen om een enquête af te nemen. Er is gekozen om deze enquête af te nemen onder bewoners van het dorp Valthermond. Dit dorp ligt aan de rand van het plangebied, en het ligt daardoor in de lijn der verwachting dat zij het meest gevoelig zijn voor compensatie/participatie. Bij alle huishoudens in Valthermond is er een enquête in de brievenbus gedaan, en daarnaast kon de enquête worden ingevuld tijdens de ledenvergadering van de

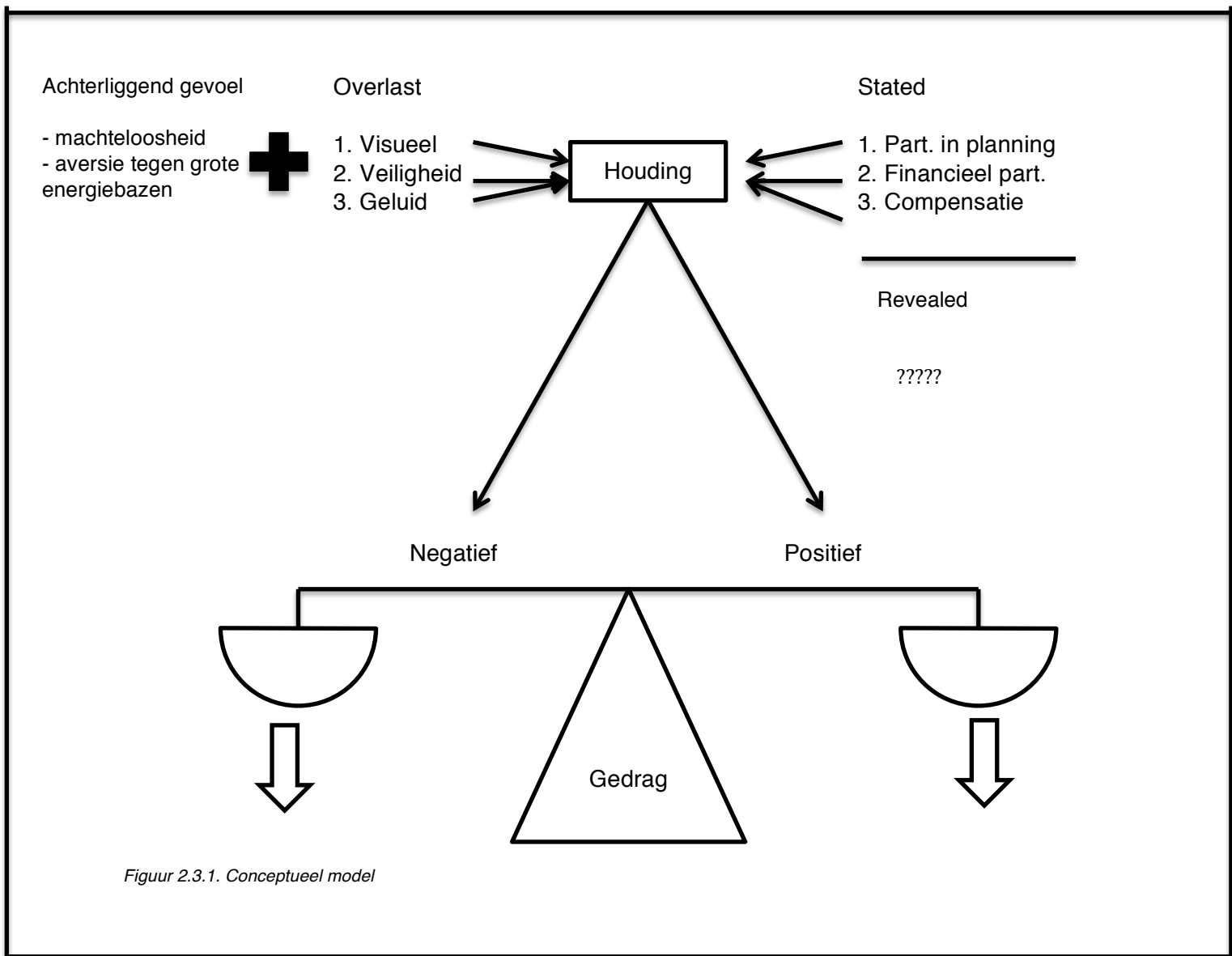
voetbalvereniging, bij het plaatselijke zwembad en tijdens een hardloopwedstrijd in Valthermond. Uiteindelijk zijn er 1500 enquêtes verspreid en zijn er 227 retour gekomen, wat een responspercentage van 15,13% oplevert. Alle enquêtes zijn vervolgens in het statistische programma SPSS ingevoerd, en daarna uitvoerig geanalyseerd. Het eerste gedeelte van de enquête onderzocht of er sprake was van een NIMBY-gevoel onder de bewoners in het plangebied. De conclusie van dit gedeelte was dat er sprake was dat 19% van de bewoners te maken had met een gevoel dat te omschrijven was als een NIMBY. Deze mensen waren dus voor de ontwikkeling van windenergie in het algemeen, maar geen ontwikkeling van een windmolenpark in zijn/haar eigen omgeving. De NIABY(not-in-anybody's-Backyard) herbergde de grootste groep bewoners namelijk 36,6% van het totaal. Het tweede gedeelte beschreef vervolgens waardoor de negatieve houding die de bewoners hadden bij de komst van windmolenpark de Drentse Monden uiteindelijk door ontstond. De conclusie was uiteindelijk dat de verlaging van de WOZ-waarde, het verpesten van het uitzicht en dat alleen de initiatiefnemers er van profiteren de belangrijkste redenen waren, die het negatieve gevoel deden ontstaan. Het derde gedeelte beschreef de poging van de initiatiefnemers bij andere windmolenparken om dit negatieve gevoel te doen omslaan in een positieve. Zij trachten dit te bereiken door middel van participatie en/of compensatie. De bewoners in het plangebied van de Drentse Monden hebben het meest positief gereageerd op de participatiemogelijkheden waarvan iedereen van kan profiteren. Deze twee participatievormen zijn het geven van een energiekorting en het oprichten van een windfonds van waaruit maatschappelijke activiteiten kunnen worden ondersteund. Wat vervolgens onderzocht is, is het feit of de bewoners zich nog zullen verzetten of zij worden gecompenseerd op de voorgestelde manieren. Ook bij deze stellingen werden de participatievormen waarvan iedereen kan profiteren het positiefst gewaardeerd. Al moet hierbij wel worden opgemerkt dat de meeste bewoners zich waarschijnlijk blijven verzetten tegen de komst van de windmolens, ook al worden ze op de beschreven manieren gecompenseerd. Uiteindelijk werd dit hoofdstuk afgesloten met de belangrijkste vraag van deze scriptie. Helpt de participatie eigenlijk wel om de negatieve houding die de bewoners nu hebben in het plangebied te doen omslaan in een positieve. Wat opviel in dit hoofdstuk is dat mensen verwachten dat de houding van andere mensen in het plangebied wel wordt verbeterd door de verschillende participatievormen. Hun eigen houding daarentegen wordt echter niet verbeterd door gebruik te maken van de verschillende participatievormen. De uiteindelijke conclusie was dat de houding van 34,4% van de bewoners in beperkte mate is verbeterd door gebruik te maken van verschillende vormen van participatie en/of compensatie. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat de bewoners die de stelling neutraal hadden beantwoord ook worden meegenomen als bewoners die een positievere houding hebben gekregen door de participatie/compensatie. Nu er een antwoord is gegeven op alle deelvragen kan er een antwoord worden gegeven op de centrale hoofdvraag. Eigenlijk is deze al beantwoord, door de verschillende antwoorden op de deelvragen, maar voor de duidelijk zal deze nog één keer beknopt worden weergegeven.

Centrale hoofdvraag: Kan het NIMBY-gevoel (dat kan leiden tot weerstand/actie), dat heerst onder de bevolking bij de plaatsing van een windmolenpark, worden verminderd door middel van compensatie?!

Bij de plaatsing van een windmolenpark heerst er onder een grote groep van de bevolking een NIMBY-gevoel. Met dit gevoel wordt bedoeld dat de bewoners wel voor de ontwikkeling van windenergie is, maar niet in zijn eigen omgeving. Deze negatieve perceptie wordt veroorzaakt door visuele aspecten, geluidsoverlast en gevaar voor de veiligheid. Om dit NIMBY-gevoel op te lossen of te doen verminderen trachten de initiatiefnemers participatie en/of compensatie te gebruiken voor de bewoners. Deze participatie kan onderverdeeld worden in participatie in planning en financiële participatie. Al komen deze twee vormen in de praktijk in meerdere vormen voor. Voorbeelden hiervan zijn obligaties, aandelen, windfonds, duurzaamheidsfonds, poldermolen, spin-offmogelijkheden en polderstroom. Om te onderzoeken of deze participatiemogelijkheden helpen om het NIMBY-gevoel te verminderen of op te lossen is er gebruik gemaakt van een case. Voor het onderzoek is gekozen voor Windmolenpark de Drentse Monden. Eerst zijn verschillende actoren zoals provincie, gemeenten en andere belangrijke actoren binnen het plangebied aan het woord geweest door middel van een secundaire analyse van artikelen en interviews. Als laatste onderdeel kwamen de belangrijkste actoren aan het woord, namelijk de bewoners binnen het plangebied. Hun mening werd gevraagd aan de hand van een enquête, die is verspreid onder de bewoners van

Valthermond. Eerst werd er onderzocht of er sprake is van een NIMBY-gevoel bij deze mensen. Het bleek dat er bij 19% van de geënquêteerden z'n gevoel heerste. Het grootste gedeelte van de geënquêteerden hadden last van een NIABY-gevoel. Het volgende gedeelte beschreef waardoor deze negatieve perceptie ontstond. Hieruit bleek dat de verlaging van de WOZ-waarde, het verpesten van het uitzicht en dat alleen de initiatiefnemers er van profiteren de belangrijkste redenen waren. Het laatste gedeelte liet zien of de participatie voor deze bewoners daadwerkelijk hielp. De conclusie was dat de bewoners het meest gevoelig waren voor participatie en/of compensatie waarvan alle mensen binnen het plangebied kunnen profiteren. Als laatste onderdeel werd eigenlijk de hoofdvraag beantwoord van deze scriptie. Uiteindelijk hebben slechts 34,4% van de geënquêteerden geantwoord dat hun mening in beperkte mate is verbeterd door gebruik te maken van participatie. Hierbij moet echter wel worden opgemerkt dat er bij deze conclusie ook de antwoordmogelijkheid Niet Eens/ Niet oneens mee is gerekend.

Nu het antwoord op de centrale hoofdvraag is gegeven wordt het conceptueel model er nog eenmaal bijgehaald. Dit wordt gedaan om te bekijken om al bovenstaande informatie te beschrijven in de woorden van het conceptueel model.

Figuur 2.3.1. Conceptueel model

Het conceptueel model laat zoals eerder vermeld een weegschaal zien die in evenwicht is. Bij de case in deze scriptie is er geen sprake van een evenwichtssituatie. Het negatieve gevoel overheerst namelijk bij

windpark de Drentse Monden. Maar liefst 67,7% van de ondervraagden vindt namelijk windmolenpark de Drentse Monden geen goed idee. Dit negatieve gevoel wordt veroorzaakt volgens het conceptueel model door overlast (visueel, geluid en veiligheid) en het achterliggende gevoel. De enquête heeft ook getracht om te onderzoeken waar dit negatieve gevoel door wordt veroorzaakt. Uit deze enquête blijkt vervolgens dat de daling van de WOZ-waarde, het verpesten van het uitzicht en dat alleen de initiatiefnemers ervan profiteren de belangrijkste redenen zijn waarom de weegschaal de negatieve kant op hangt. De initiatiefnemers willen er voor zorgen dat de weegschaal weer in evenwicht komt of zelfs de positieve kant op gaat hangen. Zij trachten dit te bereiken door de verschillende participatievormen (zoals ook staat afgebeeld in het conceptueel model). Uit de enquête blijkt vervolgens dat de energiekorting en het ontstaan van een windfonds het positiefst worden gewaardeerd door de bewoners. Ook leiden deze vormen van participatie het minst tot verzet. De initiatiefnemers zullen dus waarschijnlijk deze vormen (en de overige participatievormen) inzetten om de weegschaal te doen kantelen. Als laatste is er dus onderzocht of de weegschaal daadwerkelijk is gekanteld. Wat blijkt uit de enquête is dat de ondervraagden zich wel kunnen voorstellen dat de weegschaal in het algemeen kan worden gekanteld door gebruik te maken van participatie. Ze kunnen zich namelijk in 69,6% van de gevallen voorstellen dat de houding van andere personen in beperkte mate wordt verbeterd door gebruik te maken van participatie. Hierbij zijn de antwoordmogelijkheden niet eens/niet oneens, eens en volledig eens meegerekend. Als er alleen wordt gekeken naar de vraag of de eigen houding is verbeterd door gebruik te maken van de verschillende participatiemogelijkheden dan zal de weegschaal in 34,4% kantelen richting het evenwicht of naar de positieve kant.

5.2. Reflectie

In deze paragraaf wordt er een korte reflectie gegeven op dit onderzoek. Hierbij komen ook een aantal discussiepunten naar voren, waarbij logischerwijs deze punten ook kunnen worden meegenomen als suggesties voor vervolgonderzoek. Daarnaast wordt er in dit hoofdstuk ook iets gezegd over de toepasbaarheid van de conclusies van deze scriptie op andere cases.

Een beperking in de bestaande wetenschappelijke literatuur over de reacties ten opzichte van de plaatsing van windmolens is dat er vrijwel niets wordt vermeld over hoe het negatieve gevoel moet worden opgelost of verminderd. De huidige literatuur gaat nagenoeg alleen maar over hoe het gevoel ontstaat. Daarnaast wordt het publiek of de gemeenschap vaak simplistisch gezien, er wordt weinig tot geen rekening gehouden met bijvoorbeeld sociale netwerken of de sociale identiteit. De belangrijkste doelstelling van het onderzoek werd het onderzoeken of de houding van bewoners bij een windmolenpark kan worden verbeterd door gebruik te maken van participatie en/of compensatie. Deze scriptie heeft hierdoor een wat meer subjectief karakter gekregen, aangezien het is gebaseerd op de mening van een aantal mensen.

Om een antwoord te geven op de centrale hoofdvraag is er een enquête opgesteld. Deze enquête heeft in belangrijke mate een bijdrage geleverd aan de resultaten van dit onderzoek, en heeft zodoende een duidelijk beeld gegeven hoe bewoners van de geboden participatie en/of compensatie vonden. Bij de verwerking van de enquêtes bleken er echter ook een aantal nadelen te zijn. Zo waren niet alle enquêtes volledig ingevuld, en werden sommige vragen verkeerd geïnterpreteerd door de geënquêteerde zodat sommige resultaten iets anders uit zullen vallen dan wat de bewoners oorspronkelijk bedoelden. Het bleek ook erg lastig om goede vragen voor de enquête op te stellen om het juiste antwoord wat mensen bedoelen te achterhalen. Hierbij komt het verschil tussen de stated preference en de revealed preference weer terug. Met stated preference wordt bedoeld wat er letterlijk gezegd wordt. De revealed preference betekent daarentegen wat er exact bedoeld wordt met het antwoord. Er kan dus als het ware iets anders gezegd worden, dan wat er bedoeld wordt. Uiteindelijk zijn de vragen op de enquête redelijk duidelijk opgesteld, zodat dit probleem is voorkomen. Daarnaast heeft de redelijke respons (15,13%) op de enquête er wel aan bijgedragen dat dit onderzoek betrouwbare resultaten als output heeft geproduceerd.

Aan het begin van het onderzoek werd verwacht dat de respons op de enquête automatisch wel hoog kwam te liggen, vanwege de grote betrokkenheid die er leeft onder de bewoners in het plangebied. Uiteindelijk viel het verwachte automatisme dat zal leiden tot een hoge respons toch een beetje tegen, en moesten de bewoners nog behoorlijk worden gestimuleerd om de enquête in te vullen. Persoonlijk viel het ook tegen dat de toegezegde data door betrokken organisaties lang op zich liet wachten, en zodoende liep de afronding van de studie toch nog onnodige vertraging op. Vooral het spreekwoord de laatste loodjes wegen het zwaarst is een zeer goed toepasbare uitdrukking voor deze scriptie. Toch is het proces uiteindelijk nog redelijk soepel verlopen, en zijn er duidelijke conclusies opgesteld die ook weer moeten worden gereflecteerd. Vanwege de beperkte tijd die beschikbaar was voor deze scriptie is er gekozen om alleen bewoners van het dorp Valthermond de enquête voor te leggen. Omdat dit dorp aan de rand van het plangebied ligt, en hierdoor waarschijnlijk het meest gevoelig lijkt te zijn voor compensatie en participatie, is het niet mogelijk om vast te stellen dat men in het gehele plangebied er zo over denkt. Het is sowieso erg lastig om de resultaten van de case windpark de Drentse Monden toe te passen op andere cases. Daardoor is het onderzoek te beperkt, en hadden er misschien wel meerdere cases moeten worden getoetst. Daarnaast laat deze scriptie ook niet zien wat voor mensen er in het gebied wonen (demografische kenmerken), het kan bijvoorbeeld zo zijn dat er sprake is van een gebied die bestaat uit arme gezinnen en zodoende erg weinig te besteden hebben. Het is dan bijvoorbeeld mogelijk dat dit soort mensen veel gevoeliger zijn voor de compensatie of participatie. Het is namelijk te verwachten dat de rijke mensen minder snel geneigd nemen met een energiekorting van bijvoorbeeld 50 euro dan arme mensen.

Dit zijn dan ook redenen die achteraf in het onderzoek hadden moeten worden meegenomen. Achteraf was het voor de objectiviteit van het onderzoek beter geweest dat alle dorpen de mogelijkheid moeten hebben gehad om de enquête in te vullen. Als dit was gebeurd waren de resultaten van het onderzoek ook beter toepasbaar op andere cases die betrekking hebben tot de plaatsing van windmolenparken. Hetzelfde geldt voor het meenemen van verschillende demografische kenmerken van de bevolking, zoals bijvoorbeeld inkomen. Deze discussiepunten zijn uiteraard ook aanbevelingen voor vervolgonderzoek, en worden zodoende in de volgende paragraaf nog een keer genoemd.

5.3. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De in deze scriptie gevonden resultaten kunnen een stimulans bieden voor verder onderzoek. Het onderzoek beschreven in deze scriptie laat namelijk voldoende aanknopingspunten achter die verder onderzoek nodig heeft. Een mogelijkheid kan bijvoorbeeld zijn, dat er wordt onderzocht of mensen gevoeliger zijn voor compensatie/participatie naarmate de afstand tot de windmolens toeneemt. Voor de case Windmolenpark de Drentse Monden was dit nog niet mogelijk, omdat de uiteindelijke positionering van de windmolens nog niet exact bekend was.

Een volgend voorstel voor vervolgonderzoek is het meenemen van de eerder genoemde demografische kenmerken. Voor dit onderzoek heeft de onderzoeker meer interesse in de demografische kenmerken van de bewoners, dan in de afstand tot de windmolens. Arme mensen zijn bijvoorbeeld meer gevoelig voor participatie/compensatie dan rijke mensen?!

Daarnaast is het van belang om een onderzoek uit te voeren die ook redelijk toepasbaar is op andere cases. Dit kan worden bereikt door een zo uitgebreid mogelijke enquête op te stellen en deze vervolgens uit te delen aan alle bewoners van het plangebied. Zodoende komt de perceptie van het gehele plangebied in beeld, en niet zoals in deze scriptie van een beperkt gedeelte van het plangebied.

Ook kan er een onderzoek plaats vinden die onderzoekt of de triggers die de negatieve perceptie veroorzaken ook op andere manieren kan worden opgelost dan door participatie en/of compensatie. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een nieuwe vorm van windmolens die veel minder geluid maakt dan de vorige.

Als laatste aanbeveling kan er gekozen worden voor het maken van een soort van vergelijkend onderzoek die het onderzoek uit deze scriptie vergelijkt met andere cases waarbij er sprake is van een NIMBY-gevoel (dus niet perse een plaatsing van een windmolenpark). Uit de resultaten zal dan blijken bij wat soort projecten dit gevoel het sterkst is, en hoe hier mee moet worden omgegaan in de toekomst.

Literatuurlijst

- Alves-Pereira, M., Castelo Branco, N.A.A. (2007) *In-home wind turbine noise is conducive to Vibroacoustic Disease*. Proceedings of the 2nd International Conference on Wind Turbine Noise: Lyon.
- Arnstein, S.R. (1969), A Ladder of Citizen Participation. *American Institute of Planners*, Vol. 35(4), 216-224.
- Bell, D., Gray, T., Haggett, C. (2005). The 'social gap' in wind farm siting decisions: Explanations and policy responses. *Environmental Politics*, 14(4), 460-477.
- Berenschot (2011). *Achtergrond Rapport: Voorbeelden participatieopties windenergieprojecten*. Rapport: 43267. Utrecht: Berenschot Groep. B.V.
- Berg, van den F., Pedersen, E. Bouma & J., Bakker (2008). *Project WINDFARMperception – Visual and acoustic impact of wind turbine farms on residents*. Final report. Groningen & Goteborg: Universiteit Groningen, UMCG & Universiteit Goteborg.
- Borger-Odoorn (2010). *Structuurvisie Borger-Odoorn*. Projectnummer: 285607. Assen: Grontmij
- Cowell, R., Bristow, G., & Munday, M. (2011). Acceptance, acceptability and environmental justice: the role of community benefits in wind energy development. *Journal of Environmental Planning and Management*, 54(4), 539-557.
- Devine-Wright, P. (2005). Beyond NIMBYism: towards an integrated framework for understanding public perceptions of wind energy. *Wind Energy*, 8(2), 125–139.
- Drewitt, A.L., Langston, R.H.W. (2006) Assessing the impacts of wind farms on birds. *Ibis*, 148(1), 29-42.
- Elzinga en Oterdoorn Procesmanagement (2012). *Gebiedsvisie Windenergie Fase 1: resultaten interviews / gesprekken*. Haren: Elzinga & Oterdoorn Procesmanagement.
- Gross, C. (2007). Community perspectives of wind energy in Australia: The application of a justice and community fairness framework to increase social acceptance. *Energy Policy*, 35(5), 2727-2736.
- Hindmarsh, R. (2010). Wind Farms and Community Engagement in Australia: A Critical Analysis for Policy Learning East Asian Science. *Technology and Society*, 4(4), 541-563.
- Jegen, M., Audet, G. (2011). Advocacy coalitions and wind power development: Insights from Quebec. *Energy Policy*, Article in Press.
- Kor, R. en G. Wijnen (2005), *Essenties van project- en programmamanagement*, Kluwer, Deventer
- Musall, F.D., Kuik, O. (2011). Local acceptance of renewable energy: A case study from southeast Germany. *Energy Policy*, 39(6), 3252-3260.
- Olsen, B.E. (2010). Wind Energie and Local Acceptance: How to Get Beyond the Nimby Effect. *European Energy and Environmental Law Review*. 19(5) 239-251.

- Pasqualetti, M.J. (2011). Opposing wind energy landscapes: A search for common cause *Annals of the Association of American Geographers*. 101(4), 907-917.
- Pröpper, I., & D. Steenbeek (1999), *De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders*. Coutinho, Bussum
- Provincie Drenthe (2010). *Omgevingsvisie Provincie Drenthe*. Assen: Provincie Drenthe
- Richman, B.D. (2002) Mandating Negotiations to Solve the NIMBY problem: A creative regulatory response. *Journal of environmental law*. 20(1) 223-236.
- RIVM (2008). *Windturbines: Invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden*. Briefrapport: 609333002/2008. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).
- Senternovem (2009). *Participatie in windenergieprojecten*. Rapport 1. Utrecht: Agentschap NL
- Sijmons, D. (2011) "Energie: ruimte, emotie en economie" in Noorman, K. J. & De Roo, G. (2011) "Energie-landschappen - de 3de generatie; over regionale kansen op het raakvlak van energie en ruimte" In boekvorm, Assen (NL)
- Teisman, G.R. (2005), *Publiek management op de grens van chaos en orde: over leidinggeven en organiseren in complexiteit*. Sdu Uitgevers bv, Den Haag.
- Toke, D., Breukers, S. & Wolsink, M. (2008). Wind power deployment outcomes: How can we account for the differences? *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 12(4), 1129-1147.
- Windpark de Drentse Monden (2012). *Windpark de Drentse Monden, wie, wat en waarom? FAQ*. Geraadpleegd op datum 26-09-2012 via <http://www.dedrentsemonden.com/veelgestelde-vragen.html>.
- Windpark de Drentse Monden (2011). *Het project Windpark de Drentse Monden Leaflet*. Geraadpleegd op datum 26-09-2012 via <http://www.dedrentsemonden.com/images/stories/leaflet-windpark-de-drentse-monden.pdf>. Enschede: Raedthuys Pure Energie
- Wolsink, M. (2000). Wind power and the NIMBY-myth: institutional capacity and the limited significance of public support. *Renewable Energy*, 21(1), 49-64.

Bijlage:

Er zijn binnen deze scriptie 3 verschillende bijlagen. De eerste bijlage laat de originele enquête zien zoals die op verschillende manieren is verspreid binnen Valthermond. De tweede bijlage laat de uitwerkingen zien van het onderzoeksbureau Elzinga en Oterdoom. Op deze uitwerkingen is de secundaire analyse uitgevoerd die is beschreven in paragraaf 3.3.2.

De laatste bijlage zijn de verschillende uitgebreide frequentietabellen van de enquête. Deze uitwerkingen laten de gehele tabel zien, zoals deze is gegeven door het statistische programma SPSS.

Enquête Participatie bij Windmolenpark de Drentse Monden

Zoals u waarschijnlijk al weet zijn er plannen om een groot windmolenpark van 110 turbines te bouwen in uw achtertuin. Om de mening van u als bewoner beter in beeld te brengen wil ik u graag enkele stellingen voorleggen. Want ter afsluiting van mijn master Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen, doe ik (Kevin van Dijk, wonende te Valthermond) een onderzoek of de houding van bewoners ten opzichte van windenergie verbeterd kan worden door middel van participatiemogelijkheden. Bij de komst van een windmolenpark worden u in de praktijk namelijk enkele mogelijkheden (participatie/compensatie) geboden om uw houding t.o.v. windmolenpark de Drentse Monden te doen verbeteren. Mijn scriptie zal over dit onderwerp gaan, zodat ik eventueel kan laten zien of participatie bij windmolenprojecten in de toekomst een nog belangrijker onderwerp zal worden bij de planning van een windmolenproject. Ik wil uw daarom enkele stellingen voorleggen met betrekking tot dit onderwerp. Deze enquête kan tevens digitaal worden opgevraagd door mij even een e-mail te sturen (vandijk_kevin@hotmail.com), onder alle ingeleverde enquêtes wordt tevens één boekenbon ter waarde van €15,-euro verloot (er wordt contact met u opgenomen via uw (e-mail)-adres.

Uw naam (niet verplicht):
 Woonplaats:
 (e-mail)-adres (niet verplicht):

Uw houding ten opzichte van windenergie:

Stellingen:	1 Volledig oneens	2 Oneens	3 Niet eens/ niet oneens	4 Eens	5 Volledig eens	9 Weet niet/nvt
A1 Ik ben er bewust van dat de fossiele brandstoffen opraken en er zodoende duurzamere brandstoffen moeten worden gebruikt.	()	()	()	()	()	()
A2 Ik ben voor het gebruik van windenergie op land	()	()	()	()	()	()
A3 Ik vind een windmolenpark van 110 turbines in de Drentse Veenkoloniën best een goed idee	()	()	()	()	()	()

Waarom wil ik geen windmolenpark in mijn achtertuin (alleen invullen indien A3 negatief is beantwoord):

Stellingen	1 Volledig oneens	2 Oneens	3 Niet eens/ niet oneens	4 Eens	5 Volledig eens	Hoe belangrijk ?
Ik wil geen windmolenpark in mijn achtertuin want:						
B1 Alleen de boeren (initiatiefnemers) profiteren hiervan	()	()	()	()	()	()
B2 ik heb gewoon het gevoel dat er überhaupt niet naar mijn mening wordt geluisterd.	()	()	()	()	()	()
B3 Mijn uitzicht wordt verpest door de windmolens	()	()	()	()	()	()
B4 ik ben bang heel veel hinder te ondervinden van de slagschaduw die het veroorzaakt.	()	()	()	()	()	()
B5 ik ben bang heel veel hinder te ondervinden door het geluid (ook laagfrequent) die het veroorzaakt.	()	()	()	()	()	()
B6 ik ben bang voor de overige gezondheidsrisico's (zoals hoofdpijn/duizelingen) die een windmolen veroorzaakt.	()	()	()	()	()	()
B7 Ik ben bang dat er iets gebeurt met de windmolen zoals bijvoorbeeld mastbreuk of dat er een wiek naar beneden valt. (ongelukken)	()	()	()	()	()	()
B8 Door de komst van een windmolenpark gaat de WOZ-waarde van mijn huis naar beneden, en kan ik mijn huis in de toekomst niet meer verkopen.	()	()	()	()	()	()
B9 De windmolens zorgen voor een hoger aantal van vogels/vleermuizen sterfte, omdat deze dieren in de molen vliegen.	()	()	()	()	()	()

Kunt u in de laatste kolom aangeven welke reden voor uw het belangrijkste is, waarom u geen windmolenpark wilt hebben in uw achtertuin. Daarbij is het cijfer 1 = het belangrijkste en 9 = het minst belangrijk. (Dus van 1 tot en met 9 aangeven)

Het volgende gedeelte van deze enquête gaat over mogelijkheden die bij andere windmolenparken aan de bewoners werd gegeven, om hun houding ten opzichte van het windmolenpark te verbeteren.

Ik wil deze mogelijkheden graag aan u voorleggen, en dan uw mening horen ten aanzien van participatie/compensatie in windmolenpark de Drentse Monden. Ik zal beginnen om de verschillende participatiemogelijkheden te noemen, en daarbij een korte uitleg verschaffen. Daarnaast zal ik kort de voor u als bewoner genoemde voordelen noemen.

Obligaties: Ik koop een obligatie van € 500 euro per stuk. Zodoende profiteer ik financieel mee omdat er een rentevergoeding op de obligatie wordt uitgekeerd. (U moet hierbij denken aan een percentage van ongeveer 7/8%)

Mede-eigenaar: U kunt mede-eigenaar worden van het windpark door middel van bijvoorbeeld aandelen (grote bedragen). Het voordeel ten opzichte van obligaties is dat U veel meer geld kunt verdienen. Het risico is echter dat U bij het mede-eigenaarschap risicodragend en resultaatafhankelijk bent, zodat U misschien wel helemaal geen geld gaat verdienen.

Energiekorting: U krijgt korting op uw energierekening omdat u dicht bij de windmolens woont. Inwoners die dichtbij het windpark wonen krijgen weer een hogere korting dan mensen die er verder vanaf wonen. Bijvoorbeeld: Bij windpark Wieringermeer kregen bewoners bijvoorbeeld gemiddeld een korting van € 130 euro per jaar op de energierekening.

Windfonds: De initiatiefnemers willen samen met de bewoners een fonds oprichten van waaruit verschillende initiatieven kunnen worden ondersteund. Een percentage van de exploitatieopbrengsten van het windmolenpark worden in het fonds gestort, en de bewoners krijgen over dit fonds daarna de zeggenschap. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat de plaatselijke sportvereniging een nieuw toestel nodig heeft. Deze kan dan worden gefinancierd door het windfonds. Of de dreigende sluiting van het plaatselijke zwembad kan eventueel worden tegengegaan door geld uit dit fonds.

Participatiepanel: Door deel te nemen aan het participatiepanel neemt u deel aan het planningsproces van het windmolenpark. U kunt hierdoor bijvoorbeeld aangeven welke positie van de windmolens uw voorkeur heeft. Ook kunnen kleur en grootte van de windmolens hier bijvoorbeeld een rol in spelen. De initiatiefnemers willen uw mening graag horen in het proces, zodat ze samen met u een windmolenpark kunnen realiseren.

Hieronder worden enkele stellingen over de participatiemogelijkheden gesteld waar ik uw mening over vraag. C1 tot en met C3 zijn financiële mogelijkheden, C4 is een maatschappelijke mogelijkheid en C5 behoort tenslotte tot de mogelijkheid tot participatie in het proces zelf.

Stellingen	1 Volledig oneens	2 Oneens	3 Niet eens/ niet oneens	4 Eens	5 Volledig eens	Voor welk gekozen ?
Ik sta positiever ten opzichte van de komst van een windmolenpark rond mijn dorp, omdat..						
C1 Ik een obligatie kan kopen. Zodoende profiteer ik financieel van de komst van een windmolenpark.	()	()	()	()	()	()
ik zou me waarschijnlijk niet (meer) verzetten tegen de windmolens als ik op deze wijze gecompenseerd word	()	()	()	()	()	
C2 Ik mede-eigenaar kan worden. Zodoende kan ik veel geld verdienen (maar eventueel ook verliezen).	()	()	()	()	()	()
ik zou me waarschijnlijk niet (meer) verzetten tegen de windmolens als ik op deze wijze gecompenseerd word	()	()	()	()	()	
C3 Door de energiekorting iedereen in het plangebied profiteert van het windmolenpark.	()	()	()	()	()	()
ik zou me waarschijnlijk niet (meer) verzetten tegen de windmolens als ik op deze wijze gecompenseerd word	()	()	()	()	()	
C4 Door de komst van het windfonds maatschappelijke activiteiten in mijn dorp zullen worden gestimuleerd	()	()	()	()	()	()
ik zou me waarschijnlijk niet (meer) verzetten tegen de windmolens als ik op deze wijze gecompenseerd word	()	()	()	()	()	
C5 Ik mee heb gepreut in het planningsproces en zodoende het gevoel heb dat er naar me is geluisterd.	()	()	()	()	()	()
ik zou me waarschijnlijk niet (meer) verzetten tegen de windmolens als ik op deze wijze gecompenseerd word	()	()	()	()	()	

Bijlage B: Uitwerkingen Interviews

Tegenwind Hunzedal, de heren Rietveld en Sijsma

1	De vereniging heeft een negatief standpunt ten opzichte van de komst van een windmolenpark in de Drentse Veenkoloniën. Dit is voornamelijk gebaseerd op twee verschillende redenen, namelijk: <ol style="list-style-type: none"> 1. De keuze voor windenergie begint een halsstarrige keuze te lijken 2. Het besluitvormingsproces verloopt niet netjes
2	Nee, door de komst van windparken is er vooral economische schade. Om de economische problemen en de krimp juist tegen te gaan zijn in dit gebied verschillende ontwikkelingen en initiatieven tot stand gebracht o.a. op het gebied van natuur, recreatie, natuurproject van de Hunze, het bevaarbaar maken van de kanalen en het project van het Veen naar de Hondsrug. Dit wordt opgepikt, er komen leuke initiatieven. Als hier windturbines komen, zullen nieuwe initiatieven doodbloeden, doordat mensen hier niet meer naar toekomen. Ook investeringen zullen stoppen. De grootste oorzaak van waardedaling van huizen is krimp. Door de komst van windturbines zal dit probleem verergeren.
3	Zorg is dat het profijt alleen bij de boer terechtkomt: 25.000 euro per jaar voor het verpachten van de grond of 200.000 euro per jaar netto voor een turbine in eigen beheer (maar wel met ondernemersrisico). Door middel van de coöperatiegedachte kunnen lasten en baten worden verdeeld. Cruciaal is dat er geen schade ontstaat: voor- en nadelen moeten met elkaar in balans zijn.

GGD Drenthe, mevrouw Wijerink (gemeentelijke gezondheidsdienst)

1	Neutraal standpunt.
2	Lokale baten, die terug kunnen vloeien naar de gemeenschap. Begrip kweken voor elkaars motieven (voor- en tegenstanders)
3	-

Vereniging windpark Greveling, de heren Speelman en Hoiting (onderdeel windpark Oostermoer)

1	Positief standpunt. Windenergie is onderdeel van de duurzame energiemix. In dit gebied zijn hiervoor de mogelijkheden. Een aantal boeren wilde al windenergie, en met de planologische aanduiding als zoekgebied is het hier nu mogelijk. De landbouwsubsidies worden veranderd, daarom wordt vooruit gedacht om een inkomen te genereren.
2	In het gebied is geen middenstand. Daardoor is het voor verenigingen lastig om sponsoring te krijgen voor activiteiten. Ook het voorbestaan van buurthuizen is een zorgpunt. Door de komst van de windmolens ontstaan er inkomsten bij de boeren, bij de gemeente en het streven is dat de hele bevolking in het gebied hiervan profiteert. Hier zijn verschillende mogelijkheden voor. Mensen moeten alleen niet het gevoel krijgen dat ze worden omgekocht. Daarom zouden de initiatiefnemers het toejuichen wanneer bewoners zelf ook met ideeën en suggesties komen.
3	<ul style="list-style-type: none"> • Opbrengsten in een gezamenlijke pot stoppen (fonds) waaruit jaarlijks een uitkering kan worden gefinancierd. • Een gedeelte van de opbrengst gaat naar dorpsverenigingen • Energie wordt gezamenlijk ingekocht, wat korting geeft op de energierekening • Bewoners kunnen participeren, door obligaties te kopen. <p>Hier willen de boeren graag samen met de bevolking over doorpraten. Het is niet de bedoeling dat alleen de boeren er beter van worden. Wanneer door een externe organisatie windturbines worden geplaatst, heeft het gebied sowieso geen profijt.</p>

De Heer Elerie, privé persoon

1	Redelijk positief. Het zoekgebied moet echter worden ingeperkt op basis van duidelijke criteria.
2	Kansen: de bewoners iets teruggeven (compensatie).
3	Compensatie in het ruimtelijke vlak, positieve elementen toevoegen aan het landschap (recreatieterrein, fietspaden, een park, zwemplas). De heer Elerie pleit ervoor om het windpark ook echt als een park in te richten en de recreatieve voorzieningen in dit park zelf een plek te geven.

Groenpark Boerveen, de heer Mentink (onderdeel windpark Oostermoer)

1	Positief standpunt. De noodzaak van duurzame energie wordt ingezien. De rijksoverheid streeft naar 14 procent van duurzame energie, wat betekent dat ook windenergie een bijdrage moet leveren. In de Veenkoloniën zijn hier goede mogelijkheden voor.
2	Ja, windenergie is een eerste initiatief om vanuit de landbouw fors bij te gaan dragen aan duurzame energie. Het idee is om dit verder uit te bouwen naar andere vormen van duurzame energie (zonne-energie, biogas, hergebruik afvalstromen, terugwinnen van warmte, etc). Hierbij nadrukkelijk kijken naar samenwerking binnen de keten (o.a. AVEBE) en tussen verschillende landbouwbedrijven (bio based economy en energiecascladering). Hier moeten de bewoners in het gebied ook nadrukkelijk van profiteren.
3	Het profijt voor de streek kan invulling krijgen door de mensen een lagere stroomprijs te bieden. Hoe dichterbij de molens, des te lager de energiekosten. Als de inwoners er allemaal van profiteren zal het draagvlak uiteindelijk toenemen. Een gebied met lagere energiekosten biedt wellicht perspectief in tijden van krimp. Ook krijgt de gemeente fors meer inkomsten uit de OZB van de windmolens. Daar staat tegenover dat de waarde van de woningen mogelijk daalt. De heer Mentink verwacht dat dit mee zal vallen en er op den duur sprake is van gewinning.

Ondernemersvereniging Borger-Odoorn, de heer Schippers

1	De vereniging is voor duurzame energie, en daar hoort windenergie bij. Al zijn er binnen de vereniging zowel voor- als tegenstanders voor windenergie in de Veenkoloniën.
2	De belangrijkste kansen voor het gebied zijn gericht op het ontstaan van werkgelegenheid door de komst van windmolens. Borger-Odoorn heeft echter twee belangrijke pijlers, namelijk toerisme en landbouw. Windmolens mogen geen afbreuk doen aan het toerisme. Daarnaast moet er worden gekeken naar het verband met het cittaslow-principe. De gemeente Borger-Odoorn maakt namelijk gebruik van dit principe. Daarnaast moet worden gekeken naar de consequenties die de komst van windmolens hebben voor Geopark de Hondsrug.
3	Voor de bewoners die worden aangetast in hun woon- en leefomgeving zou een lagere energieprijs kunnen worden gerealiseerd. Dit zou van te voren zwart op wit moeten worden beschreven. Hiermee zou het wantrouwen weggenomen kunnen worden.

Windpark de Drentse Monden, de heren Ten Have, Olthuis en Vermeulen

1	Positief standpunt. In het algemeen is er een doelstelling van 6000 MW windenergie te produceren in Nederland. De veenkoloniën zijn door de provinciale staten aangewezen als zoekgebied voor grootschalige windenergie. Voor de agrariërs is het een goede tweede bron van inkomsten. Daarnaast is het door de inrichting en de windsterkte uitermate geschikt voor windmolens.
2	Ja, zie antwoord op vraag 3.
3	Profijt voor het gebied: <ul style="list-style-type: none">• Economische spin off.• Versterking van toerisme in het gebied door bijv. een bezoekerscentrum met informatie

	<p>over het project en duurzame energie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het op de kaart zetten van de regio als ‘renewable energy valley’. • Participatie burgers: particulieren kunnen mee investeren en zodoende ook delen in de baten. Raedthuys heeft goede ervaringen met burgerparticipatie. Voorwaarde is dat de inschrijving niet te duur is (bijvoorbeeld 500 euro per coupure). • Een ander voorbeeld van Raedthuys in een ander project is het bieden van een halve cent korting per kWh voor de inwoners van het gebied waar de windmolens impact op hebben. • Oprichten van een streekfonds met een stichting als beheerder waarbij jaarlijks uitkeringen worden betaald die het gebied ten goede komen: gemeenschap zelf laten beslissen. <p>Welke participatievormen voor dit project geschikt zijn hangt af van de behoefte van de bevolking, de uiteindelijke omvang, de rentabiliteit van het project, en de regelgeving op het moment van investeren. Dit behoeft nader onderzoek. Het idee van burgerparticipatie is dat de mensen zich als mede-eigenaar betrokken voelen bij de windmolens en daadwerkelijk ervaren dat ze er profijt van hebben. Daarom willen de initiatiefnemers graag van de bevolking horen wat ze willen: waar is behoefte aan, wat voor ideeën leven er? De communicatie is echter een probleem.</p>
--	---

ASTRON: project LOFAR, de heren Boonstra en Bennema

1	Neutraal standpunt. Het mag het functioneren van LOFAR echter niet in de weg staan.
2	In samenwerking met de fabrikant van windmolens ervaring en kennis opdoen betreffende windmolen EMC aspecten met mogelijkheden voor spin-off. Astron heeft hier echter geen geld en menskracht voor.
3	Onbekend.

Natuur- en Milieufederatie Drenthe, de heer Hoekstra en mevrouw Van den Berg.

1	De Natuur- en milieufederatie heeft de landelijke ambitie van 6000 MW aan windenergie omarmd. Binnen Drenthe zijn daarbij de Veenkoloniën landschappelijk het meest geschikte gebied. Volgens de NMF moet er wel een bepaalde mate van concentratie van molens zijn (geen solitaire molens). Hoeveel windmolens verantwoord kunnen worden geplaatst in het landschap is een vraag die ontwerpende wijs met bewoners moet worden beantwoord. Dit hangt ook af van de opstelling en de afmetingen van de molens.
2	Het voordeel moet zijn dat er een goed ruimtelijk ontwerp komt waarbij de landschappelijke impact van de molens niet negatief hoeft te zijn en de inwoners daadwerkelijk profiteren van de windenergie. Naast windmolens moet het onderwerp duurzame energievoorziening verder uitgebouwd worden zodat het gebied zelfvoorzienend wordt qua (duurzame) energie. Zorg voor een gedragen ontwerpproces met actieve inbreng van de bevolking met regie bij de overheid.
3	Los van financieel gewin voor de bevolking in het gebied moet ook gestreefd worden naar een plus in de woonomgeving van de bewoners, bijvoorbeeld door recreatieve ontsluiting / landschappelijke versterking. Dit moet onderdeel zijn van het ontwerpproces.

LTO Noord, de heer Van Rozen

1	Gematigd positief. We zijn voor duurzame energie, en dan met name windenergie. Wij pleiten voor solitaire molens bij individuele boeren en de mogelijkheden voor grootschalige opstellingen van windmolens. Er worden nu wel goede mogelijkheden voor windmolens in de Veenkoloniën
---	---

	geboden. LTO Noord had echter graag grotere zoekgebieden voor de plaatsing van windturbines gezien. Het provinciale beleid biedt nu zeker ten aanzien van solitaire molens minder mogelijkheden dan wij voor ogen hadden, dit is zeker een gemiste kans.
2	<p>Kans: Economische dynamiek in het gebied: er moet worden gedacht in mogelijkheden, niet in beperkingen. Dit past ook goed bij het streven vanuit de agenda voor de veenkoloniën om de economie te versterken.</p> <p>Punt van zorg zijn de enorme investeringen die de huidige plannen met zich meebrengen. Dit is het eigen ondernemersrisico, maar de investering moet wel op de langere termijn worden terugverdiend. Een geleidelijke ontwikkeling van windenergie in dit gebied heeft de mogelijkheid om ervaring op te doen en te leren. Ook vergt dit slimme constructies. Ook vraagt de balans binnen het energienetwerk aandacht: vraag en aanbod moeten wel op elkaar afgestemd zijn.</p> <p>Een zorg is dat er op voorhand al te veel tegenstellingen waren terwijl een dialoog onder de bevolking en gemeenten eerder tot stand had moeten komen.</p>
3	Uitwerken in overleg met streek en gemeente.

Mevrouw G. De Vries – Leggedoor, privé persoon

1	Negatief, de visuele impact van windmolens is in de veenkoloniën zeer fors vanwege het open karakter van het landschap.
2	De extra inkomsten van de boeren wegen niet op tegen de nadelen die windenergie met zich meebrengen. Dus geboden leed kan niet worden gecompenseerd.
3	-

Woningcorporaties, de heren Boekholt, Dijk en Van Diemen

1	Bij alle drie de corporaties staat energiebesparing en duurzame woningbouw hoog in het vaandel. Geen principiële tegenstanders van windenergie, maar het vraagt om een zorgvuldige ruimtelijke inpassing. De vraag is dan of het gewenst is om de 'totale opdracht van Drenthe' in dit gebied te realiseren. Voor Lefier was de omvang en de grootschaligheid ook 1 van de redenen om een zienswijze in te dienen.
2	Opbrengsten terug laten vloeien naar de gemeenschap (bijvoorbeeld geld vrij te spelen voor investeringen waarmee de leefbaarheid in het gebied wordt verbeterd). Daarnaast wordt de optie geopteerd van een dorpsmolen zoals in Friesland gebruikelijk is. Het draagvlak hangt namelijk sterk af van de wijze waarop het profijt voor het gebied wordt ingevuld.
3	Zie antwoord op vraag 2.

RWE, Mevrouw van Gemert en de heer Akerboom

1	Gematigd positief. Er is ruimte voor windenergie in de Veenkoloniën, maar niet zo grootschalig als de plannen die nu worden gepresenteerd. De Veenkoloniën kennen een relatief laag windaanbod, hierdoor zijn hogere windturbines nodig, met een grotere rotordiameter. Hierdoor is sprake van een hogere kostprijs per geproduceerd kWh. Het is de vraag of de door sommige projectontwikkelaars geboden grondvergoedingen reëel zijn.
2	<ul style="list-style-type: none"> • Horeca • Jaarlijkse WOZ-verlaging voor inwoners (toelichting, de te innen hoeveelheid WOZ is voor een gemeente als geheel aan een maximum gebonden. Als een grote WOZ-betaler toetreedt tot een gemeente, kan dit voor inwonenden de WOZ doen verlagen). • Profilering voor het gebied: bekendheid Veenkoloniën aanwakkeren. Draai de zorg dat er geen toeristen meer komen om naar een kans, dat er meer toeristen komen. Naast de tegengeluiden is er een veel grotere groep die je kunt interesseren voor windenergie en

	de techniek daarachter. Voorbeeld: Eemshaven en de stroom geïnteresseerden die dit ieder weekend trekt. Verder bijvoorbeeld een informatiecentrum opzetten.
3	Economisch profijt. Daarnaast speelt de regio zelfs een landelijke rol in de landelijke energievoorziening. Ter aanzien van profijt voor het gebied kiezen wij er voor dat de initiatiefnemers gebruik gaan maken van participatie en compensatiemogelijkheden.

Plan Drouwenerveen, de heren Ritsema en Hoving

1	Positief standpunt. Windenergie is een extra economische drager voor dit gebied. Boeren die windmolens hebben kunnen meer investeren in hun agrarisch bedrijf en hier profiteert de lokale/regionale economie vervolgens van.
2	<ul style="list-style-type: none"> • kansen in de combinatie van natuurontwikkeling, het geven van informatie en educatie over het gebied en duurzame energie. • In bescheiden mate extra werkgelegenheid • Goedkopere energietarieven voor de inwoners van het gebied • Vanuit de exploitatie jaarlijks doneren in een fonds ten behoeve van het gebied.
3	In het gebied van Drouwenerveen ligt een oude Pingoruïne. Dit biedt goede kansen om te laten zien hoe het gebied is ontstaan (veenvorming), uitleg te geven over de veenwinning en de totstandkoming van het huidige landschap en informatie en educatie t.a.v. duurzame energie in het algemeen en windenergie in het bijzonder. Dit kan invulling krijgen door bij de pingoruïne een centraal educatief punt te ontwikkelen en natuur rondom de pingoruïne te ontwikkelen.

AVEBE, de heer Koops

1	Licht positief, AVEBE heeft projecten om vanuit de reststromen groen gas te winnen. De focus van AVEBE ligt dus op groen gas. Ten aanzien van windenergie in de Veenkoloniën zijn ze licht positief. Het betreft een vorm van duurzame energie en het kan extra inkomsten genereren voor de agrarische achterban.
2	<p>Kansen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werkgelegenheid bij de aanleg en door onderhoudswerkzaamheden. Versterkend voor onderhoudsbedrijven, dat is voor AVEBE interessant. AVEBE heeft behoefte aan sterke bedrijven in de technische service-industrie in de regio (elektro- en instrumentatiebedrijven en werktuigbouwbedrijven). Daarnaast is het een kans voor agrariërs om extra inkomsten te genereren.
3	Zie antwoord op vraag 2

WindNee, de heren Breimer en Brandwijk

1	Negatief, de stichting is echter voor windenergie op zee. De windmolens in de veenkoloniën houden zich echter heel slecht met het unique sellingpoint van dit gebied: rust en ruimte. Het tast de woon- en leefomgeving teveel aan. Daarom wil de stichting geen windmolens in dit gebied.
2	Windparken gaan de regio niet vooruit helpen, het gaat alleen averechts werken.
3	Profijt is er alleen voor de initiatiefnemers, niet voor de regio.

St. Bestemming Borger-Odoorn en de St. Recreatieondernemers Noord en Oost Drenthe, de heer Schouten

1	Negatief. De stichting stelt vraagtekens bij windenergie in Drenthe, en dan in het bijzonder in de Veenkoloniën en de Hondsrug. Dit omdat recreatie en toerisme een belangrijke inkomstenbron is in de gemeenten. Er moet dus gedegen onderzoek komen om de sociaaleconomische gevolgen
---	---

	goed in kaart te brengen. Volgens de stichting zijn de huidige plannen te omvangrijk.
2	Het is geen oplossing voor de krimp/vergrijzing. Mogelijke positieve impuls voor technische beroepen.
3	Meer jongeren in het gebied vasthouden die een technisch beroep kunnen vinden.

Platform Storm, de heren Banerij en Feiken

1	Negatief standpunt. De stichting is in het algemeen niet tegen windenergie, daar waar het maatschappelijk verantwoord is en er geen negatieve effecten op de woon- en leefomgeving zullen zijn. In de Veenkoloniën passen geen windturbines, want: "Het gebied is windluw, windturbines passen niet in de woon- en leefomgeving en windturbines passen niet in het landschap".
2	Platform Storm ziet geen profijt van de komst van windenergie. Als idee wordt geopperd om alternatieve vormen van duurzame energie uit te werken. Hierbij aansluiting zoeken bij de Green Deals waarbij duurzame energie vorm krijgt zonder grootschalig windmolenpark.
3	Geen profijt. Het betekent de doodsteek voor de regio.

BOKD, de heer D.J. Keegstra (brede overleggroep kleine dorpen)

1	Neutraal standpunt.
2	Het is fantastisch wonen en werken op het platteland: de uitgangssituatie is goed. <ul style="list-style-type: none"> • Kansen in relatie tot windenergie: middelen vrijspelen voor de plattelandsgemeenschap, geef dorpen zeggenschap over de besteding. Dit profijt moet ten goede komen aan de bewoners: bijv. aanwenden als vliegwielen voor concrete (energie) projecten. • Dit profijt moet niet ingezet worden als compensatie van bezuinigingen door gemeenten / derden. Voorkom dat het een rekenkundige exercitie wordt.
3	Zie vraag 2.

Bijlage C: Uitwerkingen Statistische Toetsen SPSS:

Paragraaf 4.2. NIMBY-gevoel binnen windpark de Drentse Monden.

Voor het gebruik van duurzame brandstoffen

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	4	1,8	1,8	1,8
Oneens	6	2,6	2,6	4,4
Niet eens/ niet oneens	15	6,6	6,6	11,0
Eens	115	50,7	50,7	61,7
Volledig eens	87	38,3	38,3	100,0
Total	227	100,0	100,0	

Tabel: 4.2.1. Frequentietabel stelling: Voor het gebruik van duurzame brandstoffen

Voor het gebruik van windenergie op land

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	55	24,2	24,2	24,2
Oneens	30	13,2	13,2	37,4
Niet eens/ niet oneens	31	13,7	13,7	51,1
Eens	80	35,2	35,2	86,3
Volledig eens	31	13,7	13,7	100,0
Total	227	100,0	100,0	

Tabel: 4.2.2. Frequentietabel stelling: Voor het gebruik van windenergie op land.

Ik vind windpark de Drentse Monden een goed idee

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	109	48,0	48,0	48,0
Oneens	44	19,4	19,4	67,4
Niet eens/ niet oneens	31	13,7	13,7	81,1
Eens	16	7,0	7,0	88,1
Volledig eens	27	11,9	11,9	100,0
Total	227	100,0	100,0	

Tabel: 4.2.3. Frequentietabel stelling: Ik vind windpark de Drentse Monden een goed idee.

Paragraaf 4.3 Redenen voor negatieve houding Windmolenpark de Drentse Monden

Alleen initiatiefnemers profiteren van windpark

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig Oneens	6	3,3	3,3	3,3
Oneens	10	5,4	5,4	8,7
Niet eens/ niet oneens	22	12,0	12,0	20,7
Eens	83	45,1	45,1	65,8
Volledig eens	63	34,2	34,2	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.3.1. Frequentietabel Alleen initiatiefnemers profiteren van het windpark

Er wordt uberhaupt niet naar mijn mening geluisterd

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig Oneens	4	2,2	2,2	2,2
Oneens	8	4,3	4,4	6,6
Niet eens/ niet oneens	44	23,9	24,2	30,8
Eens	57	31,0	31,3	62,1
Volledig eens	69	37,5	37,9	100,0
Total	182	98,9	100,0	
Missing				
NVT positief ten opzichte van windpark	2	1,1		
Total	184	100,0		

Tabel 4.3.2. Frequentietabel Er wordt uberhaupt niet naar mijn mening geluisterd

Mijn uitzicht wordt verpest door de windmolens

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Oneens	12	6,5	6,5	6,5
Niet eens/ niet oneens	16	8,7	8,7	15,2
Eens	69	37,5	37,5	52,7
Volledig eens	87	47,3	47,3	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.3.3. Frequentietabel Mijn uitzicht wordt verpest door de windmolens

Ik ben bang voor de slagschaduw

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Volledig Oneens	4	2,2	2,2	2,2
	Oneens	22	12,0	12,1	14,3
	Niet eens/ niet oneens	42	22,8	23,1	37,4
	Eens	68	37,0	37,4	74,7
	Volledig eens	46	25,0	25,3	100,0
	Total	182	98,9	100,0	
Total	184	100,0			

Tabel 4.3.4. Frequentietabel Ik ben bang voor de slagschaduw

Ik ben bang voor het geluidsoverlast

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Volledig Oneens	4	2,2	2,2	2,2
	Oneens	10	5,4	5,4	7,6
	Niet eens/ niet oneens	50	27,2	27,2	34,8
	Eens	69	37,5	37,5	72,3
	Volledig eens	51	27,7	27,7	100,0
	Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.3.5. Frequentietabel Ik ben bang voor het geluidsoverlast.

Ik ben bang voor de overige gezondheidsrisico's

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Volledig Oneens	4	2,2	2,2	2,2
	Oneens	26	14,1	14,1	16,3
	Niet eens/ niet oneens	60	32,6	32,6	48,9
	Eens	47	25,5	25,5	74,5
	Volledig eens	47	25,5	25,5	100,0
	Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.3.6. Frequentietabel Ik ben bang voor de overige gezondheidsrisico's

Ik ben bang voor mastbreuk of overige ongevallen

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig Oneens	26	14,1	14,1	14,1
Oneens	65	35,3	35,3	49,5
Niet eens/ niet oneens	34	18,5	18,5	67,9
Eens	43	23,4	23,4	91,3
Volledig eens	16	8,7	8,7	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.3.7. Frequentietabel ik ben bang voor mastbreuk of overige ongevallen.

De WOZ-waarde van mijn huis wordt verminderd

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig Oneens	2	1,1	1,1	1,1
Oneens	2	1,1	1,1	2,2
Niet eens/ niet oneens	12	6,5	6,5	8,7
Eens	60	32,6	32,6	41,3
Volledig eens	108	58,7	58,7	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.3.8. Frequentietabel De WOZ-waarde van mijn huis wordt verminderd.

Ik ben bang voor een hoge mate van vleermuizen/vogelsterfte

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig Oneens	4	2,2	2,2	2,2
Oneens	40	21,7	21,7	23,9
Niet eens/ niet oneens	45	24,5	24,5	48,4
Eens	56	30,4	30,4	78,8
Volledig eens	39	21,2	21,2	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.3.9. Frequentietabel Ik ben bang voor een hoge mate van vleermuizen/vogelsterfte.

Paragraaf 4.4 Positiever ten opzichte van windmolenpark door participatie

Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik een obligatie kan kopen

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	78	42,4	42,4	42,4
Oneens	57	31,0	31,0	73,4
Niet eens, niet oneens	31	16,8	16,8	90,2
Eens	16	8,7	8,7	98,9
Volledig eens	2	1,1	1,1	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.4.1 Frequentie tabel Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik een obligatie kan kopen.

Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drenste Monden omdat ik mede-eigenaar kan worden

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
	Volledig oneens	74	40,2	40,2
	Oneens	49	26,6	66,8
	Niet eens, niet oneens	55	29,9	96,7
	Eens	6	3,3	100,0
	Total	184	100,0	100,0

Tabel 4.4.2. Frequentietabel ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik mede-eigenaar kan worden.

Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat door energiekorting iedereen in het plangebied meeprofiteert

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
	Volledig oneens	46	25,0	25,0
	Oneens	33	17,9	42,9
	Niet eens, niet oneens	31	16,8	59,8
	Eens	60	32,6	92,4
	Volledig eens	14	7,6	100,0
	Total	184	100,0	100,0

Tabel 4.4.3. Frequentietabel ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat door energiekorting iedereen in het plangebied meeprofiteert

Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat door de komst van een windfonds maatschappelijke activiteiten zullen worden ondersteund

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
	Volledig oneens	60	32,6	32,6
	Oneens	42	22,8	55,4
	Niet eens, niet oneens	24	13,0	68,5
	Eens	56	30,4	98,9
	Volledig eens	2	1,1	100,0
	Total	184	100,0	100,0

Tabel 4.4.4. Frequentietabel Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat door de komst van een windfonds maatschappelijke activiteiten zullen worden ondersteund.

Ik ben positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik kan participeren in het planningsproces

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
	Volledig oneens	62	33,7	33,7
	Oneens	40	21,7	55,4
	Niet eens, niet oneens	58	31,5	87,0
	Eens	20	10,9	97,8
	Volledig eens	4	2,2	100,0
	Total	184	100,0	100,0

Tabel 4.4.5. Frequentietabel positiever t.o.v. windpark de Drentse Monden omdat ik kan participeren in het planningsproces.

Paragraaf 4.4 Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens dankzij participatie

Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens omdat ik een obligatie heb gekocht

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	106	57,6	57,6	57,6
Oneens	48	26,1	26,1	83,7
Niet eens, niet oneens	24	13,0	13,0	96,7
Eens	4	2,2	2,2	98,9
Volledig eens	2	1,1	1,1	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.4.6. Frequentietabel ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten omdat ik een obligatie heb gekocht.

Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens omdat ik mede-eigenaar ben

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	88	47,8	47,8	47,8
Oneens	76	41,3	41,3	89,1
Niet eens, niet oneens	20	10,9	10,9	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.4.7. Frequentietabel ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten omdat ik mede-eigenaar ben.

Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens bij de komst van de energiekorting

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	62	33,7	34,1	34,1
Oneens	45	24,5	24,7	58,8
Niet eens, niet oneens	35	19,0	19,2	78,0
Eens	38	20,7	20,9	98,9
Volledig eens	2	1,1	1,1	100,0
Total	182	98,9	100,0	
Missing	niet ingevuld	2	1,1	
Total	184	100,0		

Tabel 4.4.8. Frequentietabel ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten als er energiekorting komt.

Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens bij de komst van een windfonds

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	74	40,2	40,2	40,2
Oneens	48	26,1	26,1	66,3
Niet eens, niet oneens	28	15,2	15,2	81,5
Eens	34	18,5	18,5	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.4.9. Frequentietabel ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten bij de komst van een windfonds.

Ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten tegen windmolens indien ik kan participeren in het proces

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	74	40,2	40,2	40,2
Oneens	84	45,7	45,7	85,9
Niet eens, niet oneens	24	13,0	13,0	98,9
Eens	2	1,1	1,1	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.4.10. Frequentietabel ik zou me waarschijnlijk niet meer verzetten indien ik kan participeren in het proces.

Paragraaf 4.5 Verbetert de houding van de bewoners door participatie?!

Door gebruik te maken van verschillende participatietechnieken kan ik mij voorstellen dat de houding van andere mensen wordt verbeterd

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	26	11,5	11,5	11,5
Oneens	28	12,3	12,3	23,8
Niet eens/ niet oneens	35	15,4	15,4	39,2
Eens	120	52,9	52,9	92,1
Volledig Eens	16	7,0	7,0	99,1
Weet niet	2	,9	,9	100,0
Total	227	100,0	100,0	

Tabel 4.5.1. Frequentietabel houding andere personen verbeterd door participatie.

Mijn houding ten opzichte van het windmolenpark is verbeterd (door gebruik te maken van de participatiemogelijkheden)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	54	23,8	23,8	23,8
Oneens	71	31,3	31,3	55,1
Niet eens/ niet oneens	49	21,6	21,6	76,7
Eens	45	19,8	19,8	96,5
Volledig Eens	6	2,6	2,6	99,1
Weet niet	2	,9	,9	100,0
Total	227	100,0	100,0	

Tabel 4.5.2. Frequentietabel eigen houding verbeterd door participatie.

Door gebruik te maken van verschillende participatietechnieken kan ik mij voorstellen dat de houding van andere mensen wordt verbeterd

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	26	14,1	14,1	14,1
Oneens	28	15,2	15,2	29,3
Niet eens/ niet oneens	35	19,0	19,0	48,4
Eens	89	48,4	48,4	96,7
Volledig Eens	4	2,2	2,2	98,9
Weet niet	2	1,1	1,1	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.5.3. Frequentietabel houding andere personen verbeterd na selectie.

Mijn houding ten opzichte van het windmolenpark is verbeterd (door gebruik te maken van de participatiemogelijkheden)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Volledig oneens	54	29,3	29,3	29,3
Oneens	65	35,3	35,3	64,7
Niet eens/ niet oneens	43	23,4	23,4	88,0
Eens	20	10,9	10,9	98,9
Weet niet	2	1,1	1,1	100,0
Total	184	100,0	100,0	

Tabel 4.5.4. Frequentietabel eigen houding verbeterd na selectie.